

Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus 2024

Terhi Latvala ja Jyrki Niemi (toim.)

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 33/2024

Sisältö

Yhteenveto	3
Maa- ja elintarviketalouden toimintaympäristö	5
Yleinen talouskehitys	6
Ruoan kulutus ja kuluttajahinnat	9
Elintarvikkeiden ulkomaankauppa	14
Maatalouspolitiikka	20
Maatalous- ja elintarvikemarkkinat	25
Viljamarkkinat	26
Öljy- ja valkuaiskasvimarkkinat	33
Lihamarkkinat	38
Maitomarkkinat	44
Kananmunamarkkinat	47
Puutarhamarkkinat	49
Maatalouden rakennekehitys ja taloudellinen tila	51
Maa- ja puutarhatalouden rakenne	52
Maatalouden talouskehitys	55
Erityisteema	58
Monipuolinen peruna.....	59

Yhteenveto

Suomen talous kaipaa vientimarkkinoiden piristymistä

Vientivetoisena taloutena Suomi on kärsinyt erityisesti heikosta maailmanmarkkinoiden kysynnästä. Kevättalvella 2024 Suomessa koettiin poliittisten lakkojen ja tuotantolaitosten pysäytysten aikaa. Vuoden 2024 jälkipuoliskolla Suomen talouteen ennakoidaan hidasta elpymistä inflaation edelleen heikentyessä, korkojen alentuessa ja vientimarkkinoiden piristytessä. Suomen talouden enteillään kuitenkin supistuvan vielä tänä vuonna 0-0,5 prosenttia.

Kuluttajat hakivat lohturuokaa ja vähensivät luomustoja

Ravintotaseen mukaan siipikarjanlihan kulutuksen arvioidaan ohittaneen sianlihan kulutuksen vuonna 2023. Kotitalouksien heikentynyt ostovoima ja kysynnän hiipuminen haastoivat koko ruokaketjua sekä Suomessa että myös muualla EU:ssa. Ruoan kulutuksessa näkyy kaksi ominaispiirrettä, lohturuokien myynnin kasvu ja kasviproteiinituotteiden myynnin merkittävä lasku. Kuluttajien muuttunut ostokäyttäytyminen näkyy myös luomutuotteiden myynnin laskuna. Vuonna 2024 ruoan hinta kääntyy laskuun. Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien kuluttajahintojen ennustetaan laskevan kuluvana vuonna keskimäärin 2–3 %.

Elintarvikevienti ja -tuonti laskussa

Suomen elintarvike tuotanto joutuu kilpailemaan tuonnin kanssa enenevässä määrin myös niissä tuoteryhmissä, joissa on kotimaista tuotantoa, kuten liha-, maito ja kalatuotteissa. Suomen kaikkien eläin- ja kasvipärisien tuotteiden viennin arvo kääntyi vuonna 2023 laskuun edellisvuoden jyrkän nousun jälkeen. Viennin arvo ylsi 2 159 milj. euroon, mikä oli yli 6 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Vuonna 2023 eläin- ja kasvipärisiä tuotteita tuotiin Suomeen 6 846 milj. euron arvosta, eli noin 5 % vähemmän kuin edellisvuonna.

Maatalousyrittäjien ympäristövaateet kiristyvät

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteissa kaudelle 2023–2027 korostetaan erityisesti maatalousyrittäjän neuvotteluaseman parantamista, uusien viljelijöiden saamista alalle, ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen

sopeutumista sekä eläinten hyvinvoinnin parantamista. Aiemman tukitason saavuttaminen vaatii viljelijöiltä aiempaa enemmän maatilatason ympäristö- ja ilmastotoimia.

Viljamarkkinat tasoittuneet ja viljan hinnat laskeneet

Viljamarkkinat ovat vakiintuneet vuosien 2021–2023 nopeiden muutosten jälkeen. Vuonna 2024 Suomeen odotetaan kylvöalaennusteiden ja pitkän aikavälin keskisatojen perusteella keskivertoa pienempää, alle 3,2 miljardin kilon viljasatoa. Viljojen hinnat ovat laskeneet mutta ovat edelleen 25–50 % korkeampia kuin parin vuoden hintamyllerrystä edeltänyt alin taso.

Luomuviljan tuotantoala laski ja elintarvikekäyttö notkahti

Luomuviljelyn kokonaisala pienentyi ensimmäistä kertaa vuonna 2023 viidentoista vuoden tarkastelujaksolla. Myös luomuviljan elintarvikekäyttö notkahti vuonna 2023 41 milj. kiloon edellisvuoden 50 milj. kilosta. Luomuviljan tuotanto vastaa 5 % Suomen kokonaisviljasadosta. Kauran osuus luomuviljasta on lähes 70 %.

Valkuaispitoisten kasvien kysyntä kasvaa

Vuodelle 2024 on odotettavissa edellisvuotta reilusti enemmän öljykasveja ja saman verran tai hieman laskeva määrä hernetä ja härkäpapua. Valkuaispitoisten kasvien kysyntä on vakaa ja ruoka ja rehukäyttö tulevat kasvamaan tulevaisuudessa entisestään.

Lihan tuotantomäärät laskussa

Kustannusten nousu ja sen myötä kohonneet tuottaja- ja kuluttajahinnat ovat saaneet aikaan muutoksia Suomen lihamarkkinoilla. Vuoden 2023 ennusteet lihamarkkinoiden merkittävästä laskusta eivät kuitenkaan toteutuneet. Tarjonnan rakenne muuttui edullisten tuoteryhmien suuntaan ja tuonti kasvoi etenkin siipikarjanlihassa. Lihan kokonaiskulutus pysyy vuonna 2024 ennusteiden mukaan lähes edellisvuoden tasolla. Lihan kokonaistuotanto kasvaa broilerinlihan tuotannon palatessa vuoden 2022 tasolle.

Maidon tuotantomäärä vähenee, vaikka markkinanäkymät kohtuulliset

Maitoalalle vuosi 2023 oli kohtuullisen hyvä, joskaan ei kannattavuudeltaan vuoden 2022 tasolla. Maitoalan näkymät kohtuullisten panoshintojen osalta antavat hyvän lähtökohdan onnistumiselle myös vuonna 2024, joskin tilanteet voivat tänäkin vuonna muuttua hyvinkin nopeasti vallitsevan epävarmuuden vuoksi. Vuosina 2018-2023 tuotanto vähentyi keskimäärin 1,2 %:lla vuodessa. Investointilaman vuoksi maidon tuotantomäärä tulee vähenemään myös vuonna 2024.

Suomalainen syö 199 munaa vuodessa

Kuorimunia ja munatuotteita kulutettiin viime vuonna 11,7 kiloa henkeä kohden. Tämä kulutusmäärä tarkoittaa 199 kananmunaa henkeä kohden vuodessa. Kanamunien tuotannon omavaraisuusaste on noin 117 %. Vuonna 2024 sekä kananmunien kulutuksen että tuotannon ennakoidaan hieman kasvavan. Kanamunatilojen määrän ennakoidaan laskevan noin 210 tilaan (-7 %), mutta tilakohtaisen kanamäärän arvioidaan nousevan 9 % edellisvuodesta.

Puutarhatuotanto kasvun ala

Suomessa käytössä olevasta maatalousmaasta puutarhatalouden käytössä on vain 0,8 %. Viljelyalaltaan pieni puutarhatuotanto on kuitenkin puutarhatuotannon rahavirralla mitattuna iso sektori: osuus peltokasvituotannon 3,1 mrd. arvosta on arviolta 42 %. Puutarhatuotannossa on edelleen paljon kasvupotentiaalia: tehokas pellonkäyttö yhdistettynä vientimahdollisuuksiin voivat tulevaisuudessa lisätä puutarhatuotannon rahavirtoja entisestään.

Perunasta on moneksi

Perunan tuotanto on vähentynyt merkittävästi, ja vuoden 2023 tuotantomäärä oli pienempiä sataan vuoteen. Perunan ollessa aikoinaan tärkeä osa sodasta toipuvan Suomen ruokahuoltoon, sen tuotanto oli lähes nelinkertainen viime vuoteen verrattuna. Perunaa viljeli vuonna 2023 vajaa 4 400 tilaa. Perunatilojen määrä on lähes puolittunut viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Maatalouden rakenne muuttuu tasaisella vauhdilla

Vuonna 2010 Suomessa oli lähes 60 000 maatilaa, vuonna 2023 niitä oli enää runsaat 42 000. Kokonaistilamäärä on vähentynyt vuosina 2010-2023 noin 2,6 prosenttia vuodessa ja kotieläintaloudessa tätäkin selvästi nopeammin. Maidontuotantoon erikoistuneiden tilojen määrä on laskeutunut 7 prosentin ja sianlihantuotantoon erikoistuneiden tilojen määrä yli 10 prosentin vauhdilla vuosittain.

Maatalouden talouskehityksessä välillä positiivista virettä

Vuonna 2022 maatalousyritysten keskimääräinen kannattavuus kohosi paremmaksi kuin yhtenäkkään vuonna aikaisemmin 2000-luvulla. Kannattavuutta kohensi erityisesti tuottajahintojen nousu. Vuonna 2023 kannattavuuden arvioidaan kustannuspaineen sekä tuottajahintojen laskun myötä heikentyneen.

Maa- ja elintarviketalouden toimintaympäristö

Yleinen talouskehitys

Jari Viitanen ja Jyrki Niemi

Maailmantalouden ennakoitaan kasvavan vuonna 2024 hieman yli kolme prosenttia. Vaikka kasvun ennakoitaan olevan vielä hyvin verikkaista kuluvan vuoden alkupuolella, sen odotetaan hitaasti kiihtyvän loppuvuotta kohden. Euroalueella talouskasvu jää reiluun puoleen prosenttiin. Inflaation hidastuessa rahapolitiikan linjan odotetaan kääntyvän sekä euroalueella että Yhdysvalloissa, ja ensimmäiset koronlaskut voivat tapahtua jo kesän aikana. Suomessa talouden odotetaan kääntyvän kasvuun vasta loppuvuoden aikana. Suomen talouden arvioidaan supistuvan tänä vuonna 0-0,5 prosenttia.

Maailmantalouden näkymät hitaasti kirkastumassa

Ennakkotietojen perusteella vuonna 2023 maailmantalous kasvoi 3,2 prosenttia, mikä oli hieman edellisvuotta enemmän. Vielä vuoden alkupuolella kasvu oli ennakoitua vahvempaa ja odotukset koko vuoden talouskehityksestä olivat positiivisia. Vuoden loppua kohden kasvu kuitenkin hiipui useilla talousalueilla. Koronan jälkeen elpynyt palveluiden kulutus ei pystynyt pitämään kasvua yllä samaan aikaan, kun teollisuustuotanto jatkoi laskuaan. Korkeat korot nostivat lainanhoitokuluja ja leikkasivat kuluttajien ostovoimaa yhdessä inflaation kanssa ja yritysten investointihalukkuus pysyi laimeana. Euroalueella rakennussektorin näkymät heikkenivät nopeasti kesän jälkeen asuntojen hintojen alenemisen ja korkotason vuoksi. Euroalueen talous vajosi taantumaan loppuvuoden 2023 aika-

na. Saksan talous ei ennakkotietojen perusteella kasvanut viime vuonna lainkaan. Kiinassa talouskasvu pysyi asetetuissa tavoitteissa, mutta kasvu syntyi lähinnä elvyttävän talouspolitiikan tukemana. Kiinassa kotitalouksien kulutusta rajoittaa korkea säästämisaste, mikä johtuu kattavan sosiaali- ja eläkejärjestelmän puuttumisesta. Myös pitkään jatkunut kiinteistösektorin velkaantuminen on luonut epävarmuutta koko Kiinan talouden kehitykselle. Yhdysvalloissa talous kasvoi viime vuonna reippaasti kaikista ennako-odotuksista huolimatta. Suuri osa asuntolainakannasta Yhdysvalloissa on sidottu kiinteisiin korkoihin, jolloin korkotason muutokset eivät ole vaikuttaneet lainanhoitokuluihin ja kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin. Myös korkea työllisyyden taso ja palkankorotukset ovat Yhdysvalloissa ruokkineet yksityisen kulutuksen kasvua.

Talouden arvioidaan jo ohittaneen suhdannesyklin pohjan ja odotukset kuluvan vuoden maailmantalouden kehityksestä ovat varovaisen optimistisia. Vaikka kasvun ennakoitaan olevan vielä hyvin verikkaista vuoden alkupuolella, sen odotetaan hitaasti kiihtyvän loppuvuotta kohden. Alkuvuoden aikana julkaistujen talousennusteiden mukaan maailmantalouden odotetaan kasvavan hieman yli kolme prosenttia tänä vuonna. Viime aikojen heikosta talouskehityksestä huolimatta useilla talousalueilla työllisyyden taso on pysynyt korkeana. Kasvua tukee myös kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu työvoiman kysynnän ja palkankorotusten vuoksi. Yksityisen kulutuksen kasvua tukevat lisäksi inflaation merkittävä hidastuminen sekä vuoden loppupuolella korkojen aleneminen. Euroalueella kasvu jää kuitenkin vain reiluun puoleen prosenttiin, kun loppuvuoden hidastalouden elpyminen ei pysty kompensoimaan

alkuvuoden heikkoa kehitystä. Saksaa piinaavat edelleen energiaongelmat ja erityisesti autoteollisuuden heikko kysyntä. Euroalueella merkittävämpää kasvua on odotettavissa vasta vuonna 2025. Vaikka Yhdysvalloissa talouskasvu hidastuu, se pysyy silti hyvällä, noin 2,5 prosentin vuositasolla.

Rahapolitiikassa käänne kesän jälkeen

Euroopan keskuspankin (EKP) viimeisin koronosto tapahtui syyskuussa 2023. Odotukset ensimmäisistä koronalennuksista ovat voimistuneet kuluvan alkuvuoden aikana, kun inflaatiouauhti on vähitellen hidastumassa kohti kahta prosenttia. Keskuspankin erityisesti tarkkailema pohjainflaatio, josta ruoan ja energian hintojen vaikutus on poistettu, on myös vähitellen hidastumassa. Huhtikuussa 2024 euroalueen pohjainflaatio oli 2,7 prosenttia. Niin euroalueella kuin muuallakin työmarkkinoiden vahva vire ja palkankorotukset voivat kuitenkin jarruttaa inflaation hidastumista. EKP onkin ilmoittanut seuraavansa erityisen tarkasti inflaation hidastumisvauhdin lisäksi sekä talous- ja työmarkkinakehitystä ennen korkopäätösten tekemistä, sillä liian aikainen ja väärin ajoitettu koronlasku voisi merkitä inflaation kääntymistä uudelleen nousuun. Markkinat odottavat ensimmäistä koronlaskua aikaisintaan kesäkuussa ja niiden ennakoitaan jatkuvan asteittain loppuvuoden ja ensi vuoden aikana.

Yhdysvalloissa inflaatio alkoi merkittävästi hidastumaan jo kesän 2023 jälkeen. Pohjainflaatio on kuitenkin sitkeästi pysytellyt neljän prosentin tasolla. Työmarkkinat Yhdysvalloissa ovat lähes täystyöllisyystasolla ja talouskasvu kohtuullinen, joten Yhdysvaltojen keskuspankki (FED) tasapainoilee samojen ongelmien kanssa kuin EKP. Liian aikainen koronlasku voisi ruokkia palkankorotuk-

sia ja kiihdyttää inflaatiota uudelleen. Yleensä Yhdysvalloissa rahapolitiikan muutokset ovat edeltäneet puolisen vuotta euroalueen rahapolitiikan muutoksia. Nyt tilanne on kuitenkin toinen ja on todennäköistä, että EKP aloittaa koronalennukset jo ennen FEDiä. Näillä korkomuutosten ajoituksilla ja suuruusluokilla on vaikutusta myös valuuttakursseihin, jotka puolestaan vaikuttavat kilpailukykyyn ja ulkomaankauppaan. Markkinoilla odotetaan dollarin hieman heikentyvän euroon nähden siten, että kuluvan vuoden lopussa vaihtosuhte on noin 1,10-1,15 EUR/USD.

Raaka-ainemarkkinoilla paljon epävarmuutta

Koronapandemian ja Venäjän hyökkäyssodan aiheuttama maailmanmarkkinoiden kysyntä- ja tarjontahäiriö, joka nosti monien raaka-aineiden ja metallien hintoja poikkeuksellisella tavalla vuonna 2022, on alkanut mennä jo ohitse. Vuonna 2022 saavutetun hintahuipun jälkeen raaka-ainemarkkinat ovat pääosin tasaantuneet, ja useiden raaka-aineiden hinnat ovat laskeneet saatavuuden parantuessa ja kustannustason laskiessa. Raakaöljyn hinta oli vuonna 2023 keskimäärin 16-17 prosenttia alempi kuin vuonna 2022. Kuluvan vuoden alkupuolella öljyn hinta on jälleen kääntynyt lievään nousuun talouden elpymisen, kysynnän kasvun ja Lähi-idän tilanteen myötä.

Euroopan maakaasumarkkinoita kuvaavan hollantilaisen TTF-kaasun hinta laski vuonna 2023 peräti kahdella kolmanneksella vuoden 2022 hinnoista. Maakaasun hinta on jatkanut edelleen laskuaan alkuvuodesta 2024, sillä talvesta selvittiin odotettua helpommin Keski-Euroopan leudon sään ja täysien nesteytetyn maakaasun eli lng:n varastojen turvin.

Tämän myötä myös pitkälti maakaasuun pohjautuvien typpilannoitteiden hinnat lähes puolittuivat Euroopassa vuodesta 2022 vuoteen 2023.

Myös maataloushyödykkeiden maailmanmarkkinahinnat ovat laskeneet voimakkaasti kevään 2022 jälkeen. YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n elintarvikehintaindeksi kipusi maaliskuussa 2022 historiallisen korkealla, mutta yhden vuoden aikana, maaliskuusta 2022 maaliskuuhun 2023, maataloustuotteiden hinnat laskivat keskimäärin yli viidenneksellä. Hinnat laskivat edelleen lähes 10 prosentilla maaliskuusta 2023 helmikuuhun 2024, mutta maaliskuussa 2024 elintarvikehintaindeksi kääntyi pitkän laskuputken jälkeen hienoiseen nousuun. FAO:n elintarvikehintaindeksi oli siten maaliskuussa 2024 noin kahdeksan prosenttia vuodentakaista matalammalla ja samoissa lukemissa kuin keväällä 2021 eli vuosi ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaun.

Merkittävin nousu maataloushyödykkeissä on nähty kaakaon hinnassa, joka on kivunnut alkuvuodesta 2024 korkeimmilleen sitten vuoden 1977. Yhdessä vuodessa maailmanmarkkinahinta on yli kaksinkertaistunut. Kaksi kolmasosaa maailman kaakaosta tuottavat Norsunluurannikko ja Ghana ovat kärsineet kuivuudesta ja kasvitaudeista, jotka ovat pienentäneet viljelijöiden satoja.

Loppuvuoden 2024 aikana öljyn ja muiden raaka-aineiden hintoihin kohdistuu enemmän nousu kuin laskupaineita. Lähi-idän sotatoimien ja hiltaintain alkaneen Punaisenmeren konfliktin ohessa maailmantalouden kehitykseen luo epävarmuutta edelleen jatkuva Ukrainan sotatilanne, Venäjän epävarmuutta luotsaava toiminta ympäri maail-

man ja Kiinan mahdolliset sotilaalliset ja poliittiset tavoitteet Aasiassa. Yhdysvaltojen presidentinvaalit marraskuun lopussa ja sitä seuraava lopputulos voivat vaikuttaa maailmapolitiikkaan ja -talouteen myös merkittävästi.

Suomen talous ei kasva 2024, vaikka loppuvuodesta valoa on jo näkyvissä

Vuonna 2023 Suomen talous supistui ennakkotietojen mukaan prosentin. Vientivetoisena taloutena Suomi on kärsinyt erityisesti heikosta maailmanmarkkinoiden kysynnästä. Kotimaassa korkeat korot heikensivät investointihalukkuutta, ja yleinen epävarmuus vaikutti negatiivisesti yksityiseen kulutukseen kotitalouksien reaaliansioiden kasvusta huolimatta. Kuluvan vuoden alkupuolella talouden kehitys on kuitenkin jo hieman piristynyt. Ennakkotietojen perusteella Suomen talous kasvoi kuluvan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä 0,5 prosenttia loka-joulukuusta. Työpäiväkorjattu BKT supistui kuitenkin 0,4 prosenttia vuodentakaiseen vastaavaan aikaan verrattuna. Elinkeinoelämän keskusliiton huhtikuussa 2024 julkaisemien indikaattoreiden perusteella luottamus talouteen on edelleen hyvin heikkoa. Rakennusalan näkymät ovat erityiset surkeat

Synkästä taloustilanteesta huolimatta työllisyyden taso Suomessa on pysynyt hyvänä. Sitä on edesauttanut palveluiden tuotoksen ja arvonlisäyksen kasvu. Kasvu on ollut vahvinta rahoitus- ja vakuutusosalalla, missä sijoitustuotot vaikuttavat arvonlisäyksen määrään, sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnassa, joka jatkoi vuonna 2023 edelleen palautumistaan pandemiasta. Palvelualojen arvonlisäyksen kasvu on kuitenkin hidastumassa. Sen taustalla vaikuttavat pandemian jälkeisen

palautumisen päättyminen sekä kansantalouden yleinen suhdannekehitys.

Kevättalven poliittisten lakkojen ja tuotantolaitosten pysäytysten taloudelliset vaikutukset eivät ole vielä tiedossa, mutta on selvää, että ne tulevat heijastumaan myös palvelualoille ja vähittäiskauppaan. Myös Tilastokeskuksen huhtikuussa 2024 julkaisemissa kuluttajien luottamusindikaattoreissa ei toistaiseksi ole juurikaan merkkejä luottamuksen palautumisesta talouteen. Kuluvan vuoden jälkipuoliskolla talouden ennakoidaan hitaasti alkavan elpymään inflaation edelleen heikentyessä, korkojen alentuessa ja vientimarkkinoiden piristytessä. Alkuvuoden aikana julkaistujen talousennusteiden perusteella Suomen talous supistuu kuitenkin edelleen tänä vuonna 0-0,5 prosenttia.

Ruoan kulutus ja kuluttajahinnat

Hanna Karikallio, Erja Mikkola, Terhi Latvala, Jyrki Niemi

Vuoden 2023 aikana ruoan hinnan nousu hidastui merkittävästi. Vuoden alussa keskimääräinen hintojen nousu oli yli 15 %, mutta vuoden edetessä hintojen nousu hidastui ja loppuvuodesta hintojen nousu jäi alle 3 %:iin. Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien keskimääräinen hintamuutos oli viime vuonna vuositasolla 9,2 %. Vuonna 2022 ruoka kallistui vastaavasti 10,5 %, mikä tarkoittaa, että kahdessa vuodessa ruuan hinta on nousut noin viidenneksen. Vuonna 2024 ruoan hinta kääntyy laskuun, mutta eri tuoteryhmien ja tuotteiden hintakehityksessä on merkittäviä eroja.

Siipikarjanlihaa kului sianlihaa enemmän

Naudan-, sian-, lampaan- ja siipikarjanlihaa kulutettiin ravintotaseen ennakkolaskelmien mukaan vuonna 2023 noin 74,6 kiloa henkilöä kohti. Vuonna 2022 kulutus ylsi noin 75 kiloon ja lihankulutus kaikkiaan yli 77 kiloon henkilöä kohti, kun mukaan laskettiin myös hevosen- ja riistaliha. Alustavien arvioiden mukaan naudanlihaa kulutettiin vuonna 2023 noin 16,4 kiloa, sianlihaa 28 kiloa, lammasta 0,5 kiloa ja siipikarjanlihaa reilut 29 kiloa henkilöä kohti. Siipikarjanlihan kulutus näyttää siis ohittaneen sianlihan kulutuksen. Sen kulutus nousi edellisvuodesta, kun vastaavasti naudan- ja sianlihan kulutus laski.

Lihan kulutusluvut on laskettu luullisena eli ruholihana. Luvussa on mukana myös riistaliha. Luullisesta lihasta on luutonta 80 %. Kypsänä syöty liha on noin 50 % luullisen lihan määrästä. Ravintotaseen luvut kuvaavat enemmänkin kulutukseen tarjolla ollutta määrää kuin toteutunutta kulutusta, koska muun muassa varastotappioiden ja muun hävikin määrää ei ole saatavissa elintarvikeketjun kaikista vaiheista. Kalatilastoissa kotimaisen kalan kulutus on laskettu fileepainona ja tuontikalan kulutus pääosin tuotepainona.

Viljaa kului edellisvuotta enemmän, mutta kauraa vähän vähemmän

Ravintotaseen ennakkolaskelmien mukaan viljan elintarvikekulutus kasvoi vuonna 2023 kilon verran henkeä kohti edellisvuoteen verrattuna. Vehnän kulutus pysyi suunnilleen ennallaan, rukiin, kauran ja ohran kulutus laskivat hieman. Kulutusmäärät olivat noin 49 kiloa vehnää, 13 kiloa ruista, 0,7 kiloa ohraa, lähes 10 kiloa kauraa ja 8 kiloa riisiä. Muuta leipäviljaa kuin ruista ja vehnää kului noin 5 kiloa henkilöä kohti, mikä oli edellisvuotta enemmän. Kotimainen teollisuus käytti kauraa elintarvikkeena vuonna 2023 vähemmän kuin muutamana edellisvuotena. Kauran kulutus henkilöä kohti oli korkeimmillaan vuonna 2020. Siitä se on hieman laskenut, mutta on korkealla edelleen.

Vuonna 2023 nestemäisiä maitotuotteita kulutettiin ennakkolaskelman mukaan henkeä kohti noin 133 kiloa. Nestemaitoja (kevytmaitoa, rasvatonta maitoa, täysmaitoa ja tilamaitoa) juotiin keskimäärin reilut 89 litraa (noin 92 kiloa) henkeä kohti. Nes-

temaitojen kulutus laski edellisvuodesta lähes 4 %. Eri maitolaatujen käyttöosuudet pysyivät lähes ennallaan; kevytmaidon osuus oli noin 56 %. Jogurtin ja muiden tuoretuotteiden kulutus nousi selvästi edellisvuodesta. Hapatettujen kermavalmisteen kulutus laski, kun taas kerman, piimän ja viilin kulutus pysyi lähes ennallaan. Ravintotaseessa muihin tuoretuotteisiin sisältyy mm. vanukkaat ja maustettu rahka. Kermaviili, ranskankerma ja smetana sisältyvät hapatettuihin kermavalmisteesiin.

Juuston kulutus kasvoi puoli kiloa edellisvuodesta ja oli vuonna 2023 noin 26 kiloa henkeä kohti. Voin kulutuksessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia moneen vuoteen. Vuonna 2023 sitä kulutettiin noin 3,0 kiloa henkilöä kohti.

Kananmunien kulutus säilyi vakaana

Vuonna 2022 kananmunien kulutus oli noin 11,1 kiloa henkilöä kohti. Kulutuksen arvioidaan kasvaneen vuonna 2023 noin 11,4 kiloon.

Tuoreita vihanneksia käytettiin vuonna 2022 lähes 64 kiloa henkeä kohti, mutta määrä sisältää myös mahdollisen hävikin ja on vain suuntaa antava. Tuomaatin osuus on tuoreista vihanneksista vajaa viidennes, noin 16 %. Tuoreiden hedelmien kulutus oli vuonna 2022 noin 48 kiloa henkeä kohti, josta sitrushedelmien kulutus noin 11,9 kiloa.

Tuontilohi edelleen kalan kulutuksen kärjessä

Kalaa ja äyriäisiä myytiin Päivittäistavarakauppa ry:n tilastojen mukaan vuonna 2023 noin 7 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Hinnat nousivat edellisvuodesta keskimäärin 10 %.

Luonnonvarakeskuksen Kalan kulutus -tilaston mukaan kalaa syötiin vuonna 2022 noin 12,9 kiloa henkilöä kohti. Kalan kulutus on vaihdellut 13-15 kilossa koko 2000-luvun. Kulutus väheni 2010-luvun puolivälin jälkeen, kun tuontilohen hinnat nousivat.

Vuonna 2022 ulkomaisen kalan osuus kulutuksesta oli 66 %, noin 8,5 kiloa. Ulkomaisista lajeista syötiin eniten kasvatettua lohta (2,9 kg), tonnikalaa (1,6 kg), seitiä (0,3 kg), silliä ja silakkaa (0,4 kg) sekä kasvatettua kirjolohta (0,5 kg). Tuontilohen kulutus oli hie- man pienempi kuin vuonna 2021. Koska tuontilohi on yleisin kalatuote Suomen markkinoilla, sen hinta vaikuttaa paljon myös kotimaisen kalan hintoihin.

Kotimaisista lajeista kulutettiin eniten kasvatettua kirjolohta (1,6 kg). Kotimaisista luonnonkaloista eniten syötiin ahventa (0,6 kg) ja haukea (0,6 kg), seuraavina olivat kuha (0,4 kg), muijku (0,3 kg), siika (0,3 kg) sekä silakka (0,2 kg). Vapaa-ajan kalastuksen saaliit ovat kulutusluvuissa mukana.

Kasvisproteiinien myynti laskussa

Viimeaikaisessa ruoan kulutuksessa on nähtävissä erityisesti kaksi epävarmoina aikoina korostuvaa piirrettä, jotka tuovat myös esiin sen, että ruoka on muutakin kuin ravintoa. Ensimmäinen piirre on herkkujen, niin sanotun ”lohturuoan”, kuten makeisten ja perunalastujen myynnin kasvu kohonneista hinnoista huolimatta. Toinen piirre on alan yritysten ilmoittama kasviproteiinituotteiden myynnin merkittävä lasku. Myynnin sakkaaminen pitkään jatkuneen kasvun jälkeen selittyy muun muassa korkealla hintatasolla verrattuna eläinperäisiin tuotteisiin sekä kuluttajien hakeutumisella tuttuun ruokien äärelle kriisiaikoina. Pitkän aikavälin trendien mukaan kasviproteiinien kulutus palaa kasvu-uralle, kun kuluttajien luottamus sekä

Eräiden elintarvikkeiden kulutus henkeä kohden Suomessa vuosina 2018-2022, kg

Vuosi	Tuoreet vihannekset ¹	Vilja yht.	Sokeri	Liha yht. ²	Naudanliha	Sianliha	Siipikarjanliha	Kananmunat
2022*	63,7	85,4	30,9	77,4	17,0	28,8	28,3	11,1
2021	62,7	82,4	28,1	79,0	18,4	28,9	28,5	11,9
2020	64,5	82,7	32,2	79,3	18,7	29,7	27,5	12,4
2019	66,3	80,3	27,9	79,6	18,8	30,8	26,4	11,9
2018	63,5	79,1	29,2	81,3	19,3	32,5	25,6	11,8

¹Sisältää mahdollisen hävikin. ²Luullisena eli ruholihana, sis. syötävät elimet. *Ennakkotieto. Lähde: Luke, Ravintotase.

yleisen että oman talouden kehitykseen vahvistuu, ja hinnan merkitys ostopäätöksissä vähenee.

Asiantuntijoiden mukaan lähitulevaisuuden ruokatrendeinä nähdään edelleen voimistuvan helpot ja nopeat ruokaratkaisut, mikä tarkoittaa valmisruokien myynnin kasvua sekä pakasteiden käytön lisääntymistä. Myös ravitsemustietoisuus näkyy ruokatrendeissä, ja erityisesti hiilihydraatteihin kiinnitetään entistä tarkempaa huomiota. Ruokavaliassa suositetaan hyviä pitkäketjuisia hiilihydraatteja, jotka auttavat pitämään verensokeria tasaisena. Myös puhtaat raaka-aineet ja funktionaaliset ainesosat kiinnostavat ravitsemustietoisia kuluttajia.

Ruokapalveluissa kasvipohjaiset vaihtoehdot lisäävät suosiota: kasvisten käyttö ruokalistoilla kasvaa ja monipuolistuu.

Ruoan hinnannousu muutti kuluttajien ostokäyttäytymistä

Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien vähittäismyynti kasvoi vuonna 2023 Päivittäistava-

rakauppa ry:n (PTY) julkaisemien myyntitilastojen mukaan 7,1 % ja liikevaihto nousi 16,5 mrd. euroon. Myynnin euromääräinen kasvu selittyy hintojen nousulla (9,2 %). Tuntuva nousu ruoan hinnoissa on vaikuttanut kuluttajien ostokäyttäytymiseen: monissa tuotteissa myynnin arvon kasvu ei vastaa lähellekään hintojen nousua. Myyntivolyyymien kasvu jäi PTY:n tilastoissa keskimäärin noin 2,5 % hintojen nousua pienemmäksi.

Elintarviketeollisuusliiton (ETL) mukaan vuonna 2023 ruokia ja juomia jalostavat yritykset pystyivät edellisvuotta paremmin viemään kustannusten nousuja hintoihin, mikä näkyy alan liikevaihdon kasvuna. Elintarviketeollisuuden liikevaihto kasvoi viime vuonna noin 6 %. Vastaavasti alan käyttämien tuotantopanosten kustannukset olivat 5 %:n nousussa.

Tuotannon volyyymi on elintarviketeollisuudessa laskenut jo kahden vuoden ajan. Vuonna 2023 tuotannon volyyymi laski ETL:n mukaan noin 4 %. Alan kannattavuuden odotetaan kohentuneen jonkin verran vuoteen 2022 verrattuna. Vientinäköymien

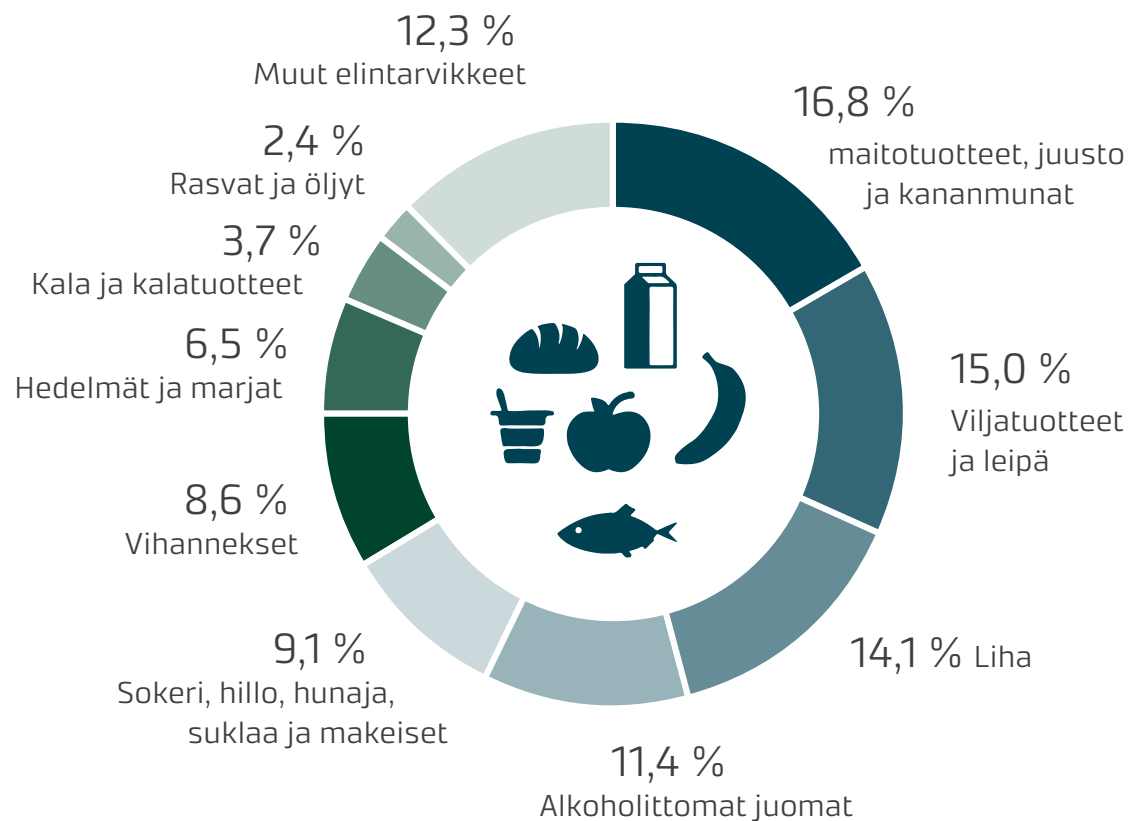
heikkeneminen, tuontiruoan lisääntyminen sekä kuluttajien muuttunut ostokäyttäytyminen koetaan alan merkittävänä haasteina myös kuluvana vuonna.

Kuluttajien muuttunut ostokäyttäytyminen tulee esiin myös tarkasteltaessa luomutuotteiden myynnin kehitystä. Luomutuotteiden myynti on pudonnut vuodesta 2020 lähtien. Pro Luomun mukaan vuonna 2023 luomutuotteita myytiin päivittäistavarakaupassa 352 milj. eurolla, mikä on 6 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Päivittäistavarakaupan ruokamarkkinan kokonaisarvosta luomun osuus oli noin 1,9 %. Erityisesti luomutuotteissa laski maitopohjaisten välipalatuotteiden, lihan ja lihatuotteiden sekä hedelmien ja vihannesmyynti.

Foodservice-tukkukauppojen liikevaihto kehittyi vuonna 2023 kaksijakoisesti: ensimmäisellä vuosipuoliskolla nähtiin kasvua, mutta jälkimmäisellä vuosipuoliskolla liikevaihdon kasvu hiipui. Kehitystä selittää osaltaan palautuminen koronapandemiasta mutta erityisesti hintojen nousun tasaantuminen. Foodservice-tukkukaupan kumulatiivinen liikevaihto vuonna 2023 oli 2,5 mrd. euroa, jolloin nousua edellisvuoteen nähden oli 6,7 %.

Päivittäistavarakaupan tilastojen mukaan vuonna 2023 myyntimäärät laskivat alkoholittomia juomia lukuun ottamatta kaikissa päätuoteryhmissä. Eniten laski kalan, lihan ja lihatuotteiden sekä hedelmien ja marjojen myynti. Suurin notkahdus tapahtui kalan myyntimäärissä, vaikka kalan hinnan nousu tasaantui huomattavasti vuodesta 2022 jäaden jo selvästi keskimääräisestä ruoan kuluttajahintojen noususta. Myynnin arvoa kasvattivat merkittävimmin ruokaöljy ja sokeri sekä erilaiset

Ruokien ja alkoholittomien juomien euromääräinen vähittäismyynti tuoteryhmittäin vuonna 2023, %

Lähde: PTY

herkut kuten perunalastut, makeiset, jäätelö sekä pizzat, suolaiset piirakat ja muut leipomotuotteet. Monet edellä luetelluista tuotteista kuuluvat niin sanottuihin lohturuokiin, joiden kulutus tyypillisesti kasvaa taloudellisesti haastavina aikoina. Ilmeisin esimerkki on perunalastut, joiden myyntimäärä kasvoi lähes 7 % huolimatta 15 %:n hinnan noususta.

Ruuan verkkokauppa on Suomessa edelleen vähäistä, vaikka se koronapandemian aikana kääntyi nousuun. Markkinatutkimusyhtiö Nielsenin mukaan vuonna 2022 verkkokaupan osuus päivittäistavaramyynnistä oli Suomessa 2,7 %. Päivittäistavarojen verkkokaupan arvo oli 586 miljoonaa euroa, mikä tarkoittaa 9,4 %:n kasvua edellisestä vuodesta. Verkkokauppa kasvoi siis edelleen nopeammin kuin myymälämyynti.

Ruoan hinta kääntyy laskuun

Kuluttajahintaindeksin mukaan vuonna 2023 elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien hintojen keskimääräinen vuosimuutos oli 9,0 %. Vuoden alussa hinnat nousivat keskimäärin yli 15 %, mutta vuoden edetessä hintojen nousu hidastui ja loppuvuodesta elintarvikkeiden hintojen keskimääräinen nousu oli alle 3 %.

Voimakkainta hintojen nousu oli viime vuoden aikana sokerilla (39,1 %), päärynällä (25,7 %) ja oliiviöljyllä (23,6 %). Yli 20 %:n keskimääräiseen hinnan nousuun päätyivät myös useat muihin leipomotuotteisiin luettavat tuotteet kuten keksit ja näkileivät sekä myös muun muassa pizzat. Ainoana tuotteena viime vuoden aikana laskuun kääntyi kahvin hinta (-4,7 %).

Ruoan hinnan nousun takana ovat olleet muun muassa maatalouden ja elintarviketeollisuuden rajut kustannusten nousut sekä energian hintojen nousu. Kustannusten nousun tasaantuminen ja kääntyminen osittain laskuun näkyi vuoden 2023 aikana myös ruoan kuluttajahintakehityksessä. Hintojen ja kustannusten muutosten välittymisessä alkutuotannosta ja teollisuudesta kuluttajille on kuitenkin havaittavissa jopa useita kuukausien viiveitä. Helmikuussa 2024 hinnat näyttivät kääntyvän hienoiseen laskuun, 0,5 % edellisvuoteen verrattuna.

EU:ssa ruoan hintojen nousu on ollut kotimaista kehitystä nopeampaa. Ruoan kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli EU:ssa viime vuonna keskimäärin 12,6 %. Voimakkaimmin hinnat nousivat edelleen Itä-Euroopan alueella Unkarissa (23,8 %), Slovakiassa (17,3 %) ja Puolassa (15,9 %). Hintojen nousuvauhti kuitenkin tasaantui EU-maiden välillä

Elintarvikkeiden hintojen vuosimuutos tuoteryhmittäin 2019–2023, %

Tuoteryhmä	2019	2020	2021	2022	2023
Elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat	1,2	1,7	0,6	10,5	9,0
Viljatuotteet ja leipä	1,9	0,7	0,8	9,7	11,8
Liha	4,4	2,0	0,6	13,4	8,4
Kala ja äyriäiset	-0,1	-1,8	0,8	21,1	9,7
Maitotuotteet, juusto ja kananmunat	1,7	0,0	-0,3	11,8	10,3
Ruokaöljyt ja rasvat	3,1	-0,7	0,4	15,0	11,2
Hedelmät ja marjat	-2,4	4,4	-2,5	5,4	7,2
Vihannekset	-1,8	1,6	2,1	10,2	5,6
Sokeri, hillot, hunaja, suklaa ja makeiset	0,6	1,9	0,2	6,4	13,1
Ruokatuotteet, muut	0,0	0,0	0,3	5,9	9,6
Alkoholittomat juomat	1,3	5,3	3,4	13,9	3,6

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintaindeksi

selvästi edellisvuoteen verrattuna. Länsi-Euroopan maista ruoan kuluttajahintojen nousu oli nopeinta Belgiassa (13,8 %), Saksassa (12,7 %) ja Ruotsissa (12,7 %). Yleisesti ruoan hinnan nousu hidastui vuoden mittaan merkittävästi koko EU:n alueella. Vuoden 2024 helmikuussa ruoan kuluttajahintojen nousu EU:ssa oli keskimäärin 3,0 % ja monissa maissa hinnat olivat jo kääntyneet laskuun.

Kotitalouksien heikentynyt ostovoima ja kysynnän hiipuminen painoivat elintarvikemarkkinoita ja haastoivat koko ruokaketjua sekä Suomessa että myös muualla EU:ssa. Hinta ohjasi yhä enemmän

kuluttajien valintoja: kuluttajat paitsi vähensivät kulutustaan, siirtyivät myös ostamaan edullisempia peruselintarvikkeita. Tämä näkyy myös siinä, että ruokamenojen osuus käytettävissä olevista tuloista ei ole noussut, vaikka ruoka on kallistunut selvästi yleistä inflaatiota nopeammin. Suomessa ruokamenojen osuus käytettävissä olevista tuloista oli vuonna 2022 noin 12,2 %, mikä on hieman vähemmän kuin edellisenä vuonna (12,5 %).

Ruoan hinta kääntyi Suomessa laskuun vuoden 2024 helmikuussa. Hinnan muutos edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan oli -0,5 %. Edellisen

kerran ruoan hinta on Suomessa laskenut kesäkuussa 2021. Maitotuotteissa hinnan lasku oli helmikuussa 2,6 % ja lihatuotteissa 2,2 %. Hinnan kehityksessä on kuitenkin merkittäviä eroja tuotteiden ja tuoteryhmien välillä. Vaikka keskimääräinen hintakehitys on laskeva, useilla tuotteilla hinnat ovat edelleen jopa voimakkaassa nousussa.

Keskimääräisellä tasolla ruoan kuluttajahintojen odotetaan laskevan vuonna 2024. Tuotteiden hintakehitys kuitenkin eriytyy ja ruokailutottumukset sekä ostokäyttäytyminen lopulta ratkaisevat, miten erilaistuva hintakehitys näkyy kuluttajien kukkarossa. Keskimäärin elintarvikkeiden ja alkoholittomien kuluttajahinnat laskevat kuluvana vuonna 2-3 %. Hinnan laskun suuruuteen vaikuttaa erityisesti kauppojen välinen hintakilpailu - lähetevätkö kaupat ensisijaisesti ”halpuuttamaan” eli kilpailemaan hinnalla vai houkutellaanko kuluttajia esimerkiksi erilaisten bonusten ja tarjousten muodossa. Vuosien 2022 ja 2023 aikana ruoan hinta nousi yhteensä noin 20 %. Tämän vuoden hinnan lasku jää koettuun nousuun nähden pieneksi, ja ruoan hintataso pysyy huomattavan korkealla pidemmän aikavälin tarkastelussa. Hinnan lasku ei merkittävästi helpota kuluttajien taloudellista tilannetta, ja hintatietoisuus pysyy edelleen merkittävänä ostokäyttäytymistä ohjaavana tekijänä ruokakaupassa.

Elintarvikkeiden hintojen vuosimuutos 01/2019-04/2024, % edellisvuoteen verrattuna

Kuukausi	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Tammikuu	2,1	1,8	0,4	3,2	15,4	1,6
Helmikuu	2,0	1,3	-0,2	4,5	16,3	-0,5
Maaliskuu	0,9	1,8	0,5	5,1	16,2	-1,7
Huhtikuu	2,0	1,0	0,8	6,0	13,7	
Toukokuu	0,5	2,4	0,5	9,0	11,1	
Kesäkuu	1,1	2,4	-0,4	10,9	9,2	
Heinäkuu	0,7	2,9	0,0	12,4	8,2	
Elokuu	1,7	0,9	0,5	12,5	6,8	
Syyskuu	0,3	2,0	0,6	14,0	4,6	
Lokakuu	0,4	1,7	1,0	51,0	4,0	
Marraskuu	1,1	1,5	1,5	15,7	3,0	
Joulukuu	1,8	0,2	1,7	16,1	2,3	
Vuosimuutos (%)	1,2	1,7	0,6	10,5	9,0	
Kuluttajahintaindeksi	101,0	102,7	103,3	114,2	124,5	

Lähde: Tilastokeskus kuluttajahintaindeksi.

Elintarvikkeiden ulkomaankauppa

Csaba Jansik ja Irene Rosokivi

Elintarvikkeiden ja juomien hinnannousun vauhti hidastui vuoden 2023 aikana, mikä heijastui Euroopan ja koko maailman ulkomaankauppaan. Kaupan arvo kasvoi edellisvuoden kasvuvauhtia selvästi hitaammin tai kääntyi joidenkin maiden ja elintarvikkeiden osalta jopa laskuun. Suomen kaikkien eläin- ja kasvipäristen tuotteiden viennin arvo¹ kääntyi vuonna 2023 laskuun edellisvuoden jyrkän nousun jälkeen. Viennin arvo ylsi 2 159 milj. euroon, mikä oli yli 6 prosenttia edellisvuotista vähemmän. Vuonna 2023 eläin- ja kasvipäristä tuotteita tuotiin Suomeen 6 846 milj. euron arvosta, eli noin 5 % vähemmän kuin edellisvuonna.

Kauppataseen alijäämä hieman pieneni

Kaikkien kasvi- ja eläinperäisten tuotteiden ulkomaankaupan alijäämä on kasvanut melko tasaisesti kahden vuosikymmenen ajan, poikkeuksena vuodet 2019 ja 2020. Vuonna 2022 alijäämä kasvoi yli miljardilla eurolla; 3739 milj. eurosta 4914 milj. euroon, mikä on kaikkien aikojen suurin vuosittainen muutos. Vuonna 2023 kehityksen suunta kääntyi, ja alijäämä pienentyi 227 milj. eurolla 4 687 milj. euroon.

Taseen alijäämäisyys on perinteisesti johtunut hedelmien, vihannesten, raakakahvin, alkoholijuomien tuonnin intensiteetistä. Muita tärkeitä tuontituotteita ovat mm. juustot ja viljavalmisteet. Viime aikoina Suomen elintarviketuotanto on joutunut

kilpailemaan tuonnin kanssa enenevässä määrin myös niissä tuoteryhmissä, joissa on kotimaista tuotantoa, kuten liha-, maito ja kalatuotteissa.

Ulkomaankauppatilaston CN01–24 ryhmiä on perinteisesti käytetty maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden viennin ja tuonnin mittaamiseksi. Varsinkin kansainvälistä vertailua, sekä alkuperä- ja kohdemaiden analyysiä helpottaa standardimenetelmän käyttö. Alkuperäisen määritelmän mukaisesti nämä ryhmät sisältävät kaikki kasvi- ja eläinperäiset erät huolimatta siitä, ovatko ne elintarvikkeita tai käytetäänkö niitä elintarvikkeiden tuotantoon.

Muutama merkitykseltään pieni tilastoryhmä koostuu syötäväksi tai ruokaraaka-aineeksi soveltumattomista eristä. Tällaisia ovat ryhmät ”05 Muualle kuulumattomat eläinperäiset tuotteet”, ”06 Elävät puut, kukat ja taimet”, ”13 Kumipuun ja vastaavat tuotteet” ja ”14 Punonta ja palmikointilaitteet”. Näiden lisäksi yksittäiset suuremmat erät, kuten polttoainetuotantoon tuotavat kasviöljyt tai lemmikkieläinten ruoka voidaan jättää laskelma- ta, kun halutaan tarkastella pelkästään elintarvikkeiden ja niiden raaka-aineiden tuontia ja vientiä. Sen sijaan kotieläinsektorin ruokintaan käytetyt rehut ja rehuaineet ovat elintarvikkeiden tuotantopanoksia, joten niitä voidaan pitää elintarviketjuun kuuluvina erinä.

Norjan lohen kauttakuluvienti ei vaikuta kauppataseen tasoon, koska se otetaan huomioon sekä tuonnin että viennin puolella. Sen vaikutus on kuitenkin oikaistava elintarvikkeiden tuonnin ja viennin arvosta, koska sitä ei tuoda Suomeen ku-

lutettavaksi, eikä se ole Suomen elintarviketjuun aikaansaama vientierä.

Elintarviketuonnin ja -viennin arvo laskivat

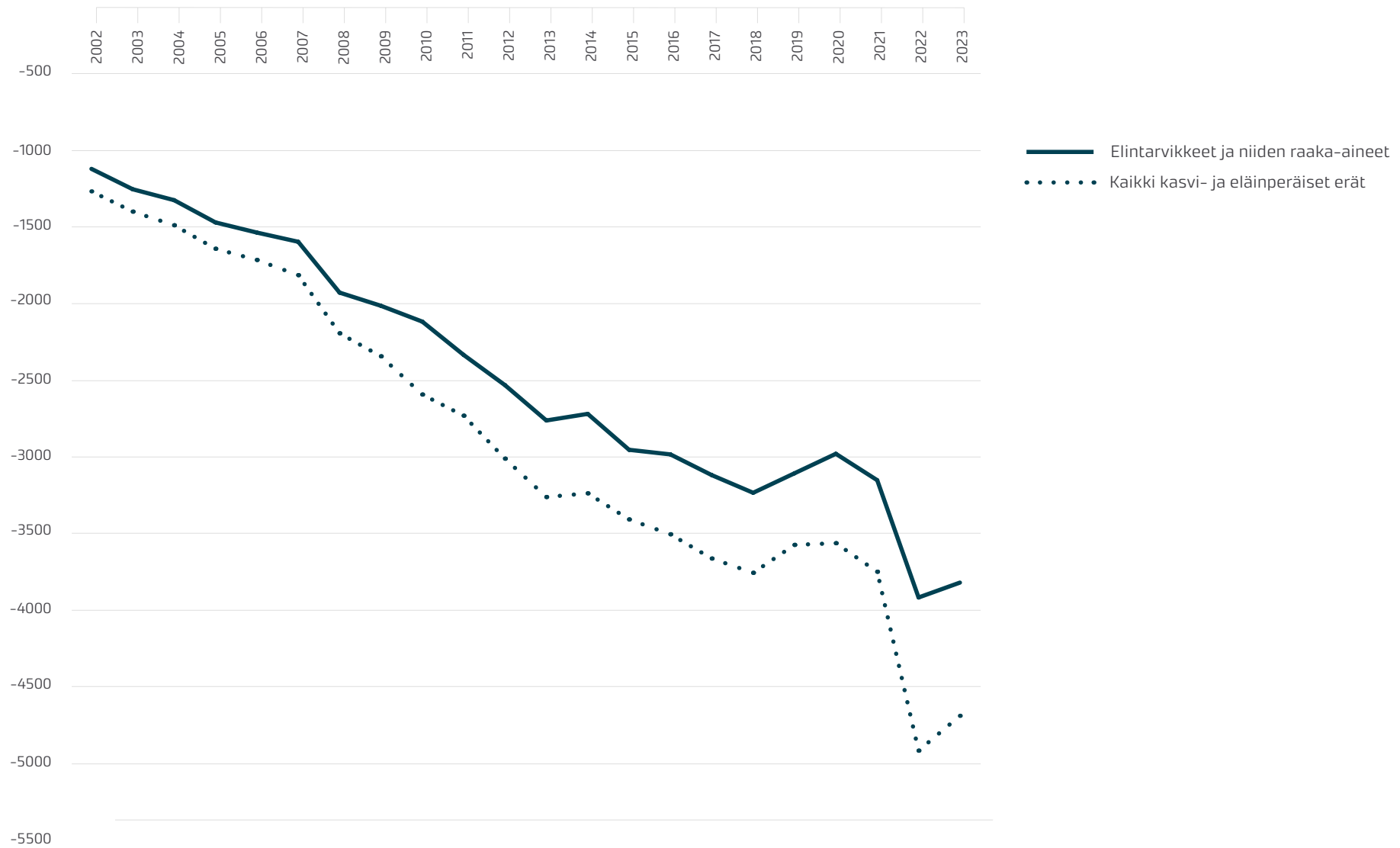
Pelkkien elintarvikkeiden ja niiden raaka-aineiden ulkomaankauppatase on selkeästi pienempi kuin kaikkien kasvi- ja eläinperäisten tuote-erien. Oikaistu alijäämä kasvoi 2000-luvun alussa tasaisesti yhdestä miljardista kolmeen miljardiin euroon, mutta kehitys pysähtyi 2010-luvun puolivälissä. Viimeisten vuosien aikana se on pysynyt reilun 3 miljardin euron tienoilla, hieman sen molemmin puolin vaihdellen. Vuonna 2022 elintarvikkeiden ulkomaankaupan oikaistu tase syveni jyrkästi yltäen 3 682 milj. euroon. Oikaistu alijäämä oli kuitenkin peräti 936 milj. euroa pienempi kuin kaikkien kasvi- ja eläinperäisten erien alijäämä.

Tämä iso, lähes miljardin euron ero johtuu siitä, että syötäväksi tai ruoan valmistukseen kelpaamattomilla erillä on huomattava osuus tuonnissamme. Kun nämä erät vähennetään kaikkien kasvi- ja eläinperäisten erien (CN01–24) tuonnista, vuoden 2023 elintarvikkeiden ja niiden raaka-aineiden tuonti oli yhteensä 5 698 milj. euroa 6 868 milj. euron sijaan.

Elintarviketiennissämme syötäväksi kelpaamattomat erät ovat suhteellisen pieniä, mutta lohen kauttakulukaupan vaikutus viennin tasoon on ollut kohtalainen vuodesta 2016 lähtien. Suomen oikaistu elintarviketjuun oli 1 881 milj. euroa 2 159 milj. euron koko vientiin (CN01–24) verrattuna vuonna 2023 ja se laski vuonna 2023 lähes 3 % edellisvuodesta.

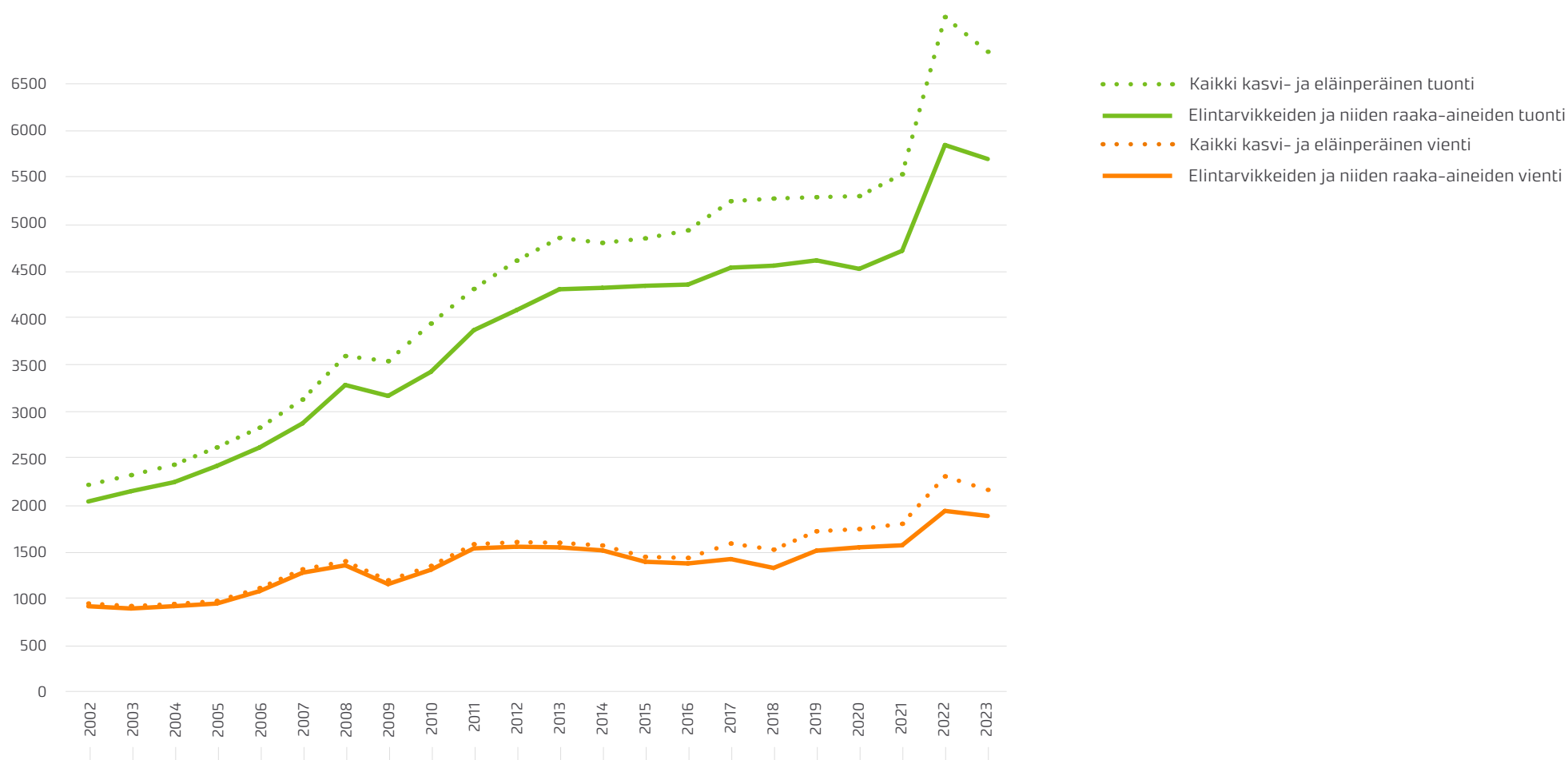
1 CN01–24 tilastoryhmien yhteenlaskettu arvo.

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kauppataase 2002-2023, milj. euroa

Lähde: Tulli, ULJAS tietokanta. Huom. Kaikki kasvi- ja eläinperäiset erät sisältävät CN01-24 ryhmät. Elintarvikkeet ja niiden raaka-aineet sisältävät CN01-04, 07-12, 15-24 ryhmät. Lisäksi jälkimmäisestä on vähennetty polttoainekäyttöön tuodut kasviöljyt sekä lemmikkieläinten ruoat.

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonti ja vienti vuosina 2002-2023, milj. euroa

Lähde: Tulli, ULJAS tietokanta. Huom. Kaikki kasvi- ja eläinperäiset erät sisältävät CN01-24 ryhmät. Elintarvikkeet ja niiden raaka-aineet sisältävät CN01-04, 07-12, 15-24 ryhmät. Lisäksi jälkimmäisestä on vähennetty polttoainekäyttöön tuodut kasviöljyt sekä lemmikkieläinten ruoat. Norjan lohien kauttakulku on vähennetty sekä tuonnista että viennistä.

Elintarvikkeita ja niiden raaka-aineita tuodaan eniten Saksasta

Kaikkia kasvi- ja eläinperäisiä tuotteita tuodaan Suomeen eniten Alankomaista, mutta elintarvikkeita ja niiden raaka-aineita on tuotu Suomeen jo usean vuoden ajan eniten Saksasta. Ruotsin rooli

on ollut kasvava toiseksi suurimpana alkuperämaana.

Oikaisun myötä Alankomaiden ja Norjan luvut muuttuvat eniten. Tuonti Alankomaista putoaa yli 48 %:lla, mikä johtuu siitä, että isona tuottajana ja

kansainvälisenä jakelukeskuksena sen kautta kulkee myös ei elintarvikkeiksi tarkoitettuja kasvi- tai eläinperäisiä eriä, kuten leikkokukat, kukkien sipulit, sekä biodieseltuotannossa käytettäviä kasviöljyeriä. Norjan tuontiluvut muuttuvat lohen läpikulkuviennin takia.

Suomen elintarviketuonnin suurimmat alkuperämaat

Alkuperämaa	CN01-24		Oikaistu tuonti		
	2022 milj. EUR	2023 milj. EUR	2022 milj. EUR	2023 milj. EUR	2023 %
Saksa	786	877	746	830	14,1
Ruotsi	672	738	655	719	12,2
Alankomaat	1203	1157	516	597	10,2
Espanja	309	335	305	330	5,6
Italia	282	308	276	301	5,1
Tanska	327	347	281	288	4,9
Puola	322	316	246	247	4,2
Viro	249	243	245	237	4,0
Belgia	197	252	183	226	3,9
Ranska	218	245	196	215	3,7
Norja	475	382	243	203	3,5
Brasilia	186	168	186	168	2,8
Liettua	130	121	126	115	2,0
Iso-Britannia	130	126	103	99	1,7
Latvia	57	81	51	74	1,3
Muut maat	1672	1149	1258	1230	20,9
Yhteensä	7216	6846	5848	5879	100

Suomen elintarvikeviennin suurimmat kohdemaat

Kohdema	CN01-24		Oikaistu vienti		
	2022 milj. EUR	2023 milj. EUR	2022 milj. EUR	2023 milj. EUR	2023 %
Ruotsi	446	509	417	466	24,8
Viro	195	239	180	223	11,8
Saksa	152	140	130	130	6,9
Tanska	99	105	86	96	5,1
Kiina	170	93	170	93	4,9
Alankomaat	85	115	55	80	4,2
Ranska	117	93	74	69	3,7
Puola	107	115	64	62	3,3
Norja	83	65	55	59	3,1
Liettua	78	70	45	46	2,5
Latvia	35	54	27	45	2,4
Espanja	34	62	15	44	2,4
Belgia	49	39	49	39	2,1
Italia	51	46	24	33	1,8
Venäjä	100	41	70	32	1,7
Muut maat	399	372	474	363	19,3
Yhteensä	2199	2159	1934	1881	100,0

Lähde: omat laskelmat Tullin ULJAS tietokannasta. Huom. Oikaistu tuonti ja vienti sisältävät CN01-04, 07-12, 15-24 ryhmät. Lisäksi siitä on vähennetty ei-elintarvikekäyttöön tuodut kasviöljyt, lemmikkieläinten ruoat sekä Norjan lohen kauttakulku.

Elintarvikeviennin maantieteellinen jakautuminen on vaihdellut huomattavasti rajummin kuin elintarviketuonnin rakenne. 2010-luvun alkupuolelle saakka viennin suurin kohdema oli Venäjä. Vuonna 2014 Venäjän asettaman tuontitullin seurauksena Suomen vienti sinne putosi dramaattisesti ja toinen iso pudotus koettiin vuosina 2022-2023 Venäjän hyökkäyssodan alettua Ukrainaan. Vielä vuonna 2013 Venäjälle vietiin elintarvikkeita 442 miljoonan euron arvosta (CN01-24). Vuonna 2023 Venäjän vienti oli enää kymmenes osa vuosikymmenen takaisesta, vain 41 milj. euroa. Venäjän osuus Suomen viennistä laski huippuvuosien 28 %:sta alle 2 %:iin vuoteen 2023, ja entisestä kärkikohdemaasta tuli tärkeysjärjestyksessä vasta 15. kohdema.

Venäjän vienti ei ole silti pysähtynyt kokonaan sodan alettua, vaan se on jatkunut, tosin kuukausittain jyrkästi vaihdellen. Kokonaisviennin arvo oli enää 70 milj. euroa. Suurimmat tuoteryhmät kahvi, tee ja mausteet, myllyteollisuuden tuotteet, erinäiset elintarvikkeet, juomat ja lemmikkieläinten rehut yhteensä vastasivat noin 78 % Venäjän viennistä.

Naapurimaat ovat perinteisesti kattaneet yli puolet Suomen elintarvikeviennistä, mutta Venäjän tuontikiellon jälkeen osuus väheni rajusti, vaikka osa viennistä kanavoitui muihin naapurimaihin Ruotsiin, Viroon ja Norjaan. Vuonna 2023 naapurimaiden yhteenlaskettu osuus elintarvikeviennistä oli vajaat 40 %.

Meijerituotteet ovat elintarvikeviennin tärkein tuoteryhmä

Suomen elintarviketuonnin suurimmat erät ovat juomat (673 milj. euroa), vilja- ja leipomotuotteet

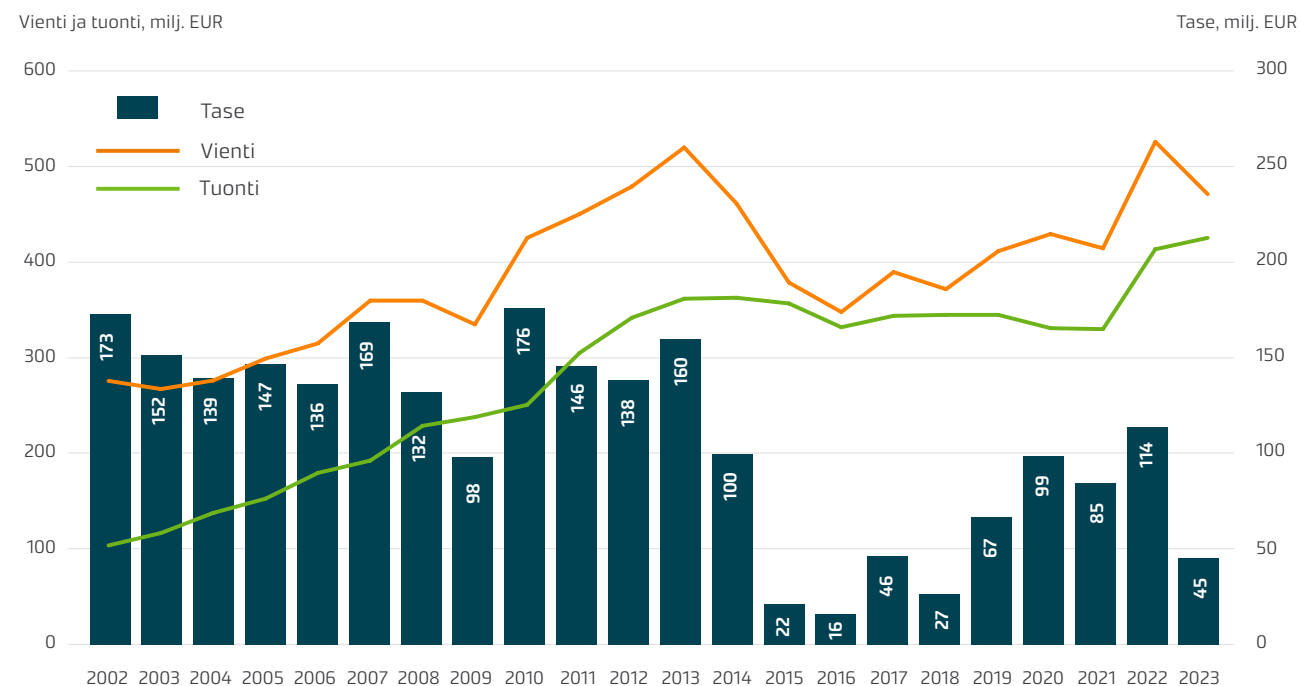
(656 milj. euroa), erinäiset elintarvikevalmisteet (506 milj. euroa), hedelmät (457 milj. euroa), kahvi, tee ja mausteet (435 milj. euroa), juustot (348 milj. euroa), kasvikset (298 milj. euroa) sekä kalat (251 milj. euroa).

Suomen elintarvikeviennin merkittävin yksittäinen tuoteryhmä on edelleen meijerituotteet. Meijeriteollisuuden vienti tosin laski vuoden 2013 huipputasosta 521 milj. eurosta ja oli alhaisimmillaan 346 milj. eurossa vuonna 2016. Sittemmin vienti on taas

lähtenyt asteittain kasvuun. Vuonna 2022 meijerituotteita vietiin Suomesta 525 milj. euron arvosta. Hintojen nousu on ollut päätekijä meijerituotteiden 27 %:n kasvun taustalla edellisvuoteen nähden.

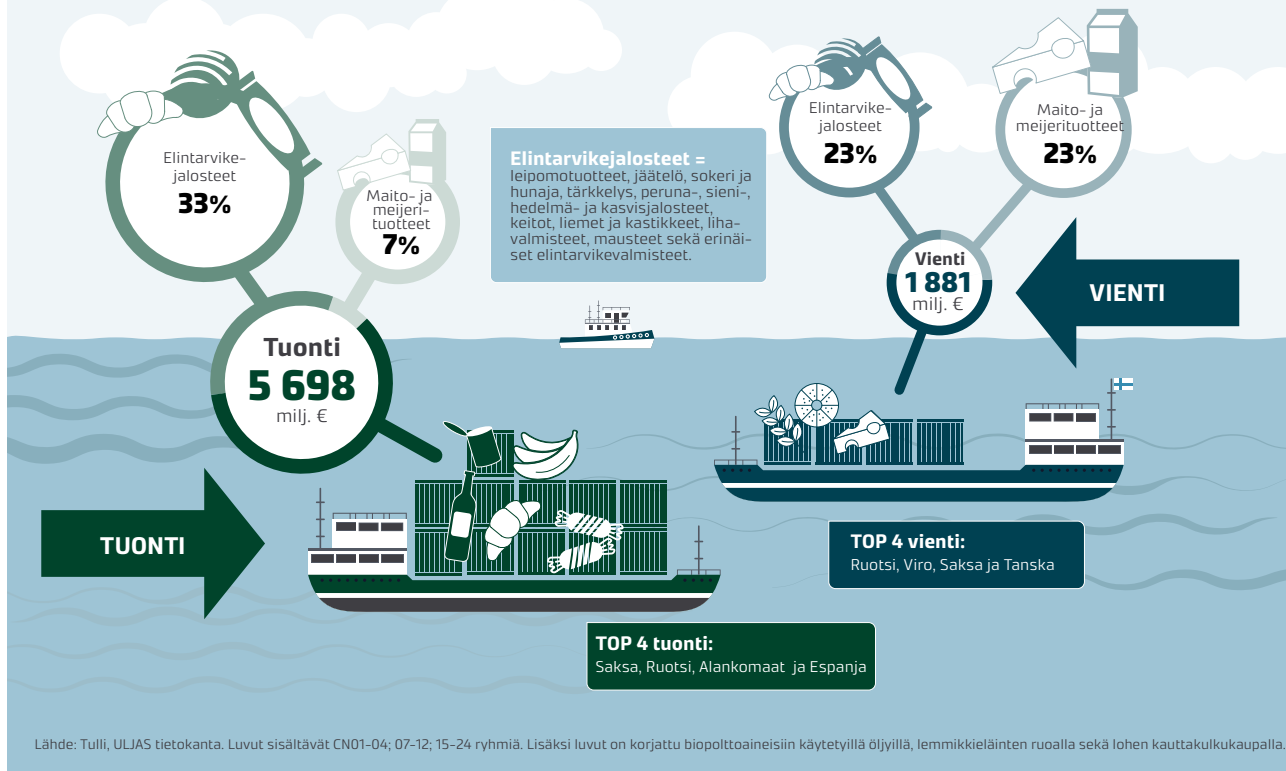
Meijeriteollisuus on elintarvikesektorimme ainoa ala, joka on säilyttänyt positiivisen kauppataseen koko EU-jäsenyyden ajan. Taseen saldo pysyi kuitenkin hädin tuskin positiivisena sukelleltuaan 160 milj. eurosta vuonna 2013 vajaaseen 16 milj. euroon vuonna 2016. Vuonna 2022 meijerituotteiden posi-

Meijerituotteiden kauppataase Suomessa 2002-2023

Lähde: omat laskelmat Tullin ULJAS tietokannasta

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ulkomaankauppa 2023

tiivinen saldo heikkeni huomattavasti, edellisvuoden 114 milj. eurosta 45 milj. euroon. Pudotus johtui ennen kaikkea maitojauheiden viennin vähenemisestä.

Venäjän markkinoiden sulkeuduttua vuonna 2014 juustojen vienti jouduttiin korvaamaan voin ja maitojauheen viennillä, ja sen myötä meijeriviennin tuoterakenne on kehittynyt epäsuotuisampaan suuntaan. Vuosien 2013 ja 2023 välillä juustojen osuus meijerituotteiden viennistä laski 32 %:sta alle 10 %:iin ja samaan aikaan voin ja maitojauheen osuus nousi 32 %:sta 61 %:iin.

Vuonna 2023 meijerituotteiden lisäksi suurimmat viennin tuoteryhmät olivat juomat (256 milj. e), liha (157 milj. e), erinäiset elintarvikkeet (154 milj. e), sekä viljat (126 milj. e) ja myllytuotteet (116 milj. e).

Maatalouspolitiikka

Jyrki Niemi, Timo Karhula ja Olli Niskanen

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan toteutus kaudelle 2023–2027 käynnistyi vaiheittain vuoden 2023 alusta lähtien. Poliitiikan uusissa tavoitteissa korostetaan erityisesti maatalousyrittäjän neuvotteluaseman parantamista, uusien viljelijöiden saamista alalle, ilmastomuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista sekä eläinten hyvinvoinnin parantamista. Monet kauden 2014–2020 toimenpiteistä ovat mukana myös nykyisellä kaudella, mutta aiemman tukitason saavuttaminen vaatii viljelijöiltä aiempaa enemmän tekemistä erityisesti ympäristö- ja ilmastotoimissa.

CAP-uudistus otettiin käytäntöön vuonna 2023

Uudistetun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) toimeenpano vuosille 2023–2027 alkoi vuoden 2023 alussa ja ulottuu aina vuoden 2027 loppuun saakka. CAP:lle asetetut tavoitteet voidaan jakaa kolmeen pääryhmään: (i) taloudellisiin, (ii) ympäristöllisiin ja ilmastollisiin sekä (iii) sosiaalisiin tavoitteisiin. Lisäksi läpäisevänä tavoitteena on maatalouden uudenaikaistaminen innovaatioilla ja digitaalisuuden lisääminen.

CAP:n perusrakenne säilyi lähes ennallaan, eikä uudistus muuttanut merkittävästi myöskään rahankäyttöä eri tarkoituksiin. Uudistuksen merkittävin rakenteellinen innovaatio on uusi toimeenpanomalli, joka siirsi enemmän valtaa ja vastuuta jäsenvaltioille ja edellytti niiden laativan omat kansalliset strategiasuunnitelmansa politiikan toteuttamiseksi. Jäsenvaltioille annettiin samalla

velvollisuus raportoida toimenpiteiden tuloksellisuudesta uskottavasti.

Tukiudistuksen ns. vihreän arkkitehtuurin kokonaisuus rakentuu ehdollisuudesta, vapaaehtoisesta ekojärjestelmästä ja ympäristökorvausjärjestelmästä. EU-tukien saamisen ehdoksi asetetut pakolliset ehdollisuusvaatimukset eli hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimukset ovat kaudella 2023–2027 erittäin tärkeässä roolissa. Ne tiukentuivat aiempaan kauteen 2014–2020 verrattuna.

Ympäristökorvausjärjestelmässä viljelijät sitoutuivat aiempaan tapaan maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin useammaksi vuodeksi. Vuonna 2023 ympäristösitoumuksen teki 76 % maataloista. Ympäristösitoumuksen piirissä oli 1,8 milj. hehtaaria peltoa, mikä on noin 80 % siitä pinta-alasta, jolle haettiin perustulotukea.

Täysin uutena kokonaisuutena tälle kaudelle tulivat mukaan suorien tukien ekojärjestelmät, jotka ovat viljelijöille vuosittain valittavia vapaaehtoisia ympäristötoimia. Vuonna 2023 ekojärjestelmätuksia haki yli 90 % maataloista. Suosituin toimenpide oli talviaikainen kasvipeitteisyys, joka kattoi yli 80 % peltopinta-alasta. Muita ekojärjestelmiä haki hieman yli puolet kaikista maataloista, suosituin näistä oli monimuotoisuuskasvit.

Tuen oikeudenmukaisempi jakaminen on yksi CAP-kauden 2023–2027 tavoitteista. Uudelleenjakotulotuen avulla pyritään edistämään tulotuen tasapainoisempaa jakautumista pienille ja keskisuurille tiloille. Nuorten viljelijöiden täydentävä tulotuki on puolestaan vapaaehtoinen suorien tukien järjestelmä, jolla tarjotaan tehostettua tulotukea nuorille viljelijöille, jotka ovat juuri aloittaneet tilanpidon.

Viljelijätukiin 1,7 miljardia euroa vuonna 2024

Vuonna 2024 viljelijätukia maksetaan Suomessa valtion talousarvioesityksen mukaan yhteensä 1 713 milj. euroa. Yhteisen maatalouspolitiikan mukaista (CAP) tukea maksetaan yhteensä 1367 milj. euroa ja kansallista tukea 346 milj. euroa. Näiden lisäksi valtio tukee vuosittain myös maatalouden rakennekehitystä ja maatalousyrittäjien lomituspalveluita.

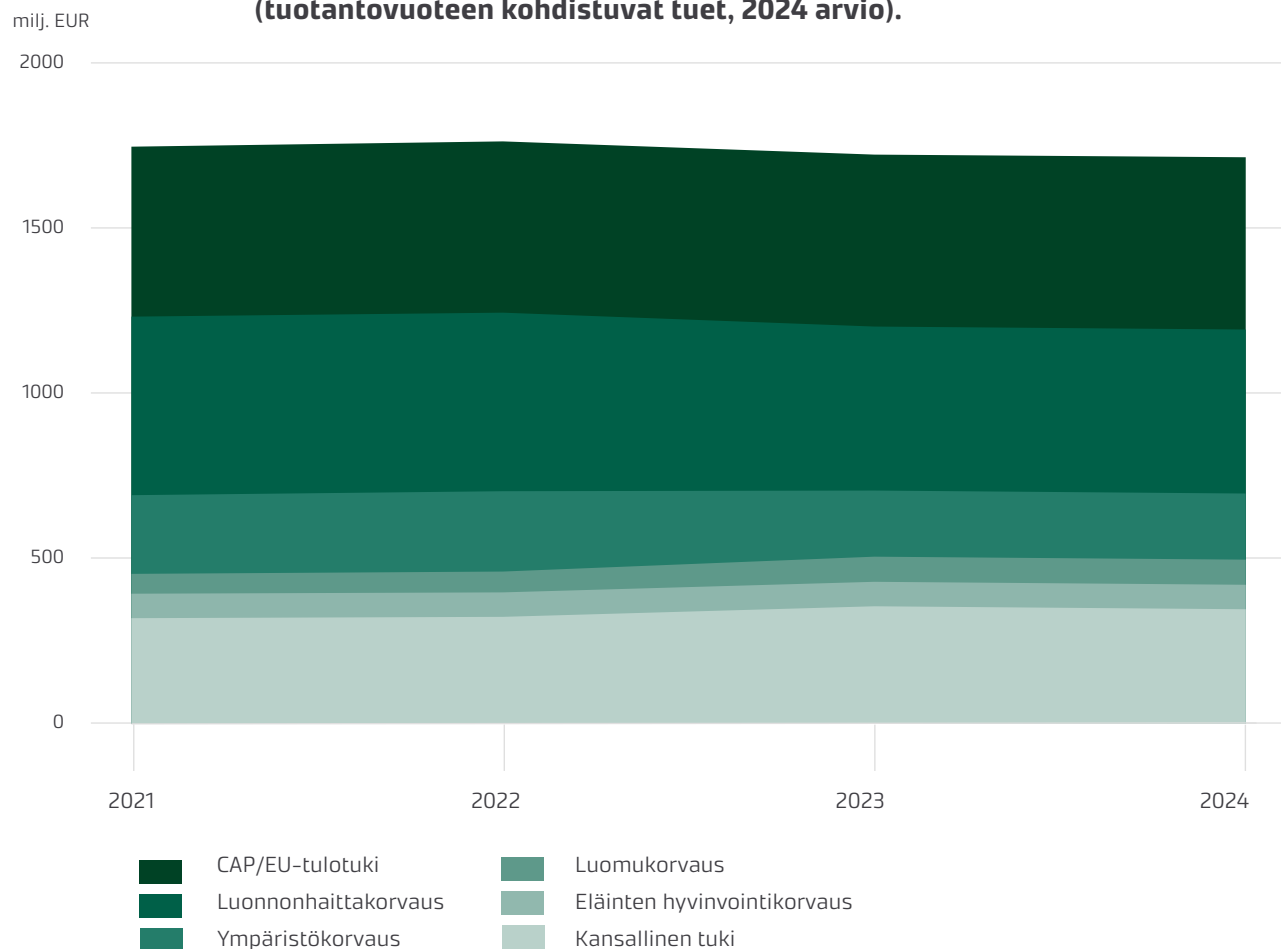
Yhteisen maatalouspolitiikan tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia tai EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia. Ne koostuvat suorasta CAP/EU-tulotuesta (521 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (496 milj. euroa) ja ympäristökorvauksesta ja luonnonmukaisen tuotannon korvauksesta (276 milj. euroa). Lisäksi maksetaan eläinten hyvinvointikorvausta (74 milj. euroa).

Suorat CAP -tulotuet rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Luonnonhaittakorvauksesta EU maksaa noin 15 % ja ympäristö-, luomu- ja eläinten hyvinvointikorvauksesta noin 43 %. EU:n budjetista maksetaan siten vuonna 2024 yhteensä 748 milj. euroa eli 44 % kaikista viljelijätuista, jolloin 965 milj. euroa eli 56 % jää maksettavaksi kansallisesta budjetista. Kansallisesti maksettavaan osuuteen kuuluvat sekä EU-tukien osarahoitus että 346 milj. euron suuruinen kansallinen tuki.

EU:n tulotuista noin viidennes sidottu tuotantoon

EU:n suorat tuet ovat EU:n budjetista kokonaan rahoitettavia viljelijöille maksettavia tukia. Suomessa näitä tukia ovat perustulotuki, ekojärjestelmätuki, uudelleenjakotuki, nuorten viljelijöiden tuki ja

Suomen maataloustuet vuosina 2021-2024 (milj. euroa)
(tuotantovuoteen kohdistuvat tuet, 2024 arvio).

tuotantoon sidotut tuet, joita on maksettu vuodesta 2023 alkaen. Vuonna 2024 EU:n suorien tukien määrä on yhteensä noin 521 milj. euroa.

Perustulotuki

Perustulotuki on suorien tukien tuotannosta irrotettu tuki. Tukea maksetaan 294 milj.euroa vuonna

2024. Tuella pyritään turvaamaan viljelijän perustoimeentuloa ja sitä maksetaan vuosittain aktiivi-tilajon hallinnassa olevalle tukikelpoiselle peltopinta-alalle. Perustulotuki eriytetään tukialueittain, AB- ja C-tukialueelle.

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet Suomessa vuosina 2021-2024* (milj. euroa).

	2021	2022	2023	2024*
CAP/EU -tulotuki	514	518	520	521
• Perustulotuki			293	294
• Uudelleenjakotuki			26	26
• Ekojärjestelmätuki			86	86
• Nuorten viljelijöiden tulotuki			13	13
• Tuotantosidonnainen tulotuki			102	102
Luonnonhaittakorvaus	540	540	496	496
• EU:n osuus	188	165	77	76
• Kansallinen osuus	352	375	419	420
Ympäristökorvaus ja luonnonmukainen tuotanto	300	305	276	276
• EU:n osuus	126	128	118	119
• Kansallinen osuus	174	177	157	157
Eläinten hyvinvointikorvaus	74	74	74	74
• EU:n osuus	31	31	32	32
• Kansallinen osuus	43	43	42	42
Yhteensä	1428	1437	1365	1367
• EU:n osuus yhteensä	859	842	747	748
• Kansallinen osuus yhteensä	569	595	618	619

*arvio

Uudelleenjakotuki

Uudelleenjakotuen tavoitteena on siirtää tukea suurilta tiloilta pienille ja keskikokoisille tiloille. Tuki toteutetaan maksamalla perustulotukeen oikeutetuille tiloille lisätukea 50 ensimmäisen hehtaarin perusteella, kuitenkin enintään tilan koko

tukikelpoiselle pinta-alalle. Tukea maksetaan 26 milj. euroa vuonna 2024.

Tuotantosidonnainen tulotuki

Tuotantosidonnainen tuki on jäsenmaille vapaaehtoinen tukimuoto, jota maksetaan joko eläin-

tai pinta-alaperusteisesti. Suomessa tuki kohdennetaan maidolle, naudanlihalle ja lammas- ja vuohitaloudelle sekä tärkkelysperunalle ja muille erikoiskasveille. Tuki kohdennetaan ja tukitasoja eriytetään alueellisesti ja sovitetaan yhteen kansallisen pohjoisen tuen kanssa. Tuotantosidonnaisista tulotukea maksetaan 102 milj. euroa vuonna 2024.

Ekojärjestelmä

Ekojärjestelmätuki on vuosittain haettava pinta-alatuki, jonka tavoitteena on ympäristön, ilmaston ja eläinten hyvinvoinnin parantaminen. Tukea maksetaan Suomessa talviaikaisesta kasvipeitteisyydestä sekä luonnonhoitonurmien, viherlannoitusnurmien ja monimuotoisuuskasvien viljelystä koko maassa. Tukea maksetaan vuonna 2024 yhteensä 86 milj. euroa.

Nuorten viljelijöiden tulotuki

Nuorten viljelijöiden tulotuki on tuotannosta irrotettu pinta-alaperusteinen tuki, jolla kannustetaan nuoria maatalousalalle ja helpotetaan tilanpidon aloittamisvaihetta. Tukea voi saada, jos on enintään 40-vuotias sinä vuonna, kun perustulotukea haetaan ensimmäistä kertaa. Tukeen käytetään vuosittain 13 milj. euroa suorien tukien kokonaismäärästä.

EU-maaseuturahastosta suurimmat summat ympäristö- ja luonnonhaittakorvaukseen

Ympäristökorvaus ja luonnonmukainen tuotanto

Maatalouden ympäristökorvausjärjestelmällä kompensoidaan tuotannon vähenemisestä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneet tulonme-

neykset viljelijöille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin. Luonnonmukaista tuotantoa ja eläinten hyvinvointia tukemalla pyritään ohjaamaan maataloustuotantoa entistä eettisempään ja ekologisempaan suuntaan.

Vuosina 2023–2027 ympäristökorvauksen toimenpiteet on sovitettu yhteen suorien tukien ekojärjestelmän kanssa, jotta järjestelmien tuet ovat erilaisia. Vuonna 2024 ympäristökorvausta ja luonnonmukaisen tuotannon tukea maksetaan yhteensä 276 milj. euroa, josta kansallinen osuus on 157 milj. euroa. Loput tuista maksaa EU.

Maaseuturahastosta maksetaan myös eläinten hyvinvointikorvausta. Vuonna 2024 eläinten hyvinvointikorvauksen määräksi on budjetoitu 74 milj. euroa, josta kansallinen osuus on 42 milj. euroa. Loput tuesta maksaa EU.

Luonnonhaittakorvaus

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa epäsuotuisiksi alueiksi. Koko Suomi katsotaan epäsuotuisaksi alueeksi. Luonnonhaittakorvauksen tavoitteena on epäsuotuisilla alueilla turvata maataloustuotannon jatkuminen pohjoisesta sijainnista aiheutuvista epäsuotuisista ilmasto-oloista huolimatta, tilalukumäärän hallittu kehittyminen sekä taloudellisesti elinvoimaisten maatilayksiköiden säilyttäminen ja tätä kautta maaseudun työllisyyden ylläpitäminen ja maaseutualueiden taloudellisen kehityksen edistäminen.

Vuodelle 2024 luonnonhaittakorvausta on budjetoitu maksettavaksi 496 milj. euroa, josta kansallisesti rahoitettava osuus on 420 milj. euroa ja EU:n osuus 76 milj. euroa.

Valtaosa kansallisesta tuesta kohdistuu pohjoiseen tukeen

Kansallisista varoista kokonaan maksettavat pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki ja eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen maatalouden toimintaedellytykset Suomen eri osissa ja myös eri tuotantosuunnissa. Vuonna 2024 kansallista tukea maksetaan yhteensä noin 346 milj. euroa.

Valtaosa kansallisesta tuesta kohdistuu pohjoiseen tukeen. Vuonna 2024 pohjoista tukea maksetaan 322 milj. euroa. Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista ja viljelyalaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuonetuotannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen sekä porojen eläinkohtaisen tuen.

Maatalouden kansallinen tuki Suomessa vuosina 2021–2024, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2021	2022	2023	2024*
Pohjoinen tuki	300	324	329	322
Etelä-Suomen kansallinen tuki	17	17	17	17
Muut kansalliset tuet	6	5	9	7
Yhteensä	323	346	355	346

*arvio

Kansallista tulotukea maksetaan Etelä-Suomesa edelleen myös sika- ja siipikarjataloudelle ja puutarhatuotannolle yhteensä noin 17 milj. euroa vuonna 2024. Lisäksi muita kansallisia tukia maksetaan noin 7 milj. euroa.

Myös maatalouden rakennekehitystä ja lomituspalveluita tuetaan

Rakennetuet

Maatalouden rakennetukien tavoitteena on kilpailukyvyyn kehittäminen ja tuotannon nykyaikaistaminen. Rahoituskaudella 2023–2027 rakennetukiin on varattu 136 milj. euroa vuosittain. Käytössä on kaikki edelliselläkin rahoituskaudella käytössä olleet tukielementit; avustus, korkotuki ja valtionta-kaus.

Maatalouden investointituilla pyritään keskeisimmältä osaltaan edistämään yrityskoon kasvua ja

siten alentamaan tuotantokustannuksia. Tukea maksetaan myös energiainvestointeihin, ympäristön tilaa, kestäviä tuotantotapoja, eläinten hyvinvointia ja bioturvallisuutta edistäviin investointeihin.

Maatalouden investointitukien hakumäärät ovat olleet viime vuosina laskusuuntaisia. Vuonna 2023 investointien määrä laski edelleen vuodesta 2022 ja investointitukea myönnettiin noin 72 milj. euroa. Erityisesti isojen kotieläinrakennusten investoinnit ovat hyvin vähäisiä, mutta aktiivisemmin investoidaan erilaisiin energiaratkaisuihin. Toisaalta vuonna 2023 ei tuettu yhtäkään biokaasulaitosta.

Nykyisellä rahoituskaudella nuoren viljelijän aloitustuen tavoitteena on parantaa nuorten viljelijöiden taloudellista asemaa ja saada alalle uusia maatalousyrittäjiä, joilla on mahdollisuus kannattavan toiminnan harjoittamiseen ja tilojen kehittämiseen. Lisäksi maatalouden investointituessa edistetään nuorten viljelijöiden asemaa maksamalla korotettua investointiavustusta maatalouden kilpailukyvyyn kehittämistä ja nykyaikaistamista edistävissä investoinneissa enintään seitsemän vuotta tilanpidon aloittamisesta.

Vuonna 2023 nuorten viljelijöiden aloitustukea maksettiin vain 230 hakijalle ja aloitustukea myönnettiin avustuksena yhteensä noin 8,5 milj. euroa. Tuettujen sukupolvenvaihdosten määrä on pudonnut muutaman viime vuoden aikana noin puoleen.

Lomituspalvelut

Päätoimisilla kotieläintalouden harjoittajilla on oikeus saada 26 lomapäivää vuodessa. Lomituspalveluiden johtamisesta, valvonnasta ja ohjauksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Lomituspal-

veluiden tarkoitus on turvata maatalousyrittäjien keskeytymätön toiminta yrittäjän loman aikana ja turvata sijaisavun saanti esimerkiksi sairauden tai tapaturman takia. Vuosilomaan oikeutettujen maatalousyrittäjien määrä on laskenut vuosi vuo-

delta päätoimisten kotieläintilojen lukumäärän vähentyessä. Vuonna 2024 maatalousyrittäjien lomituspalveluihin käytetään varoja yhteensä noin 112 milj. euroa.

Kuva: Christophe Licoppe

Maatalous- ja elintarvikemarkkinat

Viljamarkkinat

Csaba Jansik ja Anneli Partala

Viljamarkkinat ovat vakiintuneet vuosien 2021-2023 nopeiden muutosten jälkeen. Vuodelle 2024 Suomeen odotetaan kylvöalaennusteiden ja pitkän aikavälin keskisatojen perusteella keskivertoa pienempää, alle 3,2 miljardin kilon viljasatoa. Viljojen hinnat ovat laskeneet, mutta ovat edelleen 25-50% korkeampia kuin parin vuoden hintamyllerrystä edeltänyt taso. Mikäli tuotantoennusteet toteutuvat, hintojen odotetaan pysyvän hieman vuoden 2020 yläpuolella vielä myös syksyllä 2024. Vehnän ja kauran kohtuulliset varastotasot puoltavat maltillisia hintaodotuksia.

Vuoden 2023 viljantuotanto oli lopulta yhteensä 3 mrd. kiloa eli ennusteisiin nähden noin 10 % alempi. Syynä oli sateinen puintikausi, joka jatkui pitkälle syksyyn. Vuodelle 2024 ennustetaan myös vajaan 3,2 mrd. kilon tuotantoa, mutta toteuma voi helposti olla ennusteeseen nähden 10 % suuntaan tai toiseen sääolosuhteiden mukaan. Mikäli tuotanto jää tämän vaihteluvälin sisään, vuoden 2024 sato riittää heikoimmillaankin tyydyttämään kotimaisen kysynnän.

Ennusteiden mukaan viljan kokonaispinta-ala vähentyisi liki 27 000 ha:lla, noin 2,5 %:lla vuonna 2024. Vastaavasti ympäristönurmen, öljykasvien ja eräiden erikoiskasvien kuten kuminan ala kasvaisi. Pelkästään pinta-alan muutosten takia viljan sadon odotetaan olevan noin 60 milj. kiloa edellisvuotta matalampi.

Syysviljojen osuus entistä pienempi

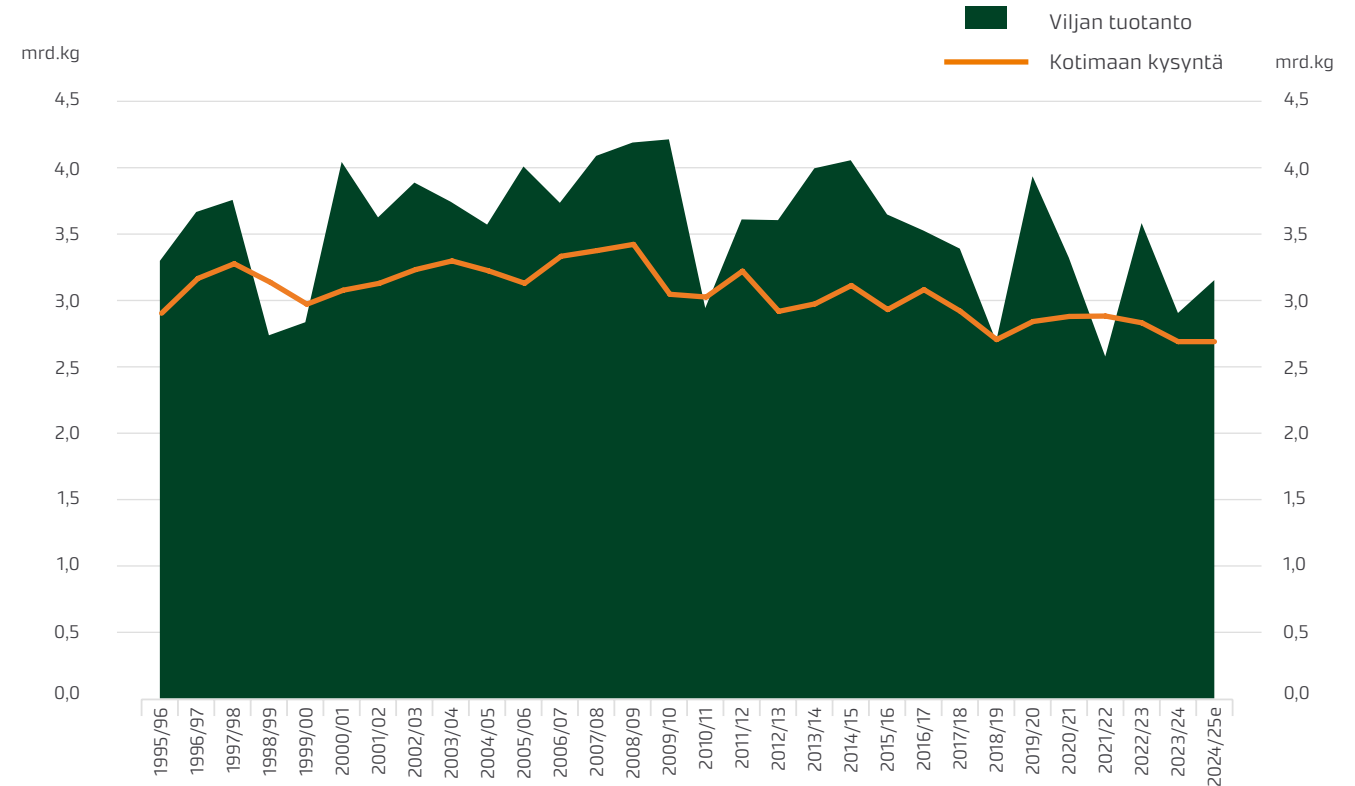
Syysviljat ovat muutaman vuoden aikana nosta- neet suosiotaan. Sitä on siivittänyt peltojen talvi-

peitteisyyttä kannustavat tuet, syysviljojen määrältään ja laadultaan hyvät sadot sekä markkinoilla vahvistunut kysyntä. Syksyllä 2023 syysvehnän kylvöala väheni kuitenkin alle 60 000 ha:iin edellisvuoden 74 000 ha:sta ja jäi selkeästi alle syksyn 2021 huippulukemasta 105 000 ha:sta. Tämä osoittaa sen, kuinka vahvasti syksyllä vallitseva sää vaikuttaa - kaikista tuki- ja markkinakannus-

timista huolimatta - syyskylvöalan suuruuteen. Syyskylvön aikaikkuna rajoittuu elo-syyskuuhun ja lokakuussa tehdyt kylvöt ovat yleensä jo vaarassa epäonnistua. Syksyn 2023 runsaat sateet estivät syyskylvöjä.

Sama ilmiö selittää rukiin kylvöalan kehitystä, syyskylvöala putosi edellisvuosien 27-31 000 ha:sta

Viljan tarjonta ja kysyntä Suomessa

Lähde: Luke, VYR kotimaan viljataseet. Huom.: Arvio markkinakaudelle 2024/25 laskelmien pohjana Luken syyskylvötilastot ja satotilastot, VYR Kysely kylvöaikomuksista. Lisäksi arvioissa on otettu huomioon käytössä olevan maatalousmaan ja todellisen korjuualan välisen eron 10 vuoden keskiarvo.

noin 20 000 ha:iin. Tässä vaiheessa kevättä syysviljojen talvehtimisprosentti on vielä epävarmaa, ja se voi vielä vaikuttaa korvauskylvön tarpeisiin ja lupullisiin vehnä- ja ruiskylvöaloihin.

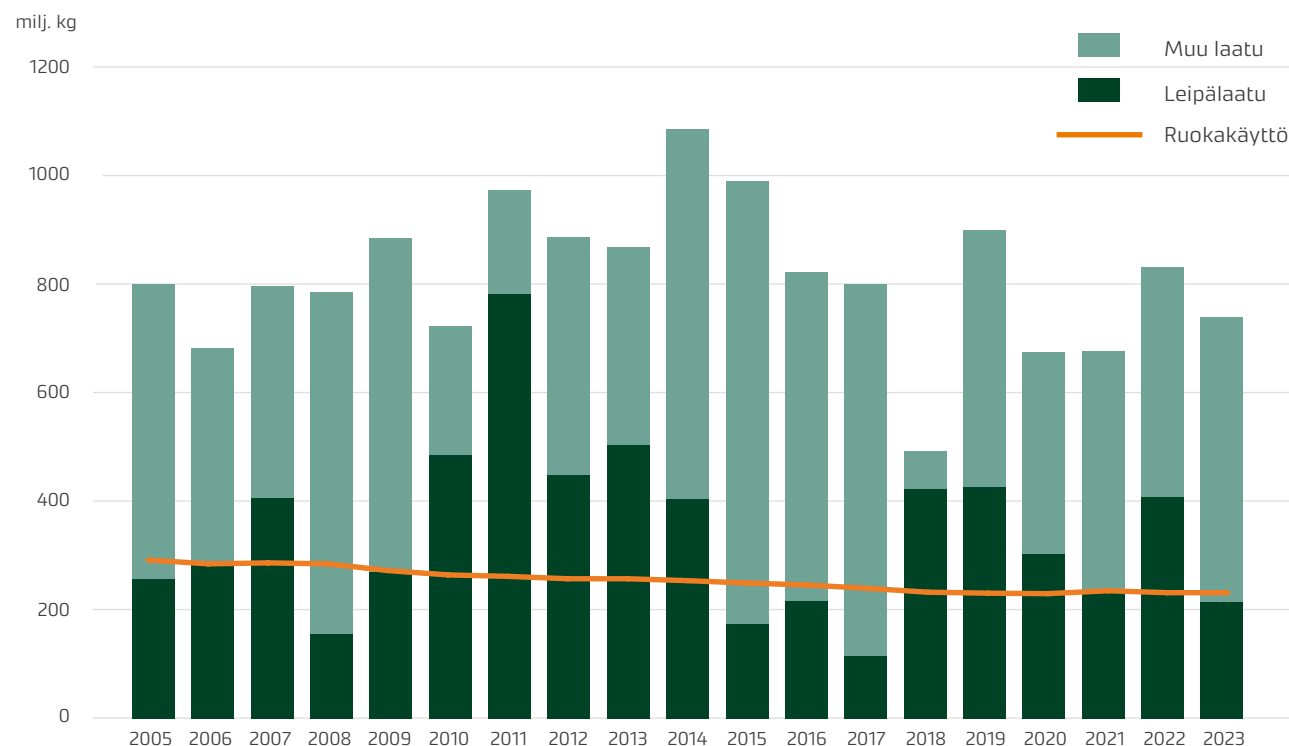
Rehukäyttö on edelleen olennainen laatupuskuri

Loppukesän ja syksyn runsaat sateet paitsi verrativat mahdollisuuksia syyskylvöihin, myös heikensivät viljojen laatua. Erityisesti leipäviljojen laatuongelmat voivat haastaa elintarviketeollisuuden kykyä kattaa kaikki tarpeet kotimaasta. Yleisesti heikon laadun sattuessa erilaisten viljajen sekoittamisen tarve kasvaa. Esimerkiksi ruukiin vähimmäispaino- ja sakolukuvaatimukset on täyttänyt vuodesta 2018 lähtien keskimäärin noin 90 % vuotuisesta sadosta. Vuonna 2023 vähimmäislaatuvaatimukseen ylsi vain vähän yli puolet ruissadosta.

Vehnän elintarvikelaatu oli vuoden 2018 jälkeen niin ikään alhaisimmillaan vuonna 2023. Elintarvikelaatuisen vehnän volyymit ovat viimeisen kolmen vuoden aikana jääneet kahdesti alle vehnän elintarvikikäytön tason. Vuonna 2021 runsas kolmannes ja vuonna 2023 vain 29 % vehnäsadosta soveltui elintarvikikäyttöön.

Rehukäyttö on suurin laatupuskuri, johon vehnän ruokakäyttöön soveltumattomia eriä ohjataan. Mikäli Suomessa olisi nykyistä huomattavan pienempi kotieläinsektori, pakottaisi se myllyteollisuuden useina vuosina kattamaan raaka-ainetarpeensa tuonnilla. Tämä lisäisi tuontiriippuvuutta ja heikentäisi ruoan huoltovarmuutta. Nykyisillä tuotantovolyymeillä varmistetaan elintarvikelaatuisen vehnän riittävän kotimaisen myllyteollisuuden tarpeisiin ja kotimaiseen kulutukseen.

Suomen vehnäsadon laatu ja vehnän ruokakäyttö

Lähde: Luonnonvarakeskus, Satotilasto ja viljataseet; Ruokavirasto, viljasadon laatu seuranta

Vilja-ala vähenee, vain kaura pitää pintaansa

Helmikuussa 2024 toteutettu kylvöaikomuskysely heijastaa alkuvuoden markkinatilannetta ja silloin vallinneita hintasuhteita, etenkin kahden suurimman viljan, ohran ja kauran osalta. Ohran kylvöala on vähenemässä muutaman prosentin edellisvuodesta. Muutos mahtuu vuosittaisen vaihteluvälin sisään, mutta kevään mittaan laskeneet ohran hinnat saattavat lannistaa viljelyhalukkuutta entises-

tään. Huhtikuuhun mennessä rehuohran hinnat painuivat reilusti alle 180 euron tonnilta mallasohran pysyessään 220-230 e/t tasolla. Keskimääräiset ohran hinnat laskivat näin 200 euron tienoille tonnilta ja syksyn termiinihinnoissakaan ei näy kasvun merkkejä.

Kauran kehitys on ollut päinvastaista ja sen pinta-alan odotetaan kasvavan noin 4 %. Keväällä 2024 kauran hinnat ovat pysyneet ohraa korkeam-

malla. Rehukaura on ollut 20-40 euroa kalliimpaa kuin rehuohra ja suurimokaura noin 10 euroa kuin mallasohra. Kauran kysyntää siivittää jyvaviennin elpyminen sekä puolivalmisteiden ja kauratuotteiden kasvava tuotanto ja vienti.

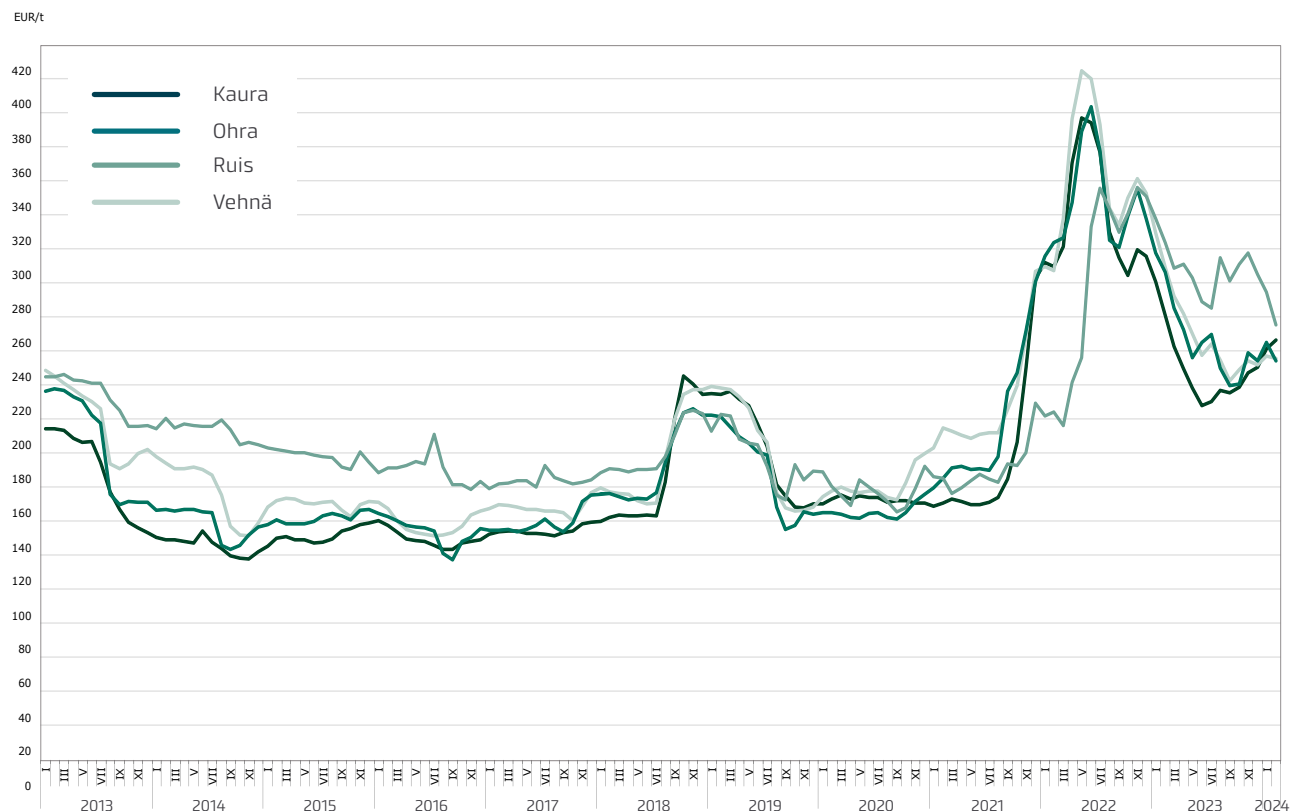
Vehnän kokonaisalan odotetaan myös vähenevän edellisvuoden tasosta. Kevään maltillisten hintojen lisäksi viljelyhalukkuutta vähentää suhteellisen suuri lannoitustarve, mikä lisää osaltaan yksikkökustannuksia.

Varastot laskevat viljan käytön vahvistuessa

Satokauden 2023/24 viljataseessa on huomion arvoista, kuinka vähän on ollut tarvetta tukeutua tuontiin, vaikka viljan tuotanto jäi varsin lähelle kotimaisen käytön tasoa. Edellisen satokauden aikana lisääntyneistä varastoista on ollut vara täydentää paitsi kotimaan käytön eri tarpeita myös nostaa kauravienti takaisin entisiin lukemiin. Mikäli satokauden ensimmäisen reilun puolikkaan tahti jatkuu, kauran vientivolyymi voi viime kauden 221 milj. kilon tasolta ylittää taas 380-400 milj. kiloon, eli selvästi monivuotisen keskiarvon yläpuolelle.

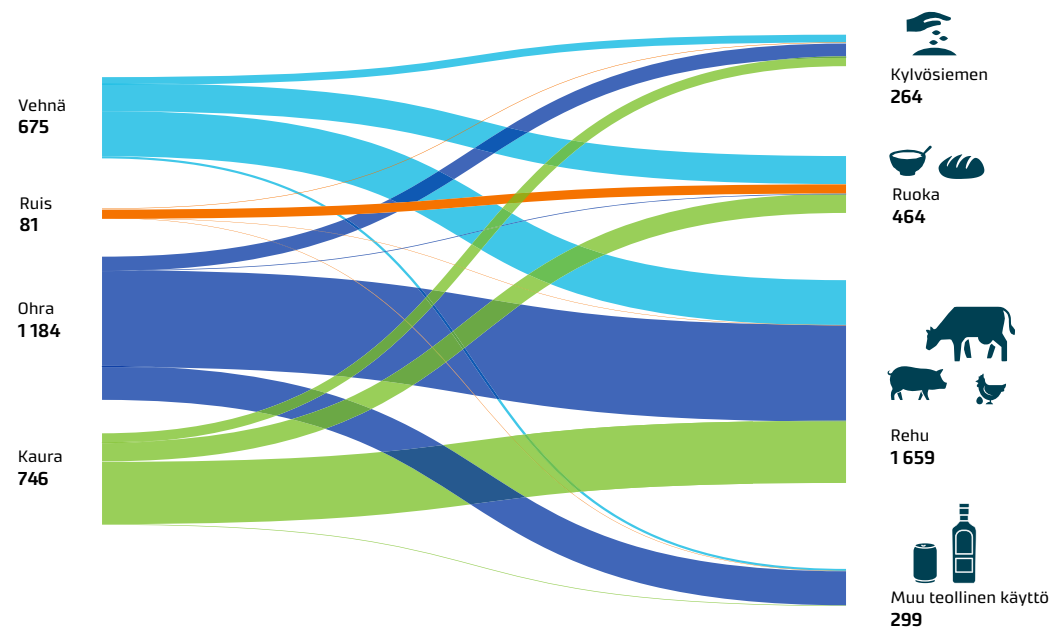
Viljataseessa vehnän ja rukiin varastojen arvioidaan vahvistuvan hieman, kun taas ohran ja kauran varastot tulevat vähenemään kumpikin yli 100 milj. kilolla. Viljan käyttö kasvaa satokauden 2023/24 arviossa noin 70 milj. kiloa edelliskauteen nähden, josta rehun osuus on yli 50 milj. kiloa. Ruoan käyttö kasvaa 20 milj. kilolla, ja se tulee kokonaan kauran lisääntyvästä elintarvikekäytöstä.

Viljojen hintakehitys Suomessa vuosina 2013–2024

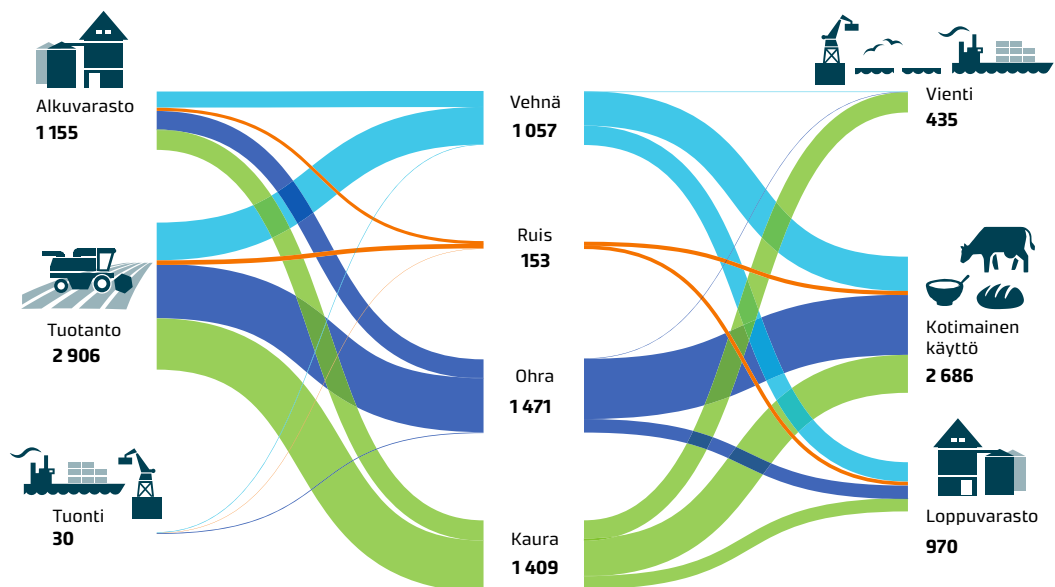

Lähde: Luke hintatilastot. Huom. perushinta ilman laatukorjauksia.

Viljan käyttöarvio Suomessa (milj.kg), satovuosi 1.7.2023-30.6.2024

Viljatasearvio 1.7.2023-30.6.2024 (milj.kg)

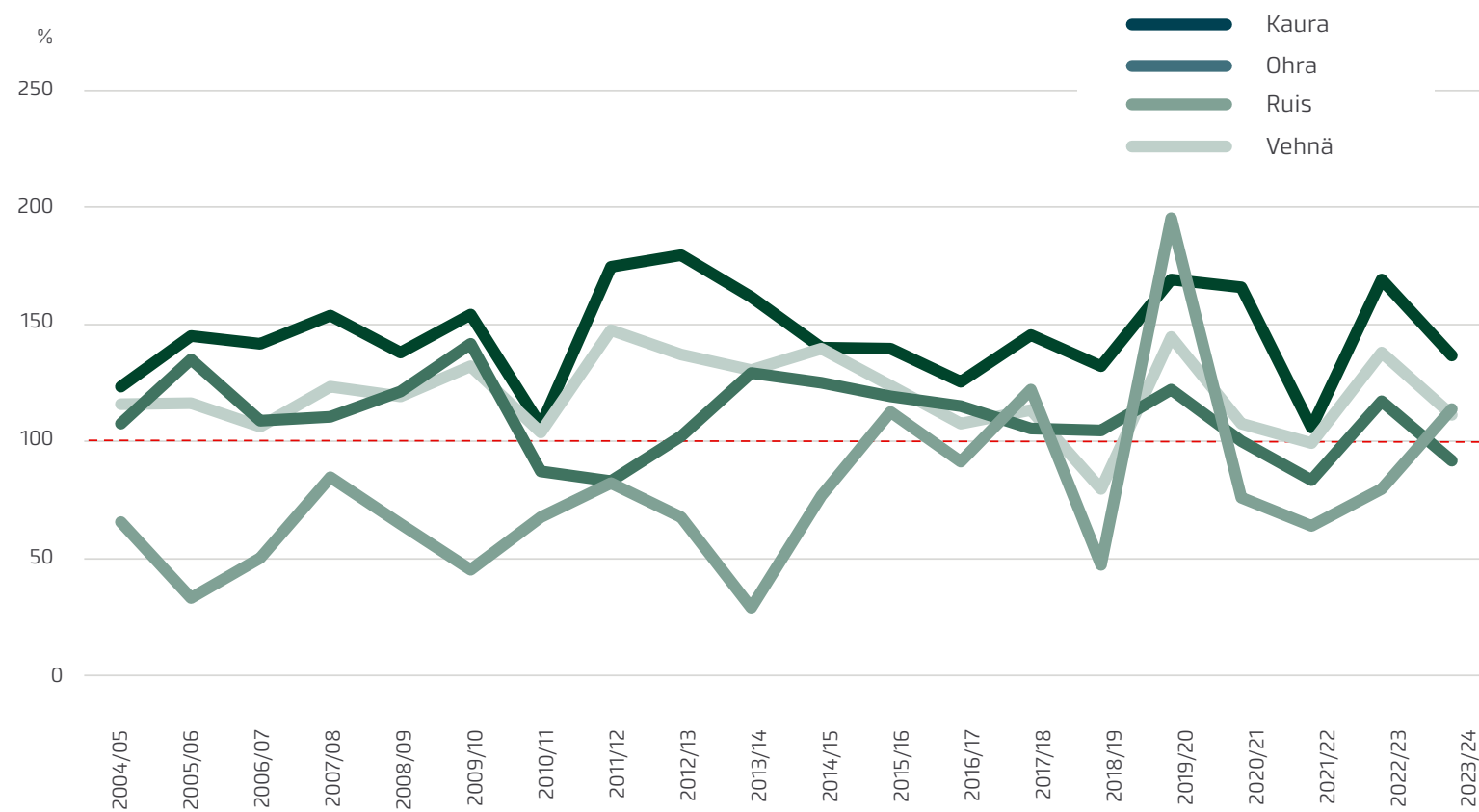
Suomen vahva viljan omavaraisuus säilyy

Suomen viljan omavaraisuusaste on perinteisesti pysynyt pääviljoilla yli 100 %:ssa. Satokautena 2023/24 ohran kotimainen käyttö kuitenkin tulee ylittämään tuotannon noin 100 milj. kilolla, mikä painaa sen omavaraisuusasteen lähelle 90 %:ia. Sen sijaan vuoden 2023 kohtuullisen sadon an-

siosta rukiin omavaraisuusaste nousee yli 100 %:n, ensimmäisen kerran huippusatovuoden 2019 jälkeen. Tällä kertaa sato ylittää käytön noin 10 milj. kilolla, mikä nostaa rukiin omavaraisuusasteen 112 %:iin.

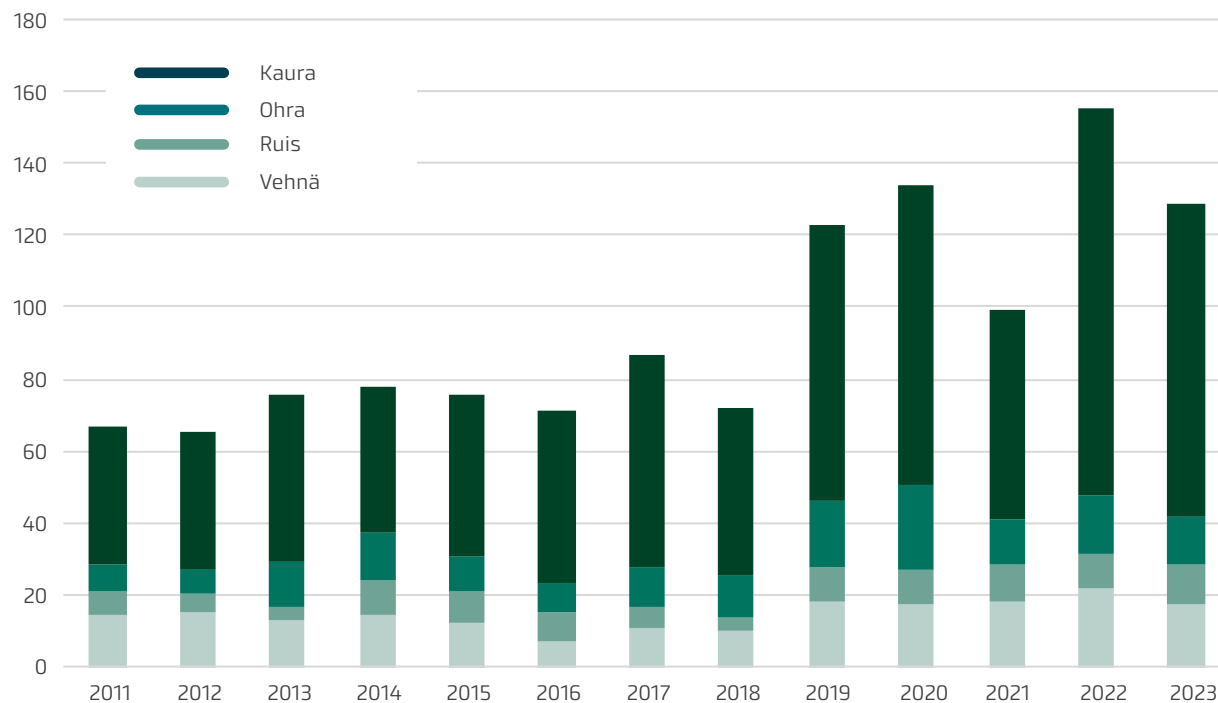
Vehnän ja kauran osalta Suomi on edelleen omavarainen. Vehnän omavaraisuusaste on 110 %, ja kauran 135 %. Kauran lisääntyvä vienti katetaan osittain edellisvuoden varastoista. Kaiken kaikkiaan Suomen viljan omavaraisuus on vankalla tasolla myös satokautena 2023/24.

Suomen omavaraisuusasteen kehitys viljalajeittain 2004-2024

Lähde: omat laskelmat Luken tilastoista. Omavaraisuusasteen laskentakaava: tuotanto/tuotanto+tuonti-vienti-varastomuutos (Puma et.al 2015).

Luomuviljasato vuosina 2012-2023 (milj.kg)

Lähde: Luke, Satotilasto

Luomuviljasato pieni viidenneksen

Vuonna 2023 luomuviljan tuotanto laski 130 milj. kiloon, kun lasketaan neljän tärkeimmän viljalajin sato yhteen. Se vastasi noin 5 % Suomen kokonaisviljasadosta. Kauran osuus luomuviljasta on lähes 70 %. Luomuviljelyn kokonaisala pienentyi vuonna 2023 ensimmäistä kertaa viidentoista vuoden tarkastelujaksolla.

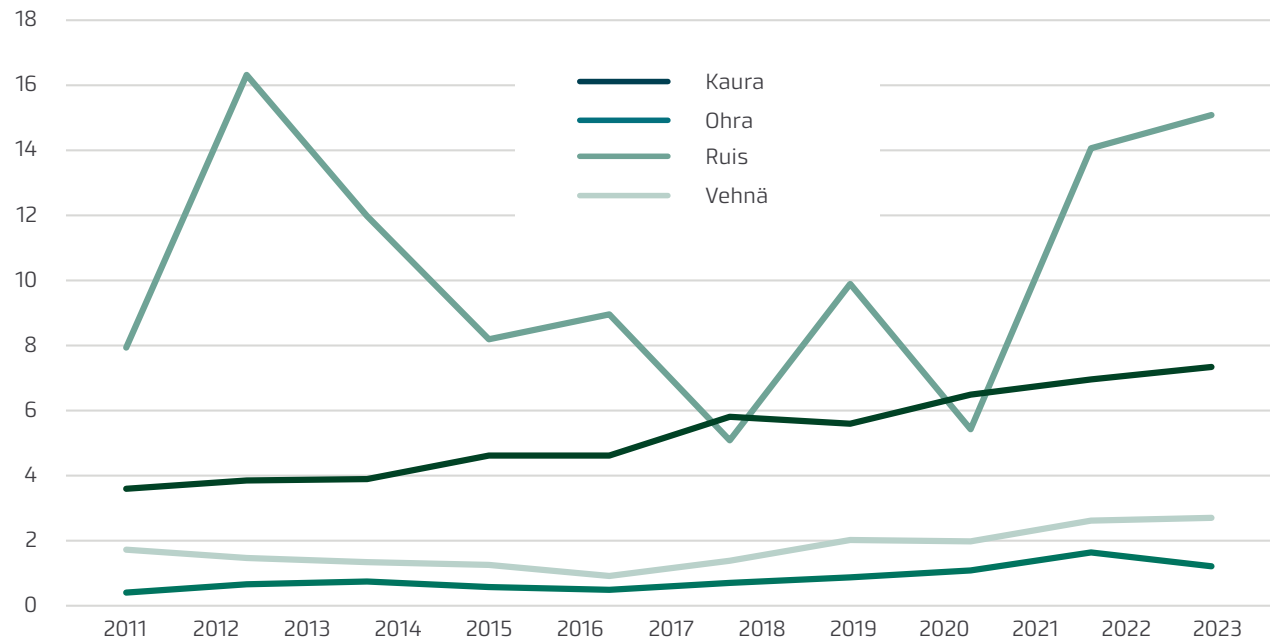
Kauralla on luomuviljamarkkinoilla suurin painoarvo ja sen katsotaan olevan myös tulevina vuosina luomuviljamarkkinoiden veturi. Vuonna 2023 luomukauran käyttö elintarviketeollisuudessa koki pienen notkahduksen, mutta toimijat näkevät sen käytölle edelleen vakaata kasvua tulevina vuosina.

Luomuruus vakiinnutti nykyisen tuotantotason jo kymmenen vuotta sitten. Kasvukautta edeltävänä syksynä kylvetyn rukiin kylvöala vaihtelee sääolosuhteiden takia ja siksi sen satomääräkin vaihtelee vuodesta toiseen. Luomurukiin osuus on pysynyt jo neljä vuotta yli kymmenesosana Suomen kokonaisrukiin tuotannosta. Kaura lähestyy kymmenyksen osuutta.

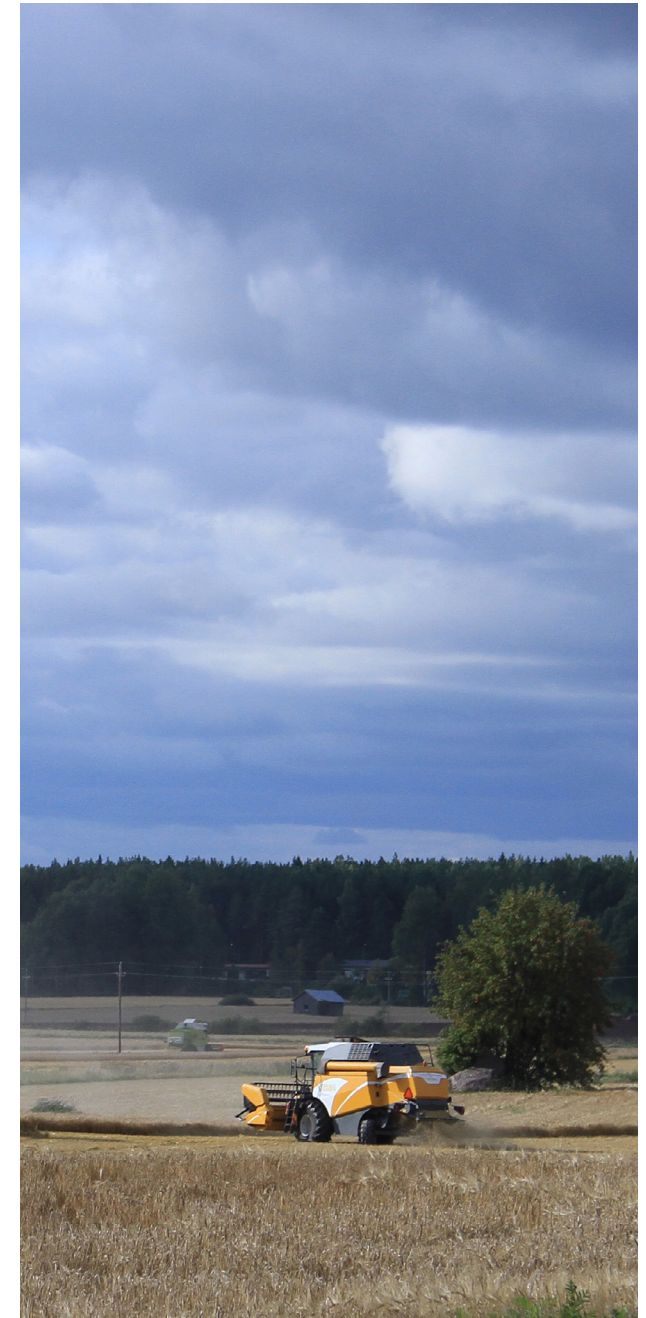
Vuonna 2023 kotimainen teollisuus osti luomuviljaa noin 42 milj. kiloa, josta kauraa oli 33 milj. kiloa. Määrät laskivat selvästi edellisestä vuodesta, jolloin luomuviljan ostomäärä oli peräti 68 milj. kiloa, josta kauraa oli lähes 50 milj. kiloa.

Luomuviljan elintarvikekäyttö notkahti vuonna 2023 noin 41 milj. kiloon, kun käyttö kahtena edellisenä vuonna oli noin 50 milj. kiloa. Vähennystä oli eniten luomukauran elintarvikekäytössä, joka väheni noin 40 milj. kilosta noin 33 milj. kiloon.

Luomuviljan osuus kokonaissadosta 2012-2023, %

Lähde: Luke, Satotilasto

Kuva: Csaba Jansik

Öljy- ja valkuaiskasvimarkkinat

Csaba Jansik

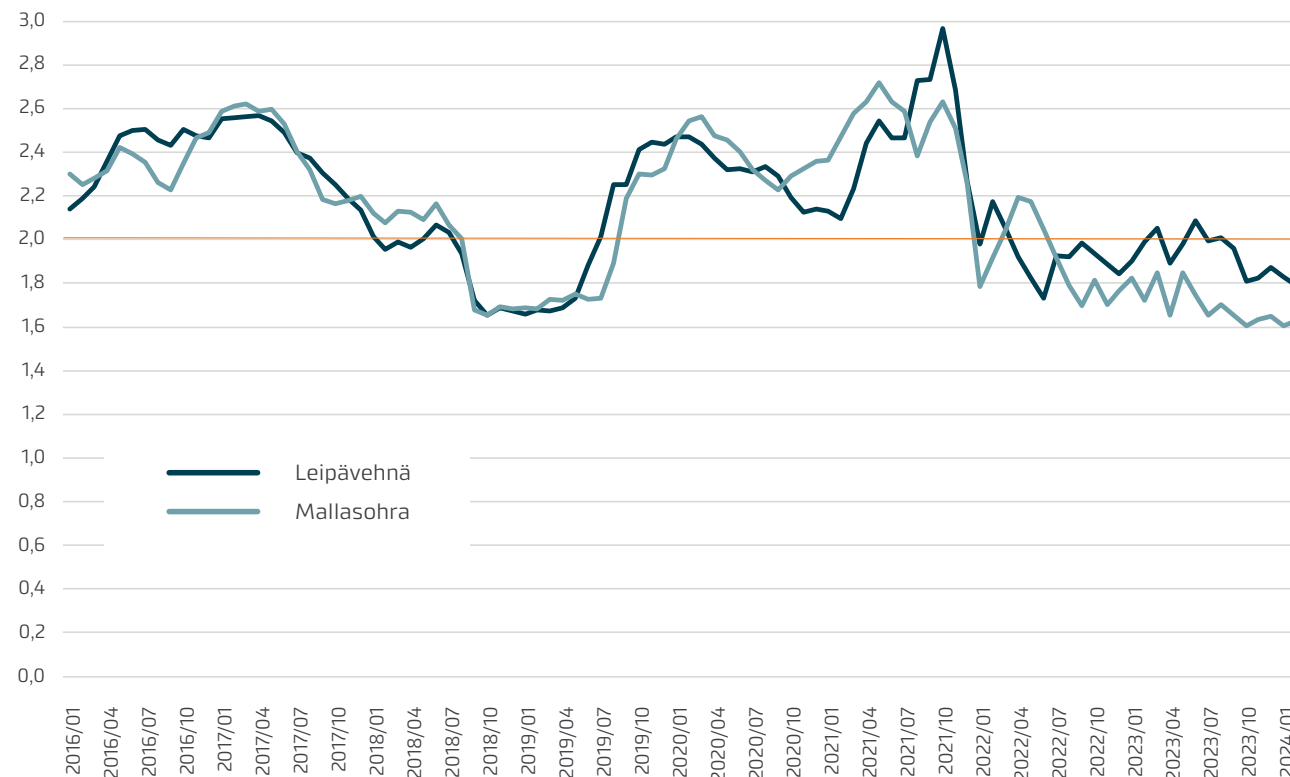
Vuodelle 2024 on odotettavissa edellisvuotta reilusti enemmän öljykasveja ja saman verran tai hieman vähemmän hernettä ja härkäpapua. Valkuaispitoisten kasvien kysyntä säilyy vakaana ja ruoka ja rehuikäyttö tulevat kasvamaan tulevaisuudessa entisestään. Täydennysvalkuaisrehun omavaraisuusaste nousi vuonna 2023 kokonaiskäytön vähenemisen myötä ja ylsi 27,3 %:iin.

Öljykasvien tuotantoala nousee

Syksyllä 2023 syysrypsin ja -rapsin kylvöala oli 5 200 ha haastavasta kylvösäystä huolimatta. Se oli hieman pienempi kuin edeltävän syksyn 6 000 ha ja selvästi pienempi kuin syksyn 2021 ennätystaso, 10 000 ha. Heikon talvehtimisen seurauksena syysöljykasvien korjuuala jäi kyseisinä vuosina kuitenkin 20-40 %:iin kylvöalasta. Huhtikuussa 2024 on talvehtimisen onnistumisprosenttia vuoden 2024 osalta vielä vaikeaa arvioida. Onnistuessaan syysöljykasvit tarjoavat hyvän sadon korkeiden keskisatojen ansiosta.

Rypsin ja rapsin viljelyhalukkuus muuttuu hintasuhteiden kehityksen myötä. Kun öljykasvien hinnat nousevat vähintään kaksi kertaa korkeammalle öljykasvien kanssa kilpaileviin viljoihin, leipävehnään ja mallasohraan verrattuna, kannustin öljykasvien viljelyyn kasvaa. Syksyllä 2023 kaikkien peltokasvien hinnat laskivat. Helmikuun 2024 jälkeen leipävehnän ja mallasohran hinnat lähtivät jyrkkään laskuun ja samaan aikaan öljykasvien hinnat pitivät pintansa. Helmikuussa öljykasvien

Rypsin/rapsin hintasuhte leipävehnään ja mallasohraan 2016-2024

Lähde: omat laskelmat. Luke, satotilasto ja hintatilasto. Puuttuvien kuukausien pohjana on käytetty mm. Vilja-alan yhteistyöryhmän viljan ostajien hintanoteerauksia.

ja viljojen väliset hintasuhteet olivat vielä selvästi kahden alapuolella, mutta huhtikuussa 2024 hintasuuhdekerroin nousi jo noin kahteen suhteessa leipävehnään ja yli kahteen suhteessa mallasohraan.

Helmikuun 2024 kylvöalaennusteiden mukaan öljykasvien kokonaistuotanto nousisi vuonna 2024

normaalisääolosuhteiden vallitessa 50 milj. kiloon. Viljelijän kannalta myönteisemmiksi muuttuneiden hintasuhteiden myötä kylvöala ja sitä myötä kokonaissato voi kuitenkin nousta tätä perusarviota korkeammalle.

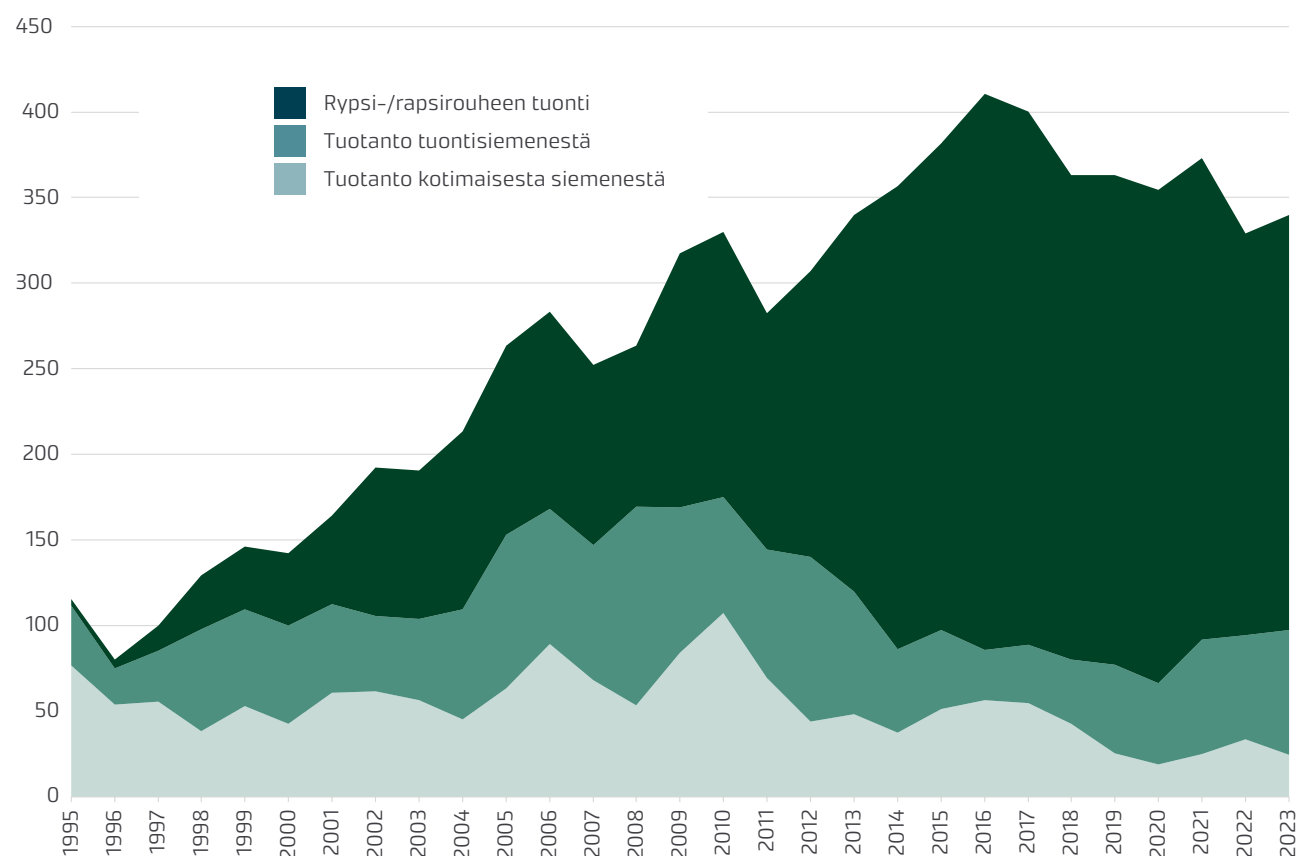
Öljykasvien vakaa kysyntä ylläpitää hintatasoa. Nykyinen 450-460 euron hintataso näkyy myös syksyn termiinihinnoissa. Suomessa ostajien määrä on vahvistunut, useampi yritys ostaa kotimaista rypsiä ja rapsia puristettavaksi.

Öljykasvien rouhekäyttö laskeva, kotimainen puristus kasvaa

Vuosien 2021-2023 aikana kotimainen öljykasvien puristustoiminta on vahvistunut näkyvästi. Suomessa puristetun rypsin ja rapsin määrä kasvoi

110 milj. kilosta vuonna 2020 noin 160 milj. kiloon vuonna 2023. Kotimainen sato kattoi puristustarpeista vuonna 2023 vain neljänneksen, mikä on kaikkien aikojen alhaisin osuus. Rapsisiemenen tuonti ylitti 120 milj. kilon, mikä on isoin määrä viimeiseen kymmeneen vuoteen.

Rypsin/rapsin rouheen kokonaistarjonta Suomessa alkuperälähteittäin

Lähde: Luke satotilastot, Tulli ULJAS tietokanta.

Rapsisientä on perinteisesti tuotu puristettavaksi Baltian maista. Vuoden 2023 tuonnista 97 % oli peräisin Baltiasta. Siemenen lisäksi Suomeen tuodaan suuria määriä valmista rapsirouhetta täydennysvalkuaisrehuksi. Rouheen tuontitarve on viimeisten vuosien aikana laskenut yhtäältä kotimaisen puristustoiminnan kasvun, toisaalta kokonaisrouhekäytön vähentymisen seurauksena. Rypsi- ja rapsirouhetta käytetään Suomessa ensisijaisesti nautakarjasektorilla, missä eläinten lukumäärä on ollut jo pitkään laskeva.

Rapsirouheen lisäksi Suomeen tuodaan myös soija- ja auringonkukkarouhetta. Vuonna 2023 tuotiin 87 milj. kiloa soijarouhetta, mikä on lähes 40 % vähemmän edellisvuoteen nähden ja matalin tuontimäärä kahteenkymmeneen vuoteen. Auringonkukkarouhetta tuodaan vain vähäisiä määriä, vuonna 2023 alle 6 milj. kiloa.

Venäjältä 2010-luvuilla tasaisesti noussut tuonti romahti sodan seurauksena vuonna 2022 ja vuonna 2023 se laski entisestään. Vielä sotaa edeltävänä vuonna sieltä tuotiin yli 35 % kaikista öljykasvien rouheesta. Vuonna 2022 Venäjän osuus oli 12 % ja vuonna 2023 enää 3,5 %. Tuontia Venäjältä on korvattu Saksasta, Alankomaista ja eri Itä-Euroopan maista.

Palkokasvien tarjontaketjut edelleen rehuvetoisia

Palkokasvien tuotannossa ei ole vuonna 2024 odotettavissa suuria muutoksia edellisvuoteen nähden. Herneen kylvöalan ennakoitaan yltävän edellisvuoden tasolle, joten normaalisääolosuhteiden vallitessa sato voisi yltää jopa 94 milj. kiloon, mikä

olisi suurempi kuin tähänastinen ennätyssto vuodelta 2022. Härkäpavun tuotannon pitkäaikainen laskutrendi jatkuu ja sadon arvioidaan jäävän reiluun 13 milj. kiloon vuonna 2024.

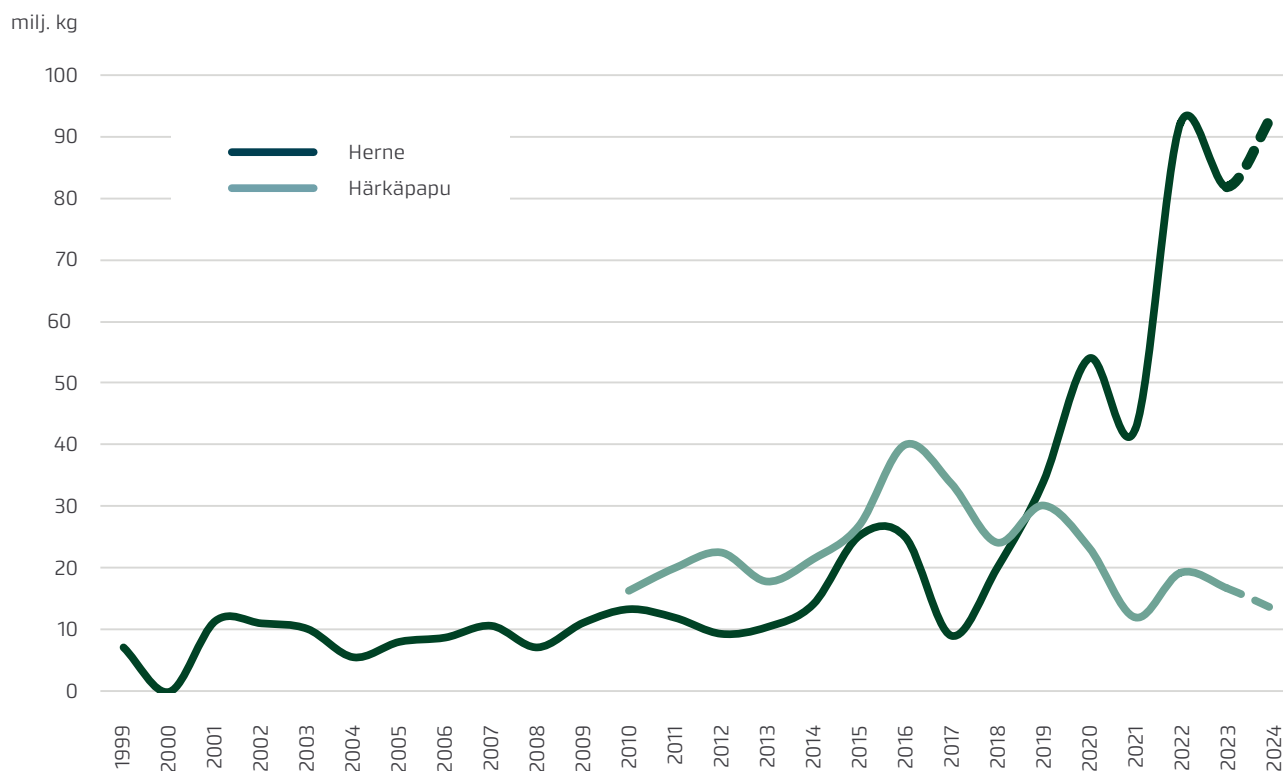
Herneen ja härkäpavun viljelysuosion ja kehityspolkujen erkaantumisen taustalla olevia tekijöitä

ovat viljelyvarmuus ja kannattavuus sekä teollisuuden käyttöön ja tuotteisiin soveltuminen. Härkäpavun viljelyä on rasittanut ennen kaikkea sen sääherkkyys. Etenkin viime kesinä toistuva kuivuus on verottanut härkäpavun satotasoa, alentanut kasvin kannattavuutta ja sitä myöten viljelyhalukkuutta. Lisäksi Suomen lyhyt kasvukausi on haaste härkäpavun viljelyssä. Sadonmenetyksen riski kasvaa pohjoiseen siirtyessä, jossa kasvukausi on lyhyempi kuin etelässä. Herneen viljely on varmempaa ja sadon epäonnistumisen riski pienempää. Teollisuus on pyrkinyt vakiinnuttamaan herneen viljelyhalukkuutta sopimuksilla, joiden osuus herneen hankinnassa on noussut kahden-kolmen viime vuoden aikana jyrkästi.

Herneen tuotantoketju on edelleen rehuvetoinen, alle 20 % sadosta käytetään ruoaksi lähinnä perinteisten elintarvikkeiden kuten hernekeiton valmistukseen. Lisäksi tarhahernettä tuotetaan sopimusviljelyn turvin pakastevalmisteisiin. Uudenlaisiin kasviproteiinituotteisiin härkäpapu on ollut suosittu raaka-aine, mutta elintarvikkeeksi jalostetaan arvioiden mukaan edelleen vain muutama prosentti härkäpavun sadosta.

Kasviproteiinituotteiden kasvu edellyttää palkokasvien puolivalmisteiden jalostuskapasiteettia. Mikäli tulevina vuosina Suomeen perustetaan palkokasvien fraktiointikapasiteettia, herneen ja härkäpavun yhteenlaskettu tuotanto voisi nousta jo vuoteen 2035 mennessä lähes kolminkertaiseksi ja ruokakäytön osuus 50 %:iin. Valtakasvina pysyisi edelleen herne, mikä soveltuu hyvin fraktioitavaksi, mutta ruokakäyttö nostaisi myös härkäpavun tuotantomääriä.

Herneen ja härkäpavun tuotantovolyymit Suomessa

Lähde: Luke satotilastot. Huom. 2024 on arvio. Luvut ilman säilörehun ja tarhaherneen volyymeja.

Luomua haastaa kuluttajien heikkenevä maksukyky

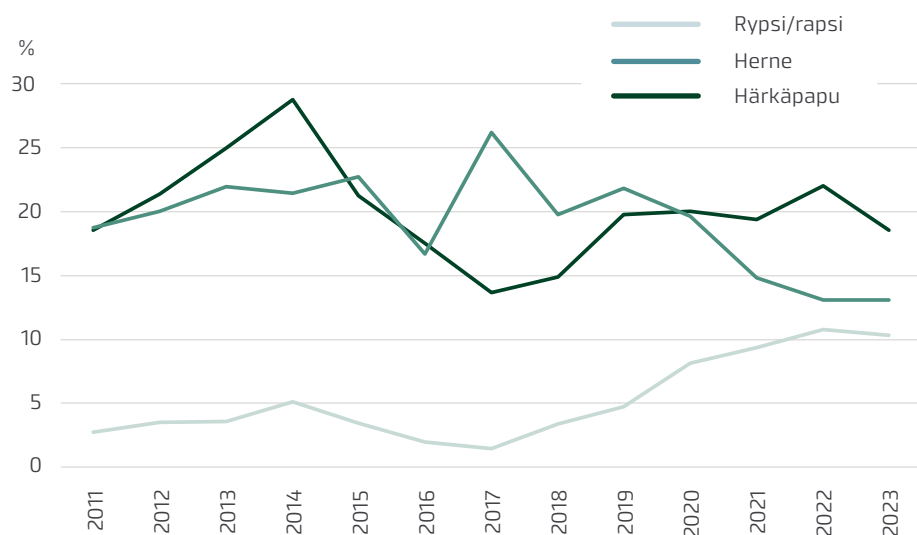
Eri hyödykkeiden, raaka-aineiden, tavaroiden ja palvelujen hinnannousu on nostanut elinkustannuksia. Se on muuttanut kuluttajakäyttäytymistä siellä, missä on varaa valita eri hintaisten vaihtoehtojen välillä esim. elintarvikkeissa. Alentunut maksukyky on heikentänyt kulutusta ennen kaikkea kalliimpien erikoiselintarvikkeiden osalta. Öljy- ja valkuaiskasvien luomupinta-aloissa tapahtunutta jyrkkää pudotusta selittää osin tämä yleinen trendi, sillä huomattava osuus valkuaiskasvien valmistesta päättyy rehuteollisuuden kautta lihatuotantoon. Luomuliha on yksi heikentyneestä maksukyvyistä näkyvimmin kärsineistä tuoteryh-

mistä. Vuonna 2023 luomurypsin ja -rapsin pinta-ala putosi 27 % ja luomuhärkäpavun pinta-ala 41 % edellisvuoteen nähden. Sen sijaan luomuherneen pinta-ala kasvoi 13 %.

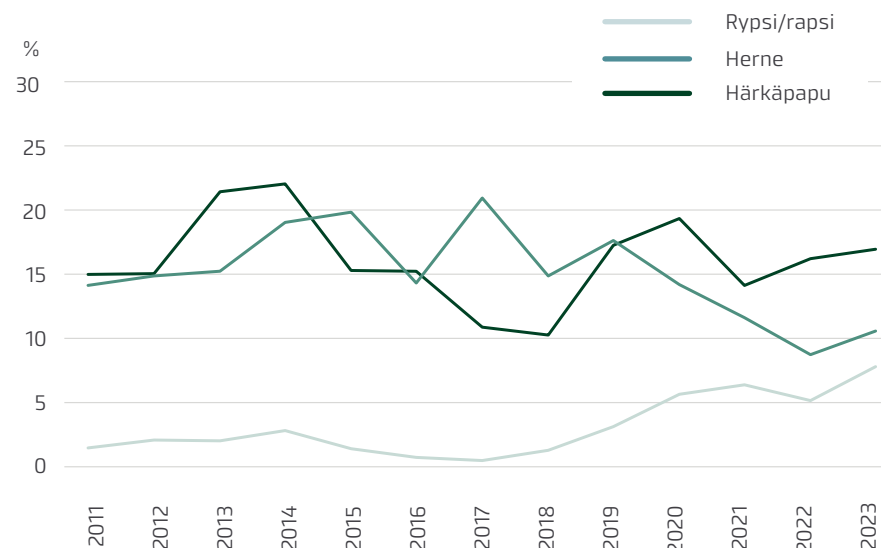
Luomuhärkäpavun sato laski lähes yhtä paljon kuin sen pinta-ala (38 %), mutta luomurypsin ja -rapsin sekä luomuherneen sadot kasvoivat. Se merkitsee luomukasvien nousevia keskisatoja. Myös luomun tuotanto on lisääntynyt. Etenkin luomuherneen kokonaissato on kasvanut vuoden 2017 jälkeen vauhdikkaasti, 2 milj. kilosta 9,3 milj. kiloon vuoteen 2023. Tätä nousua selittää osaltaan myös koko hernesadon samansuuntainen ja samansuuruinen kasvu.

Luomun osuus öljy- ja palkokasvien pinta-alasta

Luomun osuus öljy- ja palkokasvien sadosta

Lähde: Luke, satotilastot

Luomun osuus öljy- ja valkuaiskasvien pinta-aloissa ei muuttunut olennaisesti. Vuonna 2023 luomuhärkäpavun osuus oli noin 19 % koko härkäpavun alasta, luomuherneen osuus 13 % ja luomuöljykasvien osuus 10 %. Matalampien keskisatojen myötä luomuosuudet kokonaissadosta ovat pinta-aloosuuksia pienempiä. Luomuhärkäpavun osuus sadosta on lähimpänä korjuualan osuutta, 17 %, mutta se kuvastaa enemmän tavanomaisen härkäpavun heikkoa satotasoa kuin luomun menestystä. Luomurypsin ja -rapsin osuus kokonaissadosta jäi alle 8 %:iin ja luomuherneen osuus alle 11 %:iin.

murypsin ja -rapsin osuus kokonaissadosta jäi alle 8 %:iin ja luomuherneen osuus alle 11 %:iin.

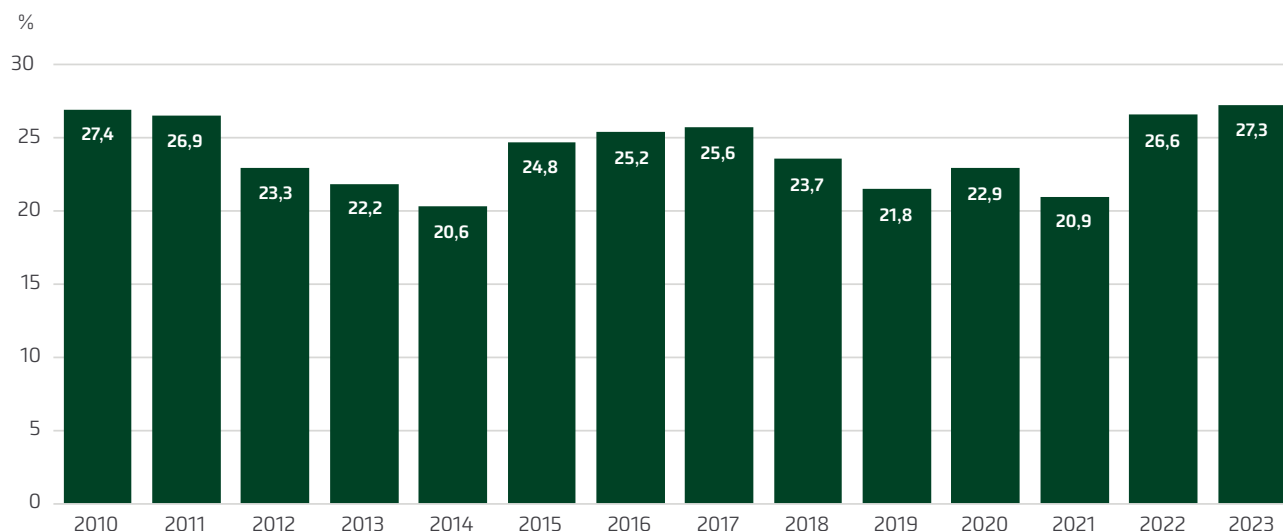
Täydennysvalkuaisien omavaraisuusaste parani

Viime vuoden ennusteissa omavaraisuusasteen ennakoitiin putoavan kotimaisen öljy- ja valkuaiskasvien tuotannon vähenemisen takia. Sadot vähenivät ja myös sivuvirroista hyödynnettävä raakavalukuaisen määrä.

Vastoin odotuksia omavaraisuusaste vuonna 2023 nousi 27,3 %:iin. Se selittyy tuonnin vähenemisellä. Merkittävin pudotus koettiin soijarouheen tuonnissa. Pääsyy tähän oli täydennysvalkuaisien matalampi käyttötarve, mikä sai aikaan alhaisemman tuontitason.

Tänä vuonna omavaraisuusaste voi nousta entisestään, mikäli käytössä ei tapahdu yhtä isoja muutoksia kuin vuonna 2023 ja kasvavat öljy- ja valkuaiskasvien tuotantoennusteet toteutuvat.

Täydennysvalkuaisrehun omavaraisuus, 2010-2023

Lähde: omat laskelmat Luken ja Tullin tilastoja sekä yritysten volyymitietoja käyttäen.

Lihamarkkinat

Csaba Jansik ja Timo Karhula

Vuoden 2023 ennusteet lihankulutuksen merkittävästä laskusta eivät toteutuneet. Tarjonnan rakenne muuttui edullisten tuoteryhmien suuntaan ja tuonti kasvoi etenkin siipikarjanlihassa. Lihan kokonaiskulutus pysyy vuonna 2024 ennusteiden mukaan lähes edellisvuoden tasolla. Lihan kokonaistuotanto kasvaa broilerinlihan tuotannon palatessa vuoden 2022 tasolle. Naudanlihan ja sianlihan tuotanto pysyvät edellisvuoden tasolla. Lihan omavaraisuus on korkea, sianlihalla yli 100 %, ja naudanlihalla vakiintunut 90 %:iin. Siipikarjanlihan omavaraisuus on vajonnut kaikkien aikojen alhaisimpiin lukemiin, 87 %:iin. Lihatilojen kannattavuudessa on edelleen suuria eroja.

Kustannustaso, sääolot ja taudit ohjaavat Euroopan lihamarkkinoita

Euroopan ja Suomen lihamarkkinoilla vallitsee kaksi vastakkaista kulutusrakenteisiin vaikuttavaa trendiä. Yhtäältä veden saatavuus vaikeutuu Etelä- ja Keski-Euroopan vahvoissa lihantuottajamaissa. Helteet ja kuivuus ovat jo rasittaneet näitä maita useamman vuoden ajan. Tämän seurauksena lihanvientikyky näistä maista heikkenee ja vähenevä tarjonta nostaa hintoja ylemmäs. Toisaalta niin maailmassa, Euroopassa ja myös Suomessa elinkustannukset pysyvät korkealla, mikä vahvistaa jo tähän asti nähtyjä muutoksia kulutustottumuksissa. Lihan kulutuksen painopiste siirtyy aiempaa edullisempiin lihalajeihin sekä saman lihalajin sisällä edullisempiin ruhonosiin ja valmisteisiin.

Kuva: Erkki Oksanen / Luke

Kolmas Euroopan tasolla tuotantoon vaikuttava tekijä on ollut taudit. Lintuinfluenssa on rasittanut broilerintuotantoa vuoden 2022 tautiaallon jälkeen tasaisesti koko vuoden 2023 ja tapauksia on raportoitu useammista maista myös vuoden 2024 alussa. Taudin takia vähentyneenä Euroopan tuotantoa on paikattu mm. Ukrainan ja Brasilian tuonnilla.

Lihan kulutuksen lasku on hidastunut

Suomessa vähittäiskauppa vastaa muuttuviin trendeihin lisäämällä edullisten vaihtoehtojen omen omien merkkien tarjontaa. Se tarkoittaa mah-

dollisesti lisääntyvää tuontia myös sellaisissa tuoteryhmissä, joissa tuontivaihtoehtoja ei ole ollut aiemmin tarjolla. Tästä ensimmäiset tapaukset on nähty jo keväällä 2024 kaupan hyllyillä. On odotettavissa, että lihamarkkinat eriytyvät jatkossa kotimaisiin ja tuontituotteisiin yhä voimakkaammin ja se tulee näkymään valmisteiden lisäksi myös leikatun lihan tiskissä.

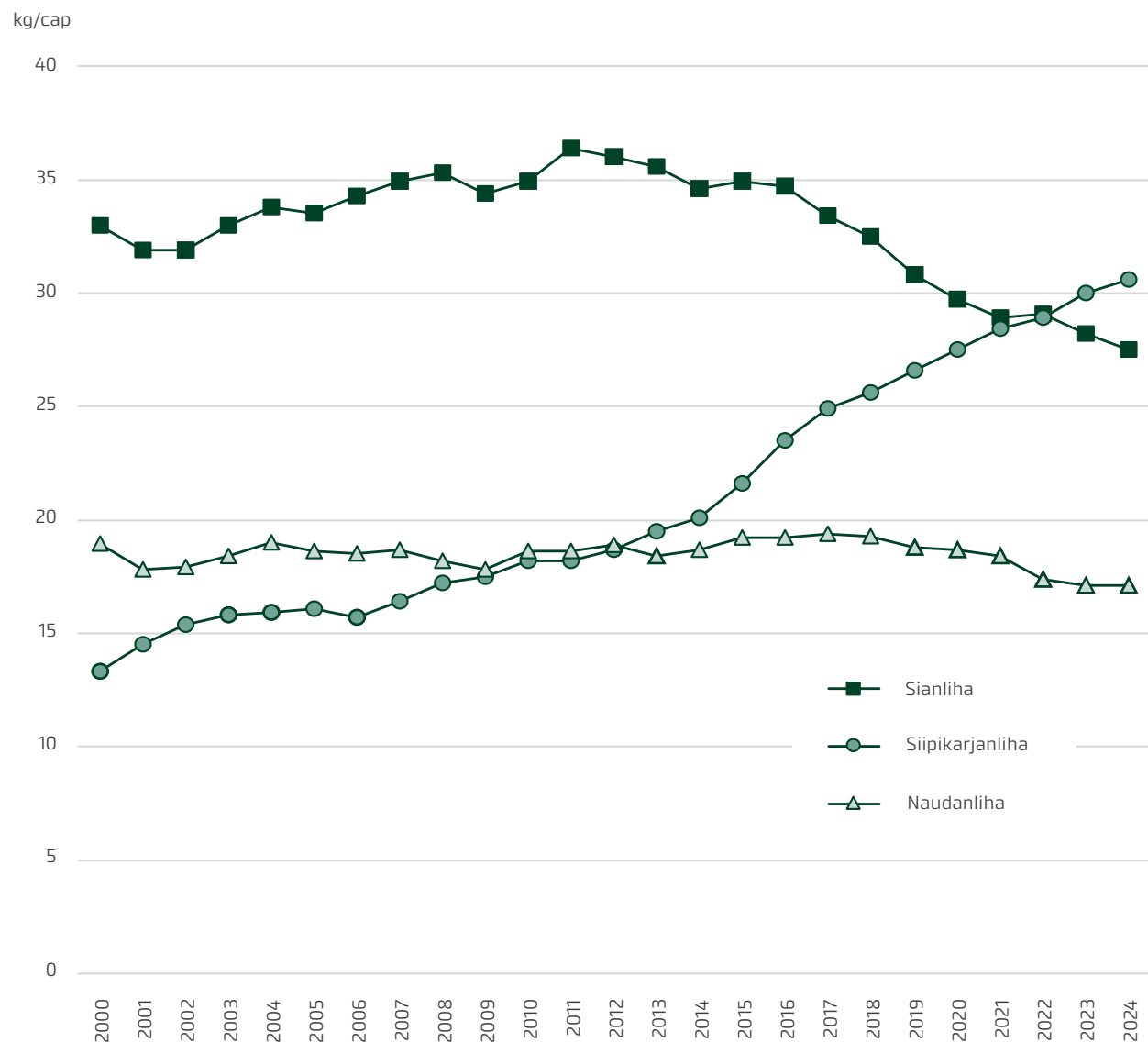
Naudanlihan kulutuksen arvioitiin kalliin hintansa takia supistuvan merkittävästi vuonna 2023. Kulutus väheni odotettua maltillisemmin, ja vakiintui

reiluun 17 kiloon henkeä kohden. Syynä on jauhelihan painoarvon nousu kulutuksen rakenteessa. Jauhelihan suosion taustalla on sekä pitkällä että lyhyellä tähtämellä vaikuttavia tekijöitä. Ensimmäiseen kuuluvat pienten kotitalouksien osuuden kasvu, ja ruoanlaittoon liittyvät mieltymykset, kuten mukavuus, helppous ja nopeus. Lyhyellä tähtämellä kulutukseen vaikuttavat tuotteen hinnan ja hintasuhteiden muutokset sekä kuluttajien heikentynyt maksukyky, mikä johtaa edullisten liha- tuoteryhmien suosion kasvuun.

Jauhelihan suosion kasvua havainnollistaa se, että vuonna 2023 jo reilusti yli puolet naudanlihasta kulutettiin jauhelihana. Jauhelihaan on alettu käyttämään myös paistilihaa, jota on ollut yhä haasteellisempaa myydä leikattuna paistilihana. Arvo-osien käyttö edullisempina jauhelihana heikentää olennaisesti kotimaisen lihateollisuuden, ja sen myötä koko lihaketjun, kannattavuutta, mutta ylläpitää kulutuksen tasoa.

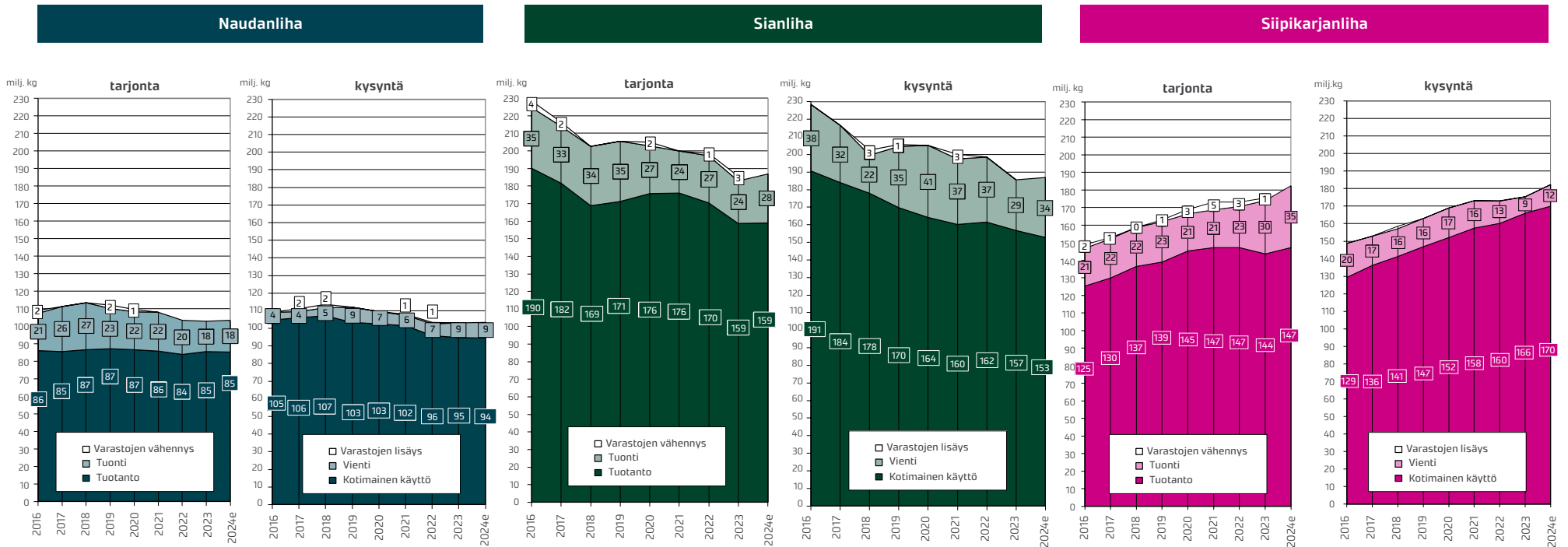
Vuosina 2021-22 sianlihan ja siipikarjanlihan kulutus kehittyi samansuuntaisesti. Hintasuhteiden muutosten seurauksena sianlihan kulutus kääntyi nousuun ja siipikarjanlihan kulutuksen kasvu hidastui. Molempia kulutettiin vuonna 2022 noin 29 kiloa henkeä kohden. Vuonna 2023 siipikarjanliha lopulta ohitti sianlihan, kun siipikarjanlihan kulutus palasi tuttuun kasvu-uraansa ja sianlihan kulutus jatkoi pitkäaikaista laskuaan. Samojen trendien odotetaan jatkuvan myös vuonna 2024, jolloin kahden lihalajin kulutuksen ero kasvaa entisestään.

Lihan kulutus Suomessa, 2000-2024e

Lähde: Luke, Ravintotaseet, 2024 ennusteet Kantar

Suomen lihataseet lihalajeittain

Lähde: Luke, Tulli Uljas tietokanta. Vuoden 2024 ennusteet: Luke ja Kantar.

Siipikarjanlihan kulutuksen arvioidaan yltävän vuonna 2024 jo 30,6 kiloon henkeä kohden. Kasvua selittävät monipuoliset käyttövaihtoehdot. Tuoreena lihana broilerin eri ruhonosat, fileet, koivet ja siivet ovat helppoa valmistaa. Siipikarjalla on tuntuva osuus niin leivänpäällisissä kuin makkaroihissakin ja suosittuja ovat myös nakit ja nugetit. Jatkuvalle tuotekehityksellä, erilaisten täytettyjen, paneroitujen ja maustettujen tuotteiden laajenemalla tarjonnalla varmistetaan kulutuksen kasvu. Lisäksi siipikarja on valmisruokien käytetyin liha-

laji ja proteiinilähde. Siipikarjanliha on hyvin edustettu myös grillikauden tarjonnassa. Kaikki nämä tekijät ovat yhdessä vahvistaneet siipikarjanlihan tasaista kasvua ja takaavat kasvun jatkuvan myös tuleville vuosille.

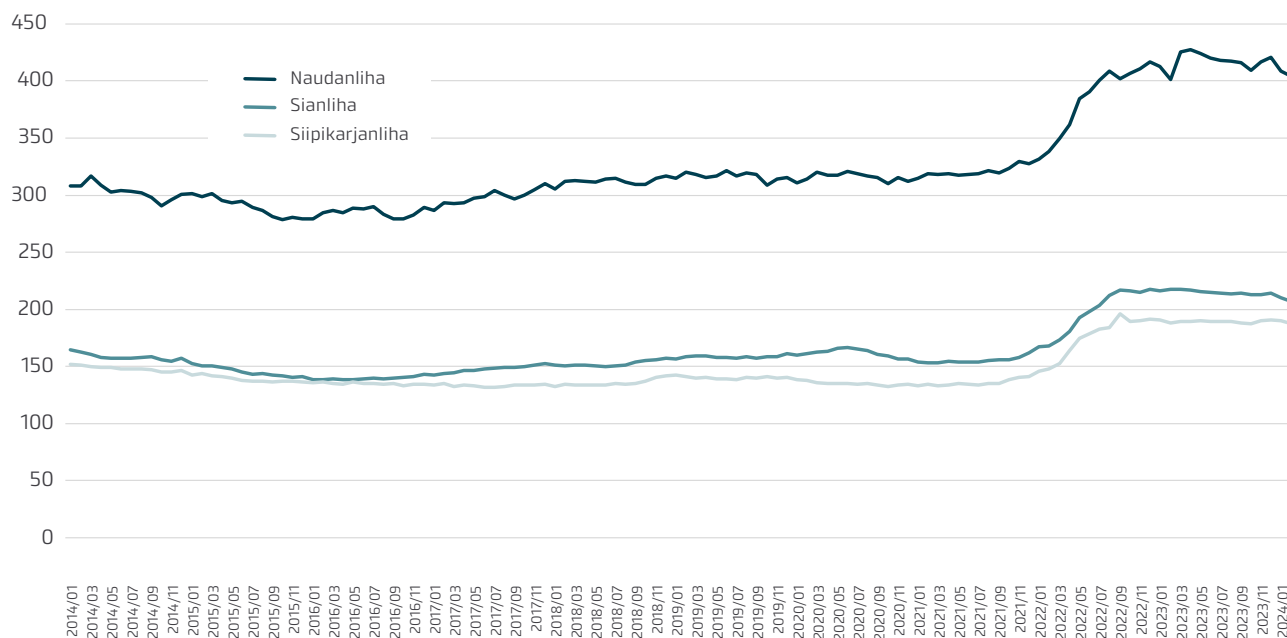
Lihatilojen kannattavuudessa on edelleen suuria eroja

Luonnonvarakeskuksen markkinamarginaalit ovat maatalouden eri tuotantosuuntien katetuoton mittareita, jotka mittaavat markkinoilta tulevien tulo-

jen ja kustannusten erotusta. Markkinamarginaalien avulla voidaan tarkastella maataloustuotteiden, kuten sian-, broilerin- ja naudanlihan ja tuotantopanosten hintojen vaihtelun vaikutusta tuottajalle jäävään osuuteen eli marginaaliin.

Vuoden 2023 aikana markkinamarginaalit ovat nousseet positiivisiksi lihantuotannon tuotantosuunnissa. Kun marginaali on positiivinen, lihanmyyntituloilla katetaan keskeisimmät kustannukset. Positiivisia marginaaleja selittää lihan

Kuukausittaiset tuottajahinnat Suomessa lihalajeittain keskimäärin, 2014-2024

Lähde: Luken hintatilastot. Huom.: siipikarjanliha sisältää broilerin lisäksi myös kalkkunat, kanat, kukot, broileriemot, ankat, hanhet ja muun siipikarjan.

tuottajahintojen kohoaminen ja keskeisten kustannusten alentuminen. Lihojen tuottajahinnat ovat nousseet keskimäärin noin 9 % ja samaan aikaan esimerkiksi rehujen hinta on laskenut keskimäärin noin 6 % ja rehuviljan noin 40 %.

On kuitenkin huomattava, että marginaalit huomioivat vain osan kustannuksista. Marginaalit eivät huomioi esimerkiksi kohonneita vieraan pääoman korkokustannuksia. Markkinamarginaalit ovatkin markkinoilta tulevien hintariskien mittari, eivät kannattavuuden mittari.

Taloudelliset erot lihantuotantotilojen välillä ovat suuria. Tuotantopanosten ajankohdalla on suurten hintavaihteluiden kautta vaikutuksia tilojen talouteen ja toisaalta tilojen velkaantumisaste vaikuttaa korkomenojen määrään.

Esimerkiksi korkeat rehuhinnat verottivat vuonna 2022 erityisesti niiden lihatilojen taloudellista suorituskykyä, jotka toimivat täysin ostorehujen varassa. Vuonna 2023 markkinatilanteessa tapahtui täyskäännös rehun hintojen laskettua ja samat tilat nauttivat edullisista tuotantopanoksista. Sen

sijaan omaa rehua tuottavat tilat kärsivät edelleen suhteellisen korkeana pysyneistä peltokasvituotannon panosten hinnoista. Lannoitteiden hinnat tulivat alas huippulukemistaan, mutta panosten kustannustaso on edelleen korkea ja monet muut kuluerät kuten viljelyyn ja kuivaukseen käytettävät polttoaineet pysyivät edelleen korkealla.

Vaikka taloudellinen tilanne on keskimääräisesti parantunut lihantuotantotiloilla, se ei läheskään koske kaikkia tiloja. Jyrkät muutokset lihan tuottajahinnoissa voivat heikentää taloudellista tilannetta nopealla aikataululla. Tilanne lihatiloilla on odottava ja kaksijakoinen.

Tuotanto

Naudanlihan varastot ovat lisääntyneet vuoden 2022 syksystä lähtien kallistuneen hintatason ja sen myötä heikentyneen ostovoiman seurauksena. Teurastuksia siirrettiin vuodenvaihteen 2022-23 yli. Sama ilmiö toistui vuodenvaihteessa 2023-24. Teurastuksia siirtämällä on pyritty tasaamaan kysyntä-tarjonta -tilannetta ja hidastamaan varastojen kasvua.

Tuotannossa merkittävä tekijä on edelleen lehmien, ja niiden kautta kasvatukseen tulevien vasikoiden lukumäärän väheneminen. Lypsylehmien lisäksi emolehmiäkin lukumäärässä on odotettavissa huomattava pudotus. Se enteilee tuotannon laskua seuraavan kahden vuoden aikana. Liha-karjatiltoilla on investoitu viime vuosina maltillisesti. Tänä keväänä tukien avautuessa uudestaan, kiinnostus kasvatuspaikkainvestointeihin saattaa nousta. Metsäkatoasetuksen vaatimusten selkiytyminen myötävaikuttaisi investointiaktiivisuuteen.

Siipikarjanlihan tuotanto on jo useampana vuonna jäänyt kotimaan kulutuksen kasvuvauhdista. Tämä on johtunut kotimaisen teurastuskapasiteetin käyttöön liittyvistä haasteista, jotka jatkuivat myös vuonna 2023. Erotusta on paikattu tuontilihallalla, jota on päätynyt ensisijaisesti ruokapalvelun, sekä Horecan että julkisen sektorin suurkeittäisiin.

Siipikarjanlihan tuotannossa riskitaso on noussut. Taudeista aiheutuvia menetyksiä ei aina korvata vakuutuksista. Tappiot voivat ylittää niin suureksi, että ne voivat pahimmillaan kaataa yksittäisiä tiloja.

Tuoreen lihan kauppataase heikkeni

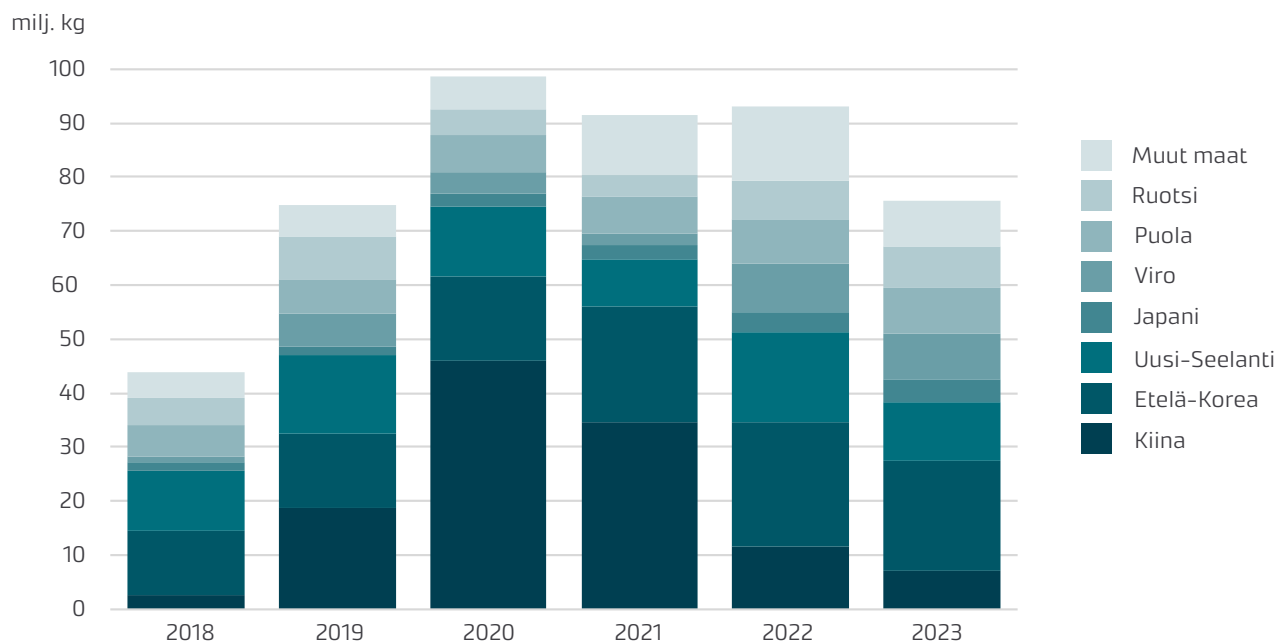
Sianliha on ollut lihasektorin vahvin vientituote, mutta vuonna 2023 sianlihan viennin arvo väheni edellisvuoden 93 milj. eurosta 76 milj. euroon. Kiinan merkitys aleni vuoden 2022 jälkeen entisestään, pääsyyinä on ASF-kriisistä elvytetty kotimaan tuotanto ja runsaasta tarjonnasta johtuva erittäin matala, 1,50 EUR/kg hintataso. Suomen viennin arvo väheni tasaisesti muihinkin kohdemaihin, missä vientihinnat ovat reilusti Kiinaa korkeammat, kuten Etelä-Koreaan ja Uuteen-Seelantiin. Vientihinnat ovat ylittäneet 3,50 EUR/kg Etelä-Korean ja Uuden Seelannin lisäksi myös Puolassa ja

Ruotsissa. Viennin arvo nousi ainoastaan Japaniin ja Ruotsiin.

Sianlihan tuonnin arvo kasvoi hieman vuonna 2023, edellisvuoden 51 milj. eurosta 54 milj. euroon. Yli 71 % tuli Saksasta ja 9 % Itävaltasta, Tanskan osuus oli vain 5 %. Pienempiä määriä tuotiin myös Alankomaista, Belgiasta sekä Baltian maista.

Siipikarjanlihan viennin arvo kehittyi maltillisesti viime vuosina Kaukoidän maista saaduista vientiluvista huolimatta. Etelä-Koreaan suuntautui noin 13 % koko viennin arvosta. Yli 30 % vietiin Viroon ja lähes 11 % Ruotsiin. Lisäksi tasaisen pieniä erinä myytiin noin kymmeneen Euroopan maahan ja edullisia ruhonosia eri Afrikan maihin.

Tuoreen, jäähdytetyn ja jäädytetyn sianlihan viennin arvo kohdemaittain vuosina 2018-2023

Siipikarjanlihan tuonti puolestaan kasvoi reippaasti kotimaan tarjonnan notkahduksen takia. Yhteensä lähes 43 milj. euron sianlihan tuonnista, 19-19 % oli peräisin Puolasta ja Latviasta. Lisäksi Saksasta, Alankomaista, Pohjoismaista ja Baltian maista tuotiin Suomeen siipikarjanlihaa (CN0207). Tuontierät päätyivät suurimmaksi osaksi ruokapalvelusektorin tai teollisuuden käyttöön.

Siipikarjanlihan tuotanto ei ole pysynyt kysynnän perässä, omavaraisuus vajoaa

Lihan kokonaisomavaraisuusaste putosi vuoden 2022 noin 97 %:sta 94 %:iin vuonna 2023. Kehityksen taustalla on broilerin tuotannon vaikeudet pysyä kotimaan kysynnän kasvun vauhdissa. Siipikarjanlihan omavaraisuusaste vajosi 93 %:sta 87 %:iin vuonna 2023, mikä on alin luku yli 30 vuoteen. Kotimaan lihaketjussa on otettu käyttöön ja osin myös tänä vuonna otetaan käyttöön uutta teurastuskapasiteettia, joka on riittävä sekä kotimaan kulutuksen että vientimarkkinoiden kasvun

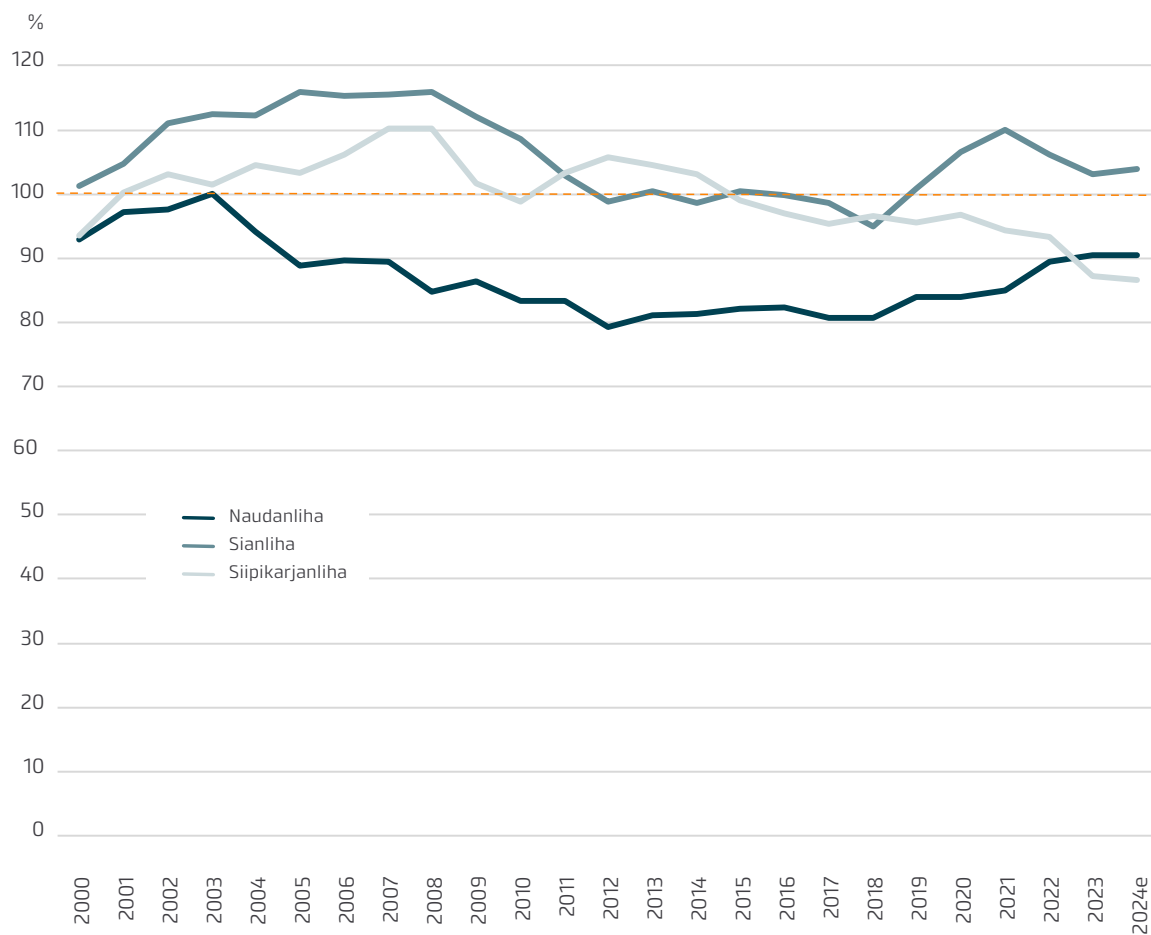
Lähde: Tulli, ULJAS tietokanta. Huom.: ryhmän CN0203 lukuja.

kattamiseen vuosia eteenpäin. Mikäli kapasiteetti saadaan täysmittaisesti käyttöön, omavaraisuusasteen merkittävä nousu on mahdollista.

Muiden lihalajien omavaraisuusasteissa ei ole suuria muutoksia. Naudanlihan suhdeluku on vuonna 2024 vakiintumassa 90 %:iin ja sianlihan luku nousee hieman edellisvuoden 103 %:sta 104 %:iin. Sianlihan tuotantovolyyymi pysyy vuonna

2024 edellisvuoden tasolla, mutta kulutuksessa odotetaan 2,5 % laskua.

Lihan omavaraisuusaste Suomessa, 2000-2024e

Lähde: Laskelmat lihataseesta, Luke ja Kantar

Maitomarkkinat

Olli Niskanen ja Sanna Vuorisalo

Maitotalalle vuosi 2023 oli sektoritasolla kohtuullisen hyvä, joskaan ei kannattavuudeltaan vuoden 2022 tasolla. Näkymät kohtuullisten panoshintojen osalta antavat hyvän lähtökohdan onnistumiselle myös vuonna 2024, joskin tilanteet voivat tänäkin vuonna muuttua hyvinkin nopeasti vallitsevan epävarmuuden vuoksi. Vuonna 2023 meijerimaidon tuotanto oli 2 131 milj. litraa, joka oli alle prosentin vähemmän kuin vuonna 2022. Vuosina 2018-2023 tuotanto on vähentynyt keskimäärin 1,2 %:lla vuodessa. Investointilaman vuoksi maidon tuotantomäärä tulee vähenemään myös vuonna 2024.

Tuottajahinnat sinnittelivät korkealla tasolla

Suomen maitosektorille tyypillinen vakaan tuottajahinnan politiikka on ollut hyvin nähtävissä kansainvälisessä hintavertailussa vuonna 2023. Keskimääräinen tuottajahinta pysyi yli 50 sentin tasolla koko vuoden ajan, kun useissa kilpailijamaissa, joissa taso ylitti korkeimmillaan jopa 60 sentin rajan, on vuoden alussa palattu jo 45 sentin tasolle. Tuottajahinnan keskihajonta on ollut Suomessa vuosina 2022-2023 Euroopan neljänneksi pienintä. Jos pienet saarivaltiot Malta ja Kypros jätetään huomioimatta, vaihtelu on ollut vähäisempää vain Ranskassa.

Pitoisuushinnoittelua on vahvistettu vuoden 2023 alusta alkaen, joskin meijereiden välillä hinnoittelussa on eroavaisuuksia. Rasvan keskimääräinen pitoisuus maidossa jatkoi voimistumisestaan ja oli 4,46 % (4,4 % vuonna 2022), kun taas valkuaisen pitoisuus säilyi ennallaan ja oli 3,56 % (3,56 %).

Tuotantorakentaminen jatkui vähäisenä

Maidontuotannon rakennekehitys eteni jälleen huomattavasti. Vuoden lopussa maitoa tuotti 370 tilaa vähemmän (4202 tilaa) kuin edellisen vuoden lopussa (4572 tilaa). Prosentuaalisesti tilamäärä on vähentynyt jo useita vuosia noin 8 % edellisestä vuodesta.

Korkea maidon hinta vuonna 2023 vahvisti tuotantomäärää. Meijerimaidon tuotanto oli 2 131 milj. litraa, joka oli alle prosentin vähemmän kuin vuonna 2022. Tämä on huomattavasti vähäisempi tuotantomäärän aleneminen kuin vuonna 2021 (-3,8 %) tai

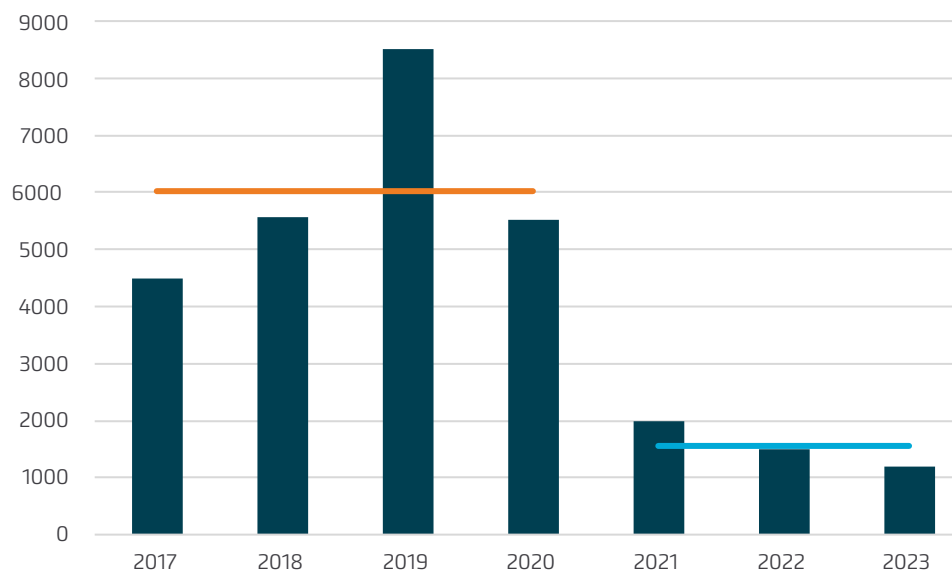
vuonna 2022 (-2,5 %). Vuosina 2018-2023 tuotanto on vähentynyt keskimäärin 1,2 %:lla vuodessa.

Luomutuotannossa haasteita on ollut enemmän: tuottajien määrä väheni 125 tilasta 99 tilaan vuoden 2022 lopusta vuoden 2023 loppuun. Vastaanotetun luomumaidon määrä vuonna 2023 oli -9 % pienempi kuin vuonna 2022.

Lypsykarjatalouden investointiavustusten summa pysyi edelleen matalalla tasolla, ollen noin 16,7 milj. euroa (17,5 milj. euroa vuonna 2022). Lehmäpaikkojen lisäys tuetussa rakentamisessa on ollut hyvin

Lehmäpaikkojen lisäys rakentamisinvestoinneissa

Lehmäpaikkaa

alhaisella tasolla vuodesta 2021 alkaen, johtuen aluksi Valioryhmän siirtymisestä sopimustuotantoon ja sopimusmäärien osin rajoittaessa investointeja. Sektoritasolla tuotannon vähentymisen myötä sopimusmäärää on ollut jälleen mahdollista neuvotella laajennusinvestointeihin, mutta rakentamis- ja korkokustannusten nousu ovat pitäneet investointimäärät edelleen vähäisinä, 2000-luvun alhaisimmalla tasolla vuonna 2023. Pankkien mahdollisuudet rahoittaa hankkeita ovat myös kiristyneet etenkin vakavaraisuussäätelyn vaatimusten noustessa. Myrskyisä kannattavuuden vaihtelu on myös haastanut rahoittajia, joskin kannattaviin hankkeisiin rahoitusta on ollut koko ajan saatavana.

Vuonna 2023 astui voimaan myös EU:n metsäkatoasetus, jonka tulkinta on herättänyt laajaa epävarmuutta sektorilla. Asetus ei koske suoraan maidontuotantoa, mutta koska kaikki naudat hyödynnetään lopulta nautanlihantuotannossa, asetus on huomioitava myös maitosektorilla. Maa- ja metsätalousministeriö suositteli huhtikuussa (tiedote 13.4.2023) epäselvän tilanteen takia viivästyttämään nauta- ja lypsykarjatalouden uusinvestointeja. Tämän jälkeen ministeriö selvitti tehtyjen investointien tilannetta ja pystyi syyskuussa (tiedote 5.9.2023) antamaan lausunnon, ettei 1.1.2021-28.6.2023 välisenä aikana tehdyissä investoinneissa ole havaittu nautakarjatalouden rakentamisinvestointeja, joiden aiheuttama metsäkatoriski olisi metsäkatoasetuksen määritelmiin nojaten merkittävä nautanlihan tuotantoketjussa. Näin ollen investointeja voidaan jälleen toteuttaa. Investoinneissa täytyy kuitenkin jatkossa huomioida metsäkatoasetuksen vaikutus - tuetun rakentamisen ehtoihin onkin lisätty nautakarjarakentamisen osalta uusi asiakirja, jossa hakija

vakuuttaa, että rakentaminen on metsäkatoasetuksen mukaista. Käytännössä rakentamisen on jatkossa suuntauduttava pellolle tai tilakeskuksen jo rakennettuun ympäristöön, jossa metsämaan on voitu katsoa jo olleen maatalouskäytössä. Tämä todennäköisesti lisää rakentamisen kustannuksia, kun rakennuspaikkaa ei voida enää valita vapaasti rakentamismaaston ja logistiikan kannalta otollisimpaan paikkaan.

Kuluttajamarkkinat palautuivat inflaatiohuipusta

Maitotuotteiden, juuston ja voin myynnin arvo vuonna 2023 oli yhteensä 2,80 mrd. euroa ja se kasvoi edellisestä vuodesta 211 milj. euroa (+8,2 %). Koko vuoden myynnin arvon kasvu johtui pääosin kuluttajahintojen muutoksesta (+10,4 %), kun taas myynnin määrä aleni noin -2 %. Vuoden aikana tilanne kuitenkin muuttui olennaisesti, sillä viimeisellä kvartaalilla kuluttajahintojen nousu oli taltunut jo noin prosentin tuntumaan ja myyntikin oli jo elpynyt edellisen vuoden viimeiseen kvartaaliin nähden positiiviseksi.

Maitotuotteiden kokonaiskulutuksesta maitoa syödään huomattavasti enemmän kuin juodaan. Vuonna 2023 (2022) nestemaitoja pakattiin 515 (533) milj. kiloa. Nestemäisten maitotuotteiden kilomääräinen valmistus väheni (-3 %). Piimää valmistettiin 38,8 (-2 %) ja kermaa 45,8 milj. kiloa (+0,1 %), jogurttia 107 milj. kiloa (-0,8 %). Juustojen valmistusmäärä kasvoi ja oli 84,7 milj. kiloa (+2,8 %). Myös voin valmistusmäärä kasvoi (+1,2 %) ollen 47,7 milj. kiloa.

Ulkomaankaupan arvossa lievää laskua

Maitotuotteiden viennin arvo aleni vuonna 2023 maailmanmarkkinahintojen normalisoitumisen

myötä. Viennin volyyymi supistui noin 12 milj. kiloa (-6 %) ja vientitulot jäivät noin 55 milj. euroa pienemmiksi kuin vuonna 2022 ollen 471 milj. euroa (525 milj. euroa vuonna 2022). Merkittävimmät vientimaat olivat Ruotsi (26 % viennin arvosta), Kiina (14 %), Ranska (13 %) ja Alankomaat (9 %). Viennin arvo Kiinaan peräti puolittui edellisvuodesta maailmanmarkkinahintojen alentumisen myötä 127 milj. eurosta 61 milj. euroon. Juustojen vienti on edelleen vaikeaa, kilomääräinen vienti oli alhaisimmalla tasolla 2000-luvun aikana. Tuonnin volyyymi kasvoi noin +2 milj. kiloa ja arvo kasvoi noin +36 milj. euroa. Merkittävimmät tuontimaat olivat Saksa (29 %), Tanska (19 %), Viro (11 %) ja Ruotsi (10 %).

Valkuaisen ja rasvan omavaraisuusaste aleni kokonaistuotannon alentumisen myötä. Kotimaisen tuotannon suhde kotimaiseen kulutukseen maitovalkuaisen osalta noin 106 % (109 % edellisvuonna) ja maitorasvan osalta 114 % (118 % edellisvuonna).

Maidontuotannon talous- ja markkinatilanne vuonna 2024

Maidon maailmanmarkkinahintojen muodostuksessa keskeiseen rooliin on vakiintunut Global Dairy Traden huutokauppa, jonka kautta myydään vuositasolla 2-3 miljardin euron arvosta tuotteita. Maailmanmarkkinoilla liikkuu vain noin 7 % maailman maidontuotannosta, mutta maailmanmarkkinahinnoilla on hinnanasettajan roolia paikallisten hintojen perustasoon kautta maailman. Tästä syystä huutokaupan hintoja seurataan mielenkiinnolla ympäri maailman. Vuoden 2024 ensimmäinen kvartaali oli hieman vuoden takaista vahvempi ja näkyvä on varovaisen positiivinen, etenkin suurimpien vientiin tuottavien alueiden maltillisten tuotantonäkymien vuoksi. Suomen maitotuottei-

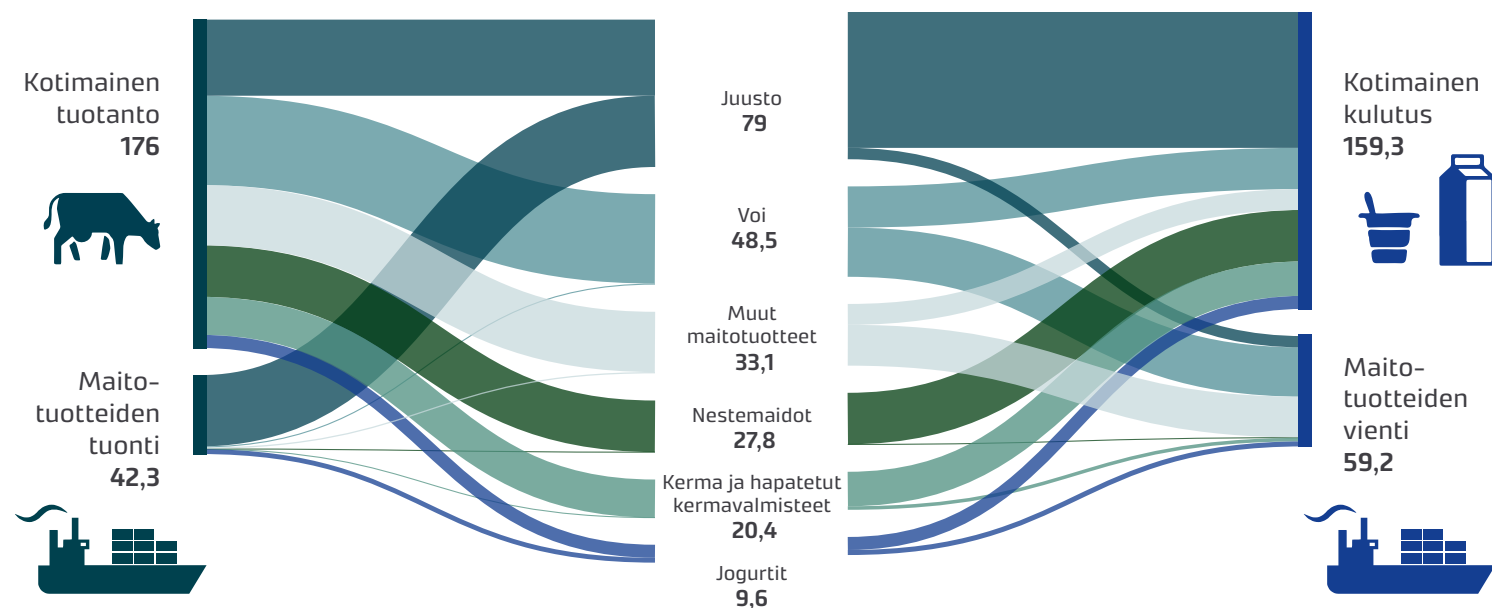
den viennissä pyritään noudattamaan vakaiden hintojen periaatteita, joten nousujen ja laskujen vaikutukset vientituloihin näkyvät tyypillisesti viiveellä ulkomaankaupan hinnoissa, ja vielä tästäkin pidemmällä viiveellä tuottajahinnoissa.

Tuottajahinnoissa todennäköisesti on lievää laskupainetta vuonna 2024 edellisvuoteen nähden. Maidontuotannon markkinamarginaali on ollut vuonna

2023 edellisvuosiin nähden kohtuullisella tasolla, joskin se pystyy huomioimaan vain nopeimmin muuttuvat kustannukset eikä sen laskennassa ole huomioitu esimerkiksi korkokustannuksia, joten yksittäisillä tiloilla on voinut olla hyvinkin haastavia tilanteita. Sektoritasolla 2023 kannattavuus on ollut kuitenkin kohtuullisen hyvä, vaikka poikkeusvuoden 2022 tasolta tultiin hieman alaspäin. Vuoden 2024 näkymät kohtuullisten panoshinto-

jen osalta antavat kuitenkin hyvän lähtökohdan onnistumiselle myös vuonna 2024. Toki tilanteet voivat muuttua hyvinkin nopeasti tänäkin vuonna vallitsevan epävarmuuden vuoksi. Kohtuullisista taloudellisista näkymistä huolimatta tuotantomäärä vähenee: Kantar Agri Oy:n ennusteen mukaan maidontuotanto vuonna 2024 tulee olemaan -1,9 %, lypsylehmien määrä -2,8 % ja tilojen määrä -8 % edellisvuotta alemmalla tasolla.

Maitorasvan ja maitovalkuaisen jakaantuminen maitotuotteiden valmistukseen ja kotimaiseen käyttöön eri tuoteryhmissä sekä tuontiin ja vientiin vuonna 2023 (milj.kg)

Kotimaisen meijerimaidon tuotanto vuonna 2023 oli 2196 milj. kg, josta rasvaa oli 97,9 milj. kg ja valkuaista 78,2 milj. kg. Yhteensä rasvan ja valkuaisen määrä oli 176,1 milj. kg

Kananmuna- markkinat

Timo Karhula ja Jukka Markkanen

Vuonna 2023 kananmunia kulutettiin 0,9 % enemmän ja tuotettiin 1,2 % vähemmän kuin edellisvuonna. Siipikarjan hengitystietulehdus (IB-virus) vaikeutti ja vähensi tuotantoa. Kananmunien tuotannon omavaraisuusaste oli 117 %. Vuonna 2024 sekä kananmunien kulutuksen että tuotannon ennakoidaan hieman kasvavan. Päivittäistavara-kaupassa kananmunien myynnin arvo nousi viime vuonna 179 milj. euroon (+10 %), vaikka kuluttajahinta laski keskimäärin 0,6 % edellisvuoteen verrattuna. Kananmunien tuottajahinta sitä vastoin nousi keskimäärin 8,5 %. Luomumunien hinta laski 3,3 % ja tuotantomäärä peräti 26 %. Luomumunien myynnin arvo oli 13 % kokonaismyynnistä.

Kananmunien kulutus ja tuotanto kasvavat vuonna 2024

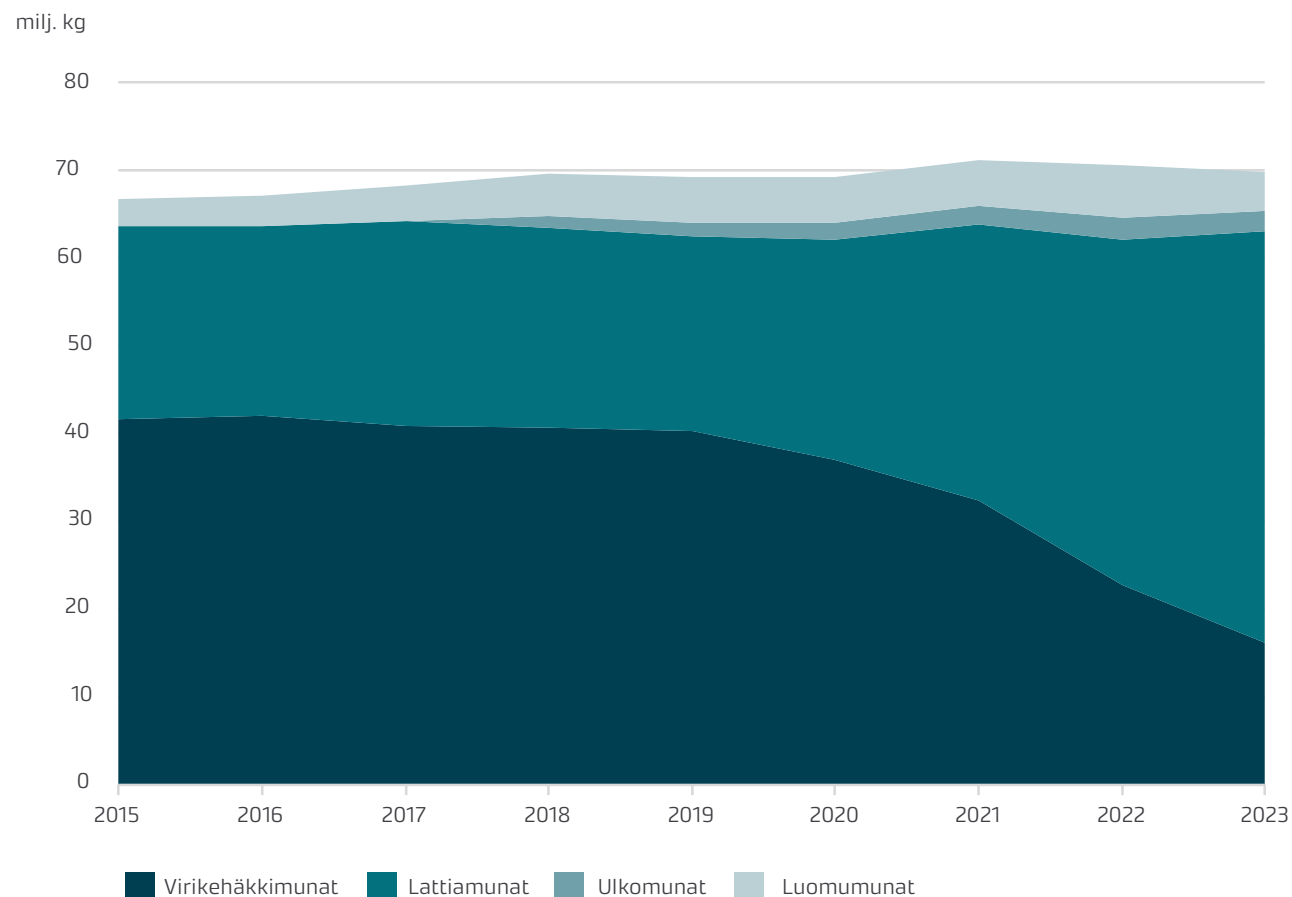
Vuonna 2023 Suomessa kulutettiin kananmunia yhteensä noin 65,3 milj. kg, mikä sisältää tilakäytön, suoramyynnin ja tuonnin. Kuorimunien kulutus oli 53,1 milj. kg. Kananmunien kokonaiskulutus nousi 0,9 % ja kuorimunien kulutus 3 % edellisvuoteen verrattuna. Kuorimunia ja munatuotteita kulutettiin viime vuonna 11,7 kiloa henkeä kohden. Tämä kulutusmäärä tarkoittaa 199 kananmunaa henkeä kohden vuodessa eli vajaata neljää munaa viikossa. Vuonna 2024 kulutuksen ennakoidaan kasvavan maltillisesti 202 kananmunaan vuodessa.

Kananmunia tuotettiin vuonna 2023 kaikkiaan reilu 76,2 milj. kg eli 1,2 % vähemmän kuin edellisvuonna. Pakkaamoihin niistä meni 75,2 milj. kg, eli

1,5 % vähemmän kuin edellisena vuonna. Vuonna 2024 tuotannon arvioidaan hieman kasvavan. Kananmunien tuotannon omavaraisuusaste oli viime vuonna 117 %, missä sen ennustetaan likimain pysyvän myös tänä vuonna.

Vuonna 2023 kuorimunien ja munavalmisteiden tuonti laski 19 % ja vienti lähes 14 %. Kananmunia vietiin (13 milj. kg) edelleen huomattavasti enemmän kuin tuotiin (1,9 milj. kg.). Vienti tapahtui pääosin kuorimunina, joiden osuus viennistä oli 10,9

Kananmunien tuotanto tuotantotavoittain vuosina 2015–2023 (milj. kg).

Lähde: Luke.

milj. kiloa. Vienti suuntautui pääasiassa Ruotsiin 25 %, Tanskaan 25 %, Latviaan 22 % ja Saksaan 16 %. Vientihinta oli keskimäärin 1,98 €/kg. Parhaan vientihinnan sai Saksasta 2,18 €/kg. Vienti Norjaan kasvoi reilusti, mutta oli vain 1 % kokonaisviennistä. Vienti Viroon loppui käytännössä lähes kokonaan.

Lattia- ja ulkokanaloissa tuotetaan jo 70 % kananmunista

Viime vuonna virikehäkkikanaloissa tuotettujen A-luokan kananmunien tuotanto laski 29 % vuodesta 2022 ja niiden osuus tuotannosta oli 22 %. Lattia- ja ulkokanaloissa tuotettujen kananmunien tuotanto sen sijaan lisääntyi 18 % ja niissä tuotettiin jo 70 % kananmunista. Luomukananmunien tuotanto laski 26 % edellisestä vuodesta ja niiden osuus oli 6 % tuotannosta.

Luomukananmunat ovat yksi suomalaisten suosikkiluomutuotteista. Viime vuonna päivittäistavarakaupoissa myytyjen kananmunien myynnin arvosta 13 % oli luomua, kun se parhaimmillaan kävi 20 %. Laskusuhdanteen jälkeen luomukananmunien kysynnän uskotaan kuitenkin piristyvän taas vuonna 2024.

Kokonaisuudessaan kananmunien tuottajahinta nousi 8,5 % ja oli keskimäärin 1,48 €/kg vuonna 2023. Vuodesta 2022 virikehäkkimunien tuottajahinta nousi 14,2 % ja oli keskimäärin 1,29 €/kg. Lattiakananmunien tuottajahinta nousi 9,8 % ja oli keskimäärin 1,57 €/kg. Luomukananmunien tuottajahinta sen sijaan laski 3,3 % vuodesta 2022 ja oli keskimäärin 2,49 €/kg.

Munivia kanoja oli Suomessa keskimäärin 3,9 miljoonaa vuonna 2023. Siipikarjalla esiintyvän hengitystietulehduksen eli IB-viruksen vaikutuksen tuo-

tantoon ennakoidaan laantuvan ja kananmunien tuotantomäärän kasvavan parilla prosentilla. Myös kanamäärän ennakoidaan hieman kasvavan tänä vuonna, noin 4 miljoonaan kanaan.

Vuonna 2023 kananmunatilojen määrä laski 6 % edellisestä vuodesta. Kananmunia tuottavia tiloja oli viime vuonna 225, joista 7 % arvioidaan lopettavan kananmunantuotannon tämän vuoden aikana,

jolloin tilamäärä laskisi 210 tilaan. Luomukananmunatiloja oli 37. Kanamäärän tilaa kohden sen sijaan arvioidaan nousevan 18 900 kanaan, jolloin tilakohtainen kanamäärä nousisi 9 % edellisestä vuodesta. Vuonna 2023 sellaisia kananmunantuotantoon erikoistuneita tiloja, joilla vähintään kaksi kolmasosaa tilan kokonaistuotosta tuli kananmunista, oli 120.

Kuva: Dati Pendo

Puutarhamarkkinat

Anna-Kaisa Jaakkonen ja Anu Koivisto

Suomen puutarhasektori on pieni suuri sektori. Maankäytöllisesti pieni, mutta taloudellisella arvolla mitattuna suuri. Puutarhatuotantoa leimaa kaksijakoisuus, pääosa sadosta tuotetaan isoilla ammattimaisilla tiloilla, mutta paljon on edelleen myös hyvin pieniä tuottajia.

Pieni suuri puutarhatuotanto

Puutarhatuotannon käytössä on 18 200 ha, josta avomaatuotannon käytössä on noin 17 800 ha ja kasvihuonetuotannon runsaat 300 ha. Suomessa käytössä olevaa maatalousmaata on 2,3 milj. hehtaaria. Puutarhatalouden käytössä on siis vain 0,8 % maatalousmaasta.

Luonnonvarakeskuksen kokonaislaskennan perusteella koko maa- ja puutarhatalouden tuotannon arvo oli vuonna 2022 noin 7,7 mrd. euroa. Siitä maatalouden kasvinviljelyn osuus oli 1,8 mrd. euroa, ja vastaavasti puutarhatuotannon tuotto 1,3 mrd. euroa. Maatalouden kasvinviljelyn tuottoon on laskettu mukaan myös kotieläinsektorin käyttöön menevä sato välituotearvolla.

”Pikkuinen” puutarhatuotanto tuottaa siis 0,8 % maankäytöllään 41 % koko Suomen peltokasvituotannon arvosta (3,1 mrd. euroa), ja perusmaatalous 99,2 prosentin maankäytöllä tuottaa 58 % peltokasvituotannon arvosta. Puutarhatuotanto on siis maineestaan huolimatta iso sektori, mikäli mittarina käytetään tuotannon rahavirtaa.

Kasvivalikoiman laajentamisessa mahdollisuuksia

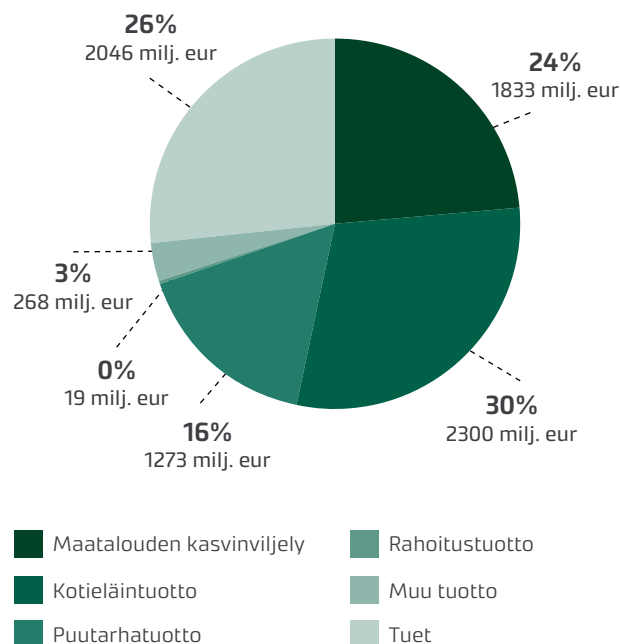
Puutarhatuotannossa on paljon kasvupotentiaalia, sillä puutarhatuotannon pellonkäyttö on nykyisellään hyvin vähäistä eikä rajoita viljelyn kasvua. Kasvipohjaisen ruokavalion suosio kasvaa hitaasti ja tämä luo lisää kysyntää kotimaassa. Lisäksi vientimahdollisuudet voivat olla merkittäviä.

Esimerkiksi vuonna 2023 Suomesta vietiin merkittävä määrä (4,5 milj. kg.) pakastettua tarhahernettä. Tärkeimpiä vientimaita olivat Italia, Kiina ja

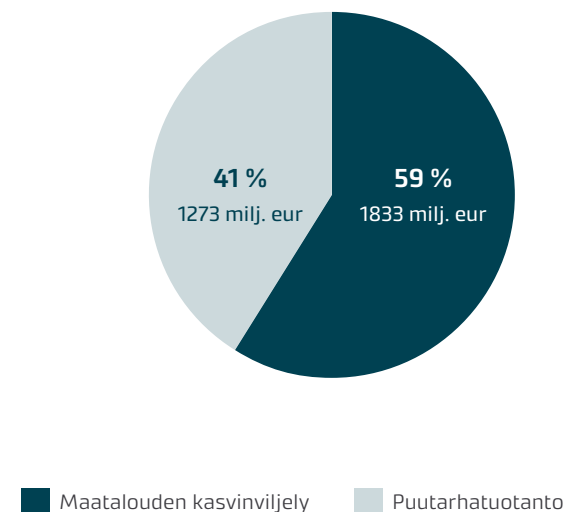
Ruotsi. Viennin osuus oli lähes 60 % tarhaherneen 7,8 milj. kilon kokonaistuotannosta.

Myös kasvivalikoiman laajentamiseen on mahdollisuuksia. Esimerkiksi päärynän tuotanto Ahvenanmaalla on jo niin laajamittaista, että sitä ryhdyttiin tilastoimaan vuonna 2023. Marjapuolellakin on kasvivalikoina laajentunut. Esimerkiksi hunajamarjaa, joka myös haskapin tai marjasinikuusaman nimellä tunnetaan, viljeltiin jo lähes 50 hehtaarin alalla.

Maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotto
7,7 mrd €

Kasvinviljelyn kokonaistuotto
3,1 mrd €

Puutarhatalouden käytössä 0,8% peltoalasta.

Tuotanto keskittyy yritys- ja aluetasolla

Suomen puutarhatuotanto on hyvin kaksijakoista. Isot ammattimaiset toimijat tuottavat pääosan sadosta. Näiden ohella on paljon pienimuotoista viljelyä.

Tilastojen mukaan vuonna 2023 porkkanan viljelijöitä oli 216 kappaletta, sipulin 266 ja valkokaalin 113. Tilastoissa on kuitenkin mukana paljon tiloja, joiden merkitys kokonaistuotannon kannalta on hyvin vähäinen. Jos tilojen joukosta poistetaan ne tuottajat, (i) jotka eivät saaneet satoa, (ii) joilla tuotantoala jää alle puolen hehtaarin ja (iii) joilla tilan taloudellinen koko on hyvin pieni (Standard Output alle 10 000 €), päästään hyvin erilaisiin lukemiin. Viljelyala sekä sadontuottaminen keskittyvät melko pienelle tilajoukolle.

Porkkanalla puolet tiloista vastaa 99 % tuotantoalasta ja tuotetusta sadosta. Sipulilla runsas 40 % tiloista hallitsee 97 % tuotantoalasta ja tuottaa 99 % sadosta. Kaalilla vajaa 70 % tiloista vastaa 96 % tuotantoalasta ja 99 % sadosta.

Myös kasvihuonetuotteiden tuotanto on hyvin keskittynyttä, sillä 10 suurinta kurkuntuottajaa tuottaa 82 % koko maan sadosta. Tomaatilla 10 suurimman tuottajan osuus on 56 %.

Kurkun ja tomaatin tuotanto on myös voimakkaasti alueellisesti keskittynyttä, 75 % kurkuista ja 70 % tomaateista tulee Pohjanmaalta. Erikoistomaateista jopa 84 % tulee Pohjanmaalta. Avomaatuotanto on keskittynyt Varsinais-Suomeen, josta tulee 39 % ruokasipulista ja 34 % porkkanoista.

Kuva: Dáni Pendo

Maatalouden rakennekehitys ja taloudellinen tila

Maatalouden rakennekehitys

Jyrki Niemi

Maatalouden rakennekehitys jatkuu tasaisen vauhdikkaasti. Kun vuonna 2010 Suomessa oli lähes 60 000 maatilaa, vuonna 2023 niitä oli enää runsaat 42 000. Kokonaistilamäärä on vähentynyt vuosina 2010-2023 noin 2,6 prosenttia vuodessa ja kotieläintaloudessa tätä selvästi nopeammin. Esimerkiksi maidontuotantoon erikoistuneiden tilojen määrä on laskenut seitsemän prosentin ja sianlihan tuotantoon erikoistuneiden tilojen määrä yli kymmenen prosentin vauhdilla vuosittain. Tilamäärän vähentyessä pienten tilojen suhteellinen osuus on pienentynyt ja isojen tilojen osuus nousut. Samalla keskimääräinen tilakoko on kasvanut. Vuonna 2023 tilojen keskipinta-ala ylsi 53 hehtaariin. Yli sadan hehtaarin tiloja oli 6 300, mikä on noin 15 % kaikista tiloista.

Tilamäärä vähentynyt nopeimmin Kainuussa

Maatalous- ja puutarhayritysrekisterin mukaan Suomessa oli vuonna 2023 noin 42 400 maatilaa. Määrä oli yli 17 000 tilaa (lähes 29 %) vähemmän kuin vuonna 2010. Tilajoukko on siten pienentynyt keskimäärin 2,6 prosentin vuosivauhtia. Vähene-misvauhti on hieman hidastunut viimeisen viiden vuoden aikana. Maakunnittain tarkasteltuna tilamäärä on vähentynyt vuosina 2010-2023 suhteellisesti eniten Kainuussa (41 %) ja Ahvenanmaalla (37 %) ja vähiten Keski-Suomessa (20 %) sekä Pirkanmaalla (20 %).

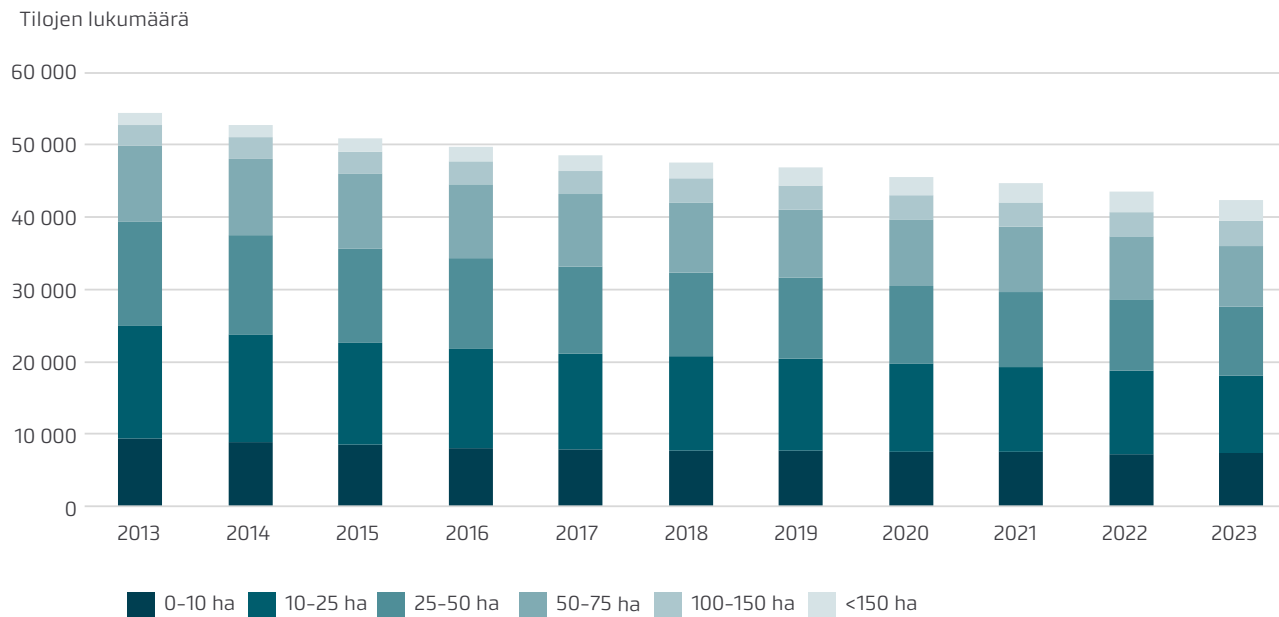
Maatalous- ja puutarhayritysrekisteri sisältää maatilat ja puutarhayritykset. Rekisterin alaraja on 2 000 € laskettuna Standard Output (SO) menetelmällä. SO on tilan laskennallinen tuotto tilahinnoin laskettuna. Hintoina käytetään viiden vuoden keskiarvoja. SO ei sisällä tukia.

Tilamäärän vähentyessä tilojen keskipinta-ala on vastaavasti kasvanut. Vuosina 2010-2023 tilojen keskipinta-ala kasvoi Suomessa yli kolmanneksella vajaasta 39 peltihehtaarista 53 hehtaariin. Keskipinta-ala on kasvanut nopeimmin Pohjois-Pohjanmaalla (lähes

47 %) ja hitaimmin Ahvenanmaalla (reilut 10 %). Vuonna 2023 tilojen keskipinta-ala oli suurin Varsinais-Suomessa (66 ha), Pohjois-Pohjanmaalla (66 ha) ja Uudellamaalla (63 ha). Keskipinta-ala oli puolestaan pienin Lapissa (37 ha), Keski-Suomessa (38 ha) ja Ahvenanmaalla (42 ha).

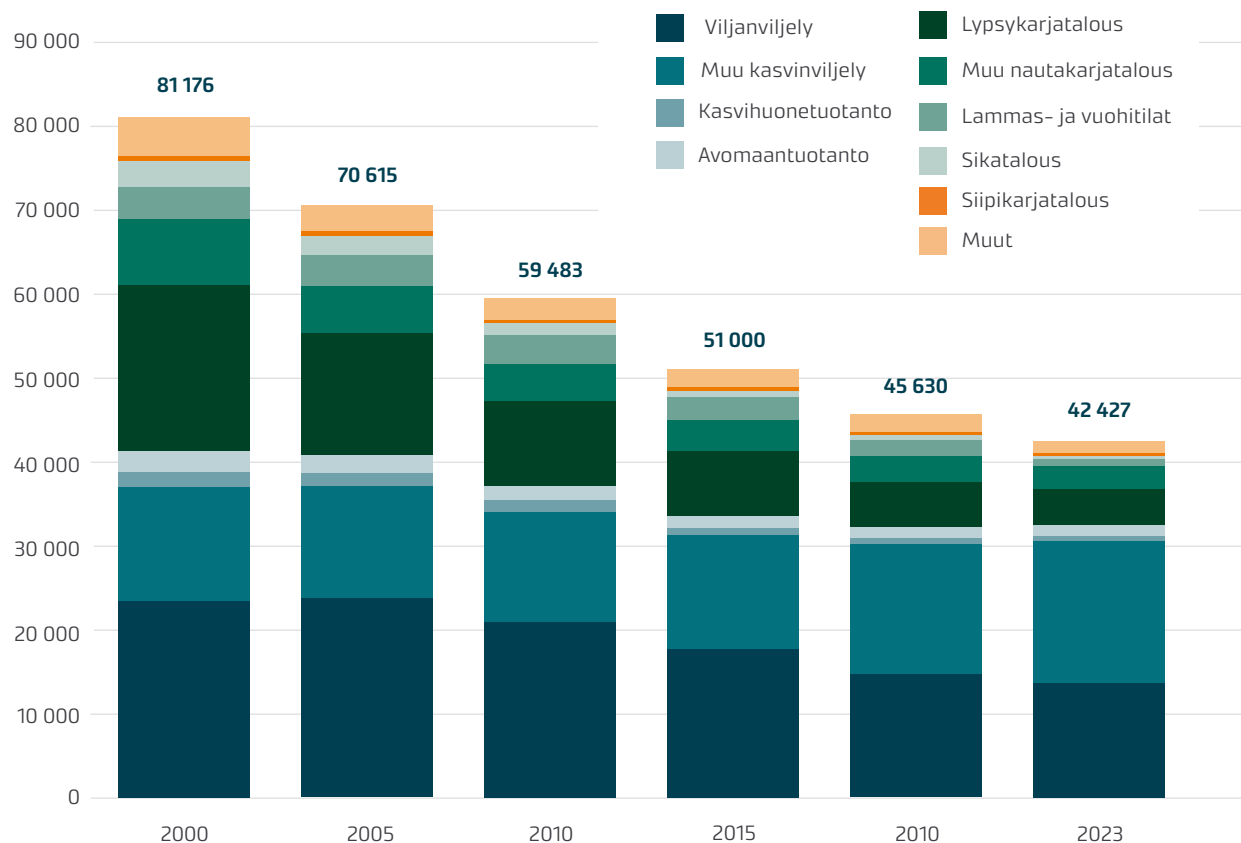
Lukumääräisesti eniten tiloja on Suomessa edelleen tilakokoluokassa 10-25 hehtaaria, joita oli vuonna 2023 neljännes kaikista tiloista. Alle 10 hehtaarin tiloja oli lähes 7 300 eli 17 % tiloista. Yli sadan hehtaarin tiloja oli puolestaan yli 6 300 eli 15 % tiloista. Vuodesta 2010 näiden peltoalaltaan suurimpien tilojen määrä on kasvanut lähes puo-

Maatalous- ja puutarhayritysten lukumäärä tilakokoluokittain vuosina 2013-2023

Maatilojen määrä tuotantosuunnittain vuosina 2000-2023

Maatilojen määrä (kpl)

lella. Sekä lukumääräisesti että suhteellisesti eniten ovat viimeisen 10 vuoden aikana lisääntyneet yli 150 hehtaarin kokoiset tilat, joita oli vuonna 2023 lähes 3 000 eli 7 % tiloista.

Kotieläintiloja enää viidennes maataloista

Maatalouden tuotantorakenteen muutos näkyy kotieläintilojen määrän ja osuuden asteittaisena

vähentymisenä ja kasvinviljelytilojen suhteellisen osuuden kasvuna. Kun EU-jäsenyyden alussa vuonna 1995 Suomessa oli vielä yli 50 000 kotieläintilaa, oli niitä vuonna 2023 enää alle 9 000. Näin ollen maataloista enää noin viidennes on kotieläintiloja.

Vaikka kotieläintilojen määrä on vähentynyt vauhdikkaasti, tuotannon kokonaisvolyymit ovat silti säilyneet lähellä 1990-luvun alun tasolla. Myös kotieläintuotannon osuus perusmaatalouden markkinahintaisesta tuotosta on säilynyt lähes ennallaan eli noin 60 prosentissa.

Lypsykarjataloutta harjoitti vuonna 2023 päätuotantosuuntanaan runsaat 4 200 tilaa. Vuosina 2010-2023 maitotilojen määrä vähentyi lähes 6 000 tilalla eli noin 7 % vuosittain.

Muita nautakarjatiloja oli vuonna 2023 runsaat 2 800 kappaletta eli 6,7 % kaikista tiloista. Vuosina 2010-2023 määrä vähentyi yli 1 500 tilalla eli noin 1,5 %:lla vuodessa.

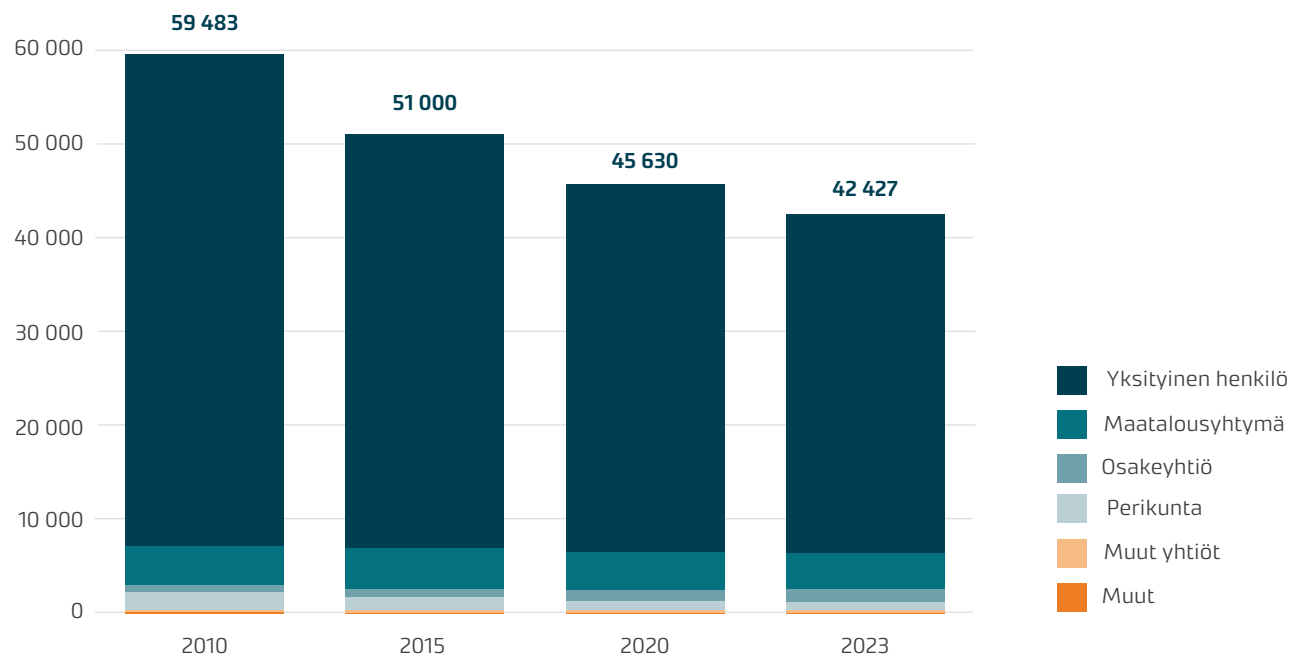
Sianlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2023 vajaat 380 kappaletta eli 0,9 % kaikista tiloista. Sikatilojen määrä vähentyi vuosien 2010-2023 aikana kaikista tuotantosuunnista nopeimmin; tilamäärä vähentyi yli 72 % eli noin 10 %:n vuosivauhdilla.

Siipikarjatiloja oli vuonna 2023 kaikkiaan 364 kappaletta eli 0,9 % tiloista. Vuosien 2010-2023 aikana siipikarjatilojen määrä pysyi lähes ennallaan. Vuonna 2023 kananmunantuotantoon erikoistuneita tiloja oli 120 ja siipikarjanlihan tuotantoon erikoistuneita tiloja 250.

Kasvinviljelytiloja oli vuonna 2023 lähes 30 500 kappaletta, joten tilamäärä kaksinkertaistui vuosien 2010-2023 aikana. Lähes 45 % kasvinviljelytiloista harjoittaa päätuotantosuuntana viljanviljelyä ja 55 % puolestaan muuta kasvintuotantoa. Kasvihuone- ja avomaantuotantoa harjoitti vuonna

Maatalous- ja puutarhayritysten lukumäärä oikeudellisen muodon mukaan

Maatilojen määrä (kpl)

na 2023 vajaat 2 000 tilaa, mikä on yli 1 000 tilaa ja 40 % vähemmän kuin vuonna 2010.

Maataloustuotanto keskittyy myös alueellisesti

Maataloutta harjoitetaan edelleen koko Suomessa, vaikka jotkut tuotantosuunnat ovat keskittyneet hyvin pienelle alueelle. Maidon- ja naudanlihan tuotanto ovat jakautuneet Suomessa muita tuotantosuuntia tasaisemmin maan eri osiin. Viime vuosikymmeninä maidontuotantokin on tosin kasvanut voimakkaimmin siellä, missä sitä on ennestään eniten eli Pohjanmaalla (Etelä- ja erityisesti Keski-Pohjanmaalla) sekä Sisä-Suomessa (erityi-

sesti Pohjois-Savossa). Emolehmätuotanto on puolestaan siirtynyt lännemmäksi.

Sianlihan-, kananmunan- ja broilerintuotanto ovat keskittyneet vahvasti eteläiseen Länsi-Suomeen ja osittain Pohjanmaalle, ja tuotannon keskittyminen on jatkunut edelleen varsin pienelle alueelle Varsinais-Suomeen.

Tilanne näyttää lähivuosina myös säilyvän samanlaisena sekä tuotannon keskittymisen että tilamäärän vähenemisen osalta. Tähän viittaavat alueiden väliset erot investointi- ja sukupolvenvaihdosaktiivisuudessa samoin kuin erot luopu-

misalttiudessa ja -tavoissa. Tuotannon ja tilojen alueellista sijoittumista ohjaavat Suomessa niin ilmasto-olosuhteet, taloudellinen toimintaympäristö, jalostuksen keskittyminen kuin harjoitettu maatalouspolitiikka.

Perheviljelmä on yleisin maatilatyyppe

Maataloustuotanto perustuu Suomessa pääosin edelleen perheviljelmiin. Vuonna 2023 maataloista lähes 85 % oli yksityishenkilöiden ja vajaat 10 % yhtiöiden ja perheyhtiöiden omistuksessa. Osakeyhtiöt omistivat 3,3 %, perikunnat 2,2 % ja avoimet yhtiöt sekä kommandiittiyhtiöt 0,5 % maataloista. Tilojen suhteellinen jakautuminen oikeudellisen muodon mukaan on pysynyt lähes samana viimeisen kymmenen vuoden ajan.

Viljelijöiden keski-ikä oli vuonna 2023 puolestaan 54 vuotta. Nuorimpia olivat osakeyhtiömuotoisten tilojen viljelijät, heidän keski-ikänsä oli 48 vuotta. Perikuntien viljelijöiden keski-ikä oli puolestaan korkein, 61 vuotta.

Viljelijäväestön ikääntyessä nuorempien viljelijöiden määrä ja osuus on vähentynyt ja vanhempien vastaavasti kasvanut. Suurin osa yksityishenkilöiden omistamien tilojen viljelijöistä oli vuonna 2023 iältään 55-64-vuotiaita. Heidän osuutensa oli noin 32 prosenttia. Yli 65 -vuotiaiden viljelijöiden lukumäärä on nousussa. Vuonna 2023 heitä oli 21 prosenttia yksityishenkilöiden omistamien tilojen viljelijöistä. Alle 35 -vuotiaiden osuus oli alle seitsemän prosenttia.

Viljelijöiden ikääntyminen on yleiseurooppalainen ilmiö. Yhtenä syynä tähän on tehtyjen sukupolvenvaihdosten vähentyminen.

Maatalouden talouskehitys

Jukka Tauriainen

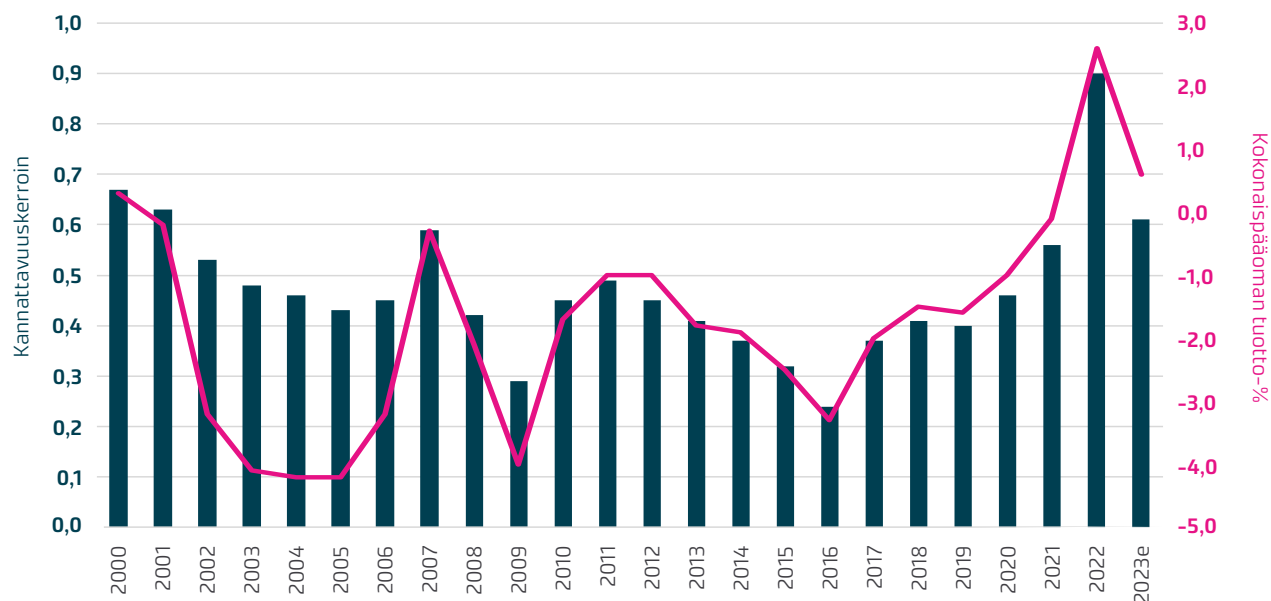
Vuonna 2022 maatalousyriyten keskimääräinen kannattavuus kohosi paremmaksi kuin yhtenäkkään vuonna aikaisemmin 2000-luvulla. Kannattavuutta kohensi erityisesti tuottajahintojen nousu. Vuonna 2023 kannattavuuden arvioidaan kustannuspaineen sekä tuottajahintojen laskun myötä heikentyneen. Suomalaiset maatilat ovat omavaraisuusteella mitattuna edelleen keskimäärin hyvin omavaraisia: yli 70 % yritystoimintaan sitoutuneesta pääomasta on omaa pääomaa. Maatilojen suhteellinen velkaantuneisuus on viime vuosina selvästi pienentynyt, vaikka vuonna 2023 velkaantuneisuuden arvioidaankin taas hieman kasvaneen edellisvuodesta.

Kannattavuus

Maatalouden kannattavuutta yhtenä tunnuslukuna parhaiten kuvaava mittari on kannattavuuskerroin, joka saadaan, kun yrittäjätulo jaetaan viljelijäperheen oman työn palkkavaatimuksen ja maatalouteen sijoitetun oman pääoman korkovaatimuksen summalla. Mitä korkeampi kerroin on, sitä paremmin on pystytty saamaan korvausta omalle työlle ja pääomalle.

Maatalousyriyten keskimääräisen kannattavuuden trendi on ollut kasvava vuosina 2016-2022. Vuonna 2022 keskimääräinen kannattavuuskerroin kohosi 0,9:ään, joka on parempi tulos kuin yhtenäkkään vuonna aikaisemmin 2000-luvulla. Kannattavuutta kohensivat erityisesti tuottajahintojen nousu sekä maaliskuussa 2022 sovittu ns. huol-

Kannattavuuskerroimen ja kokonaispääoman tuotto-% kehitys 2000-luvulla

tovarmuuspaketti, jolla pyrittiin tukemaan tilojen maksuvalmiutta.

Kustannuspaineiden ja tuottajahintojen laskun myötä kannattavuuskerroin jää vuonna 2023 enustetulosten mukaan 0,6:n tienoille. Yrittäjän työtunnille jäisi näin ollen viime vuonna palkkaa 10,2 euroa ja omalle pääomalle korkoa 2,1 %. Lähes kaikkien tuotantosuuntien kannattavuus heikkeni vuonna 2023. Erityisesti viljan sekä öljy- ja valkuaiskasvien viljelyn kannattavuus sukeltaa edellisvuoden huipputulokseen verrattuna. Maatalousyriyten keskimääräisen kannattavuuden enustetaan kuitenkin olevan vuonna 2023 parempi kuin vuosina 2010-2021.

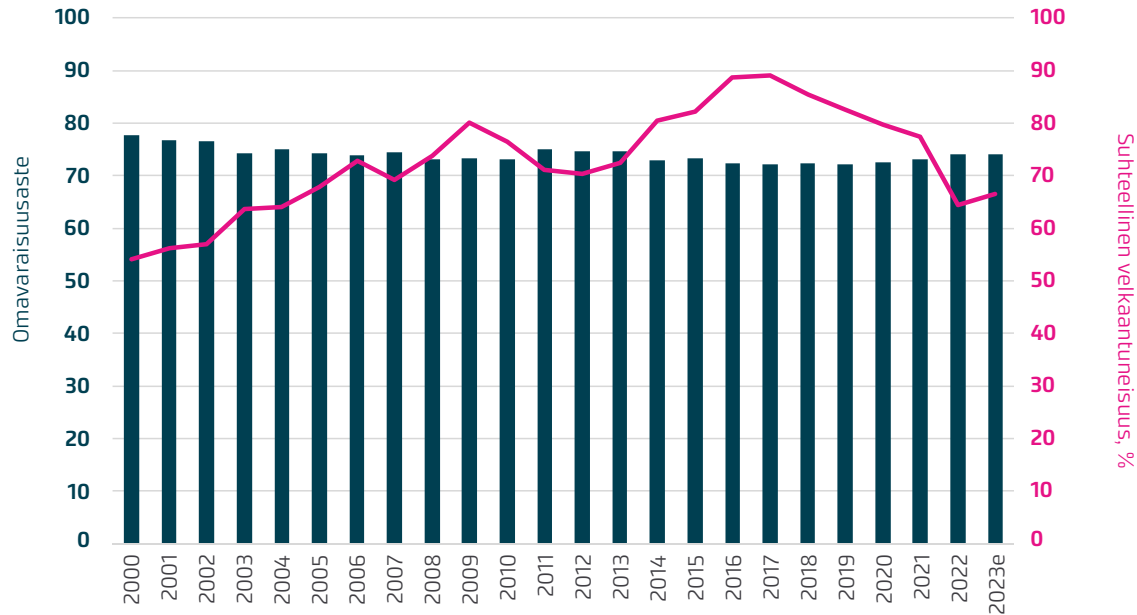
Kokonaispääoman tuotto-% kertoo, kuinka paljon yritystoimintaan sitoutuneelle pääomalle on

kertynyt tilikaudella tuottoa. Maatilojen keskimääräinen kokonaispääoman tuotto-% on koko 2000-luvun ajan ollut alhaisempi kuin pitkien valtion viitelainojen korot. Näin ollen maatilayriydet eivät ole keskimäärin tuottaneet lisäarvoa niihin sijoitetulle pääomalle. Kokonaispääoman tuotto-% laskettaessa yrittäjäperheen maksuttoman työn palkkakorjaus on vähennetty kustannuksena.

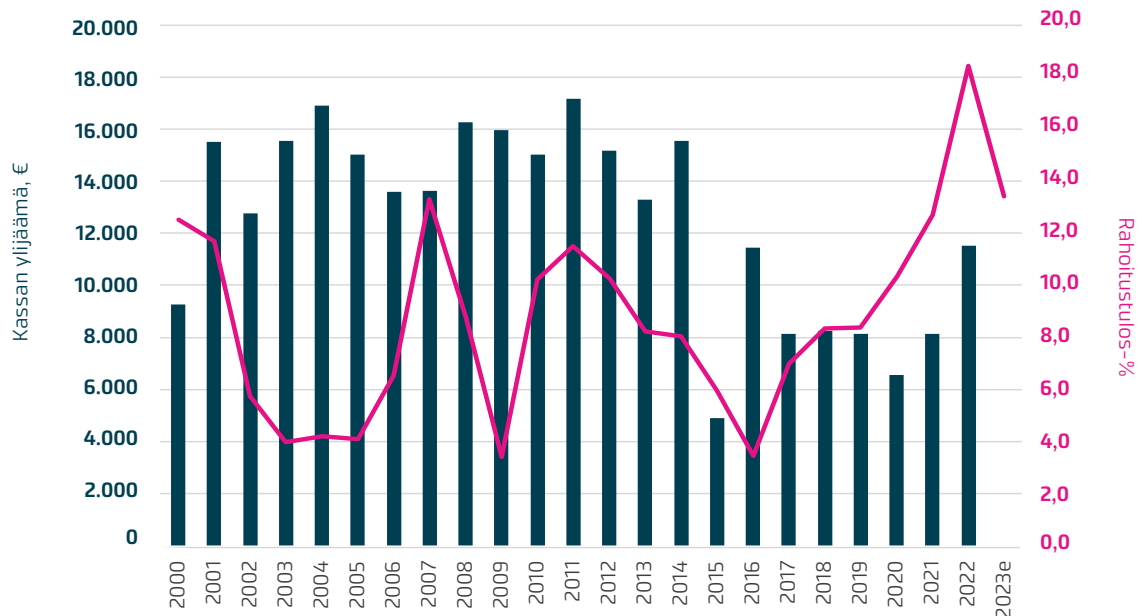
Kokonaispääoman tuotto-% =
(nettotulos + korot) / tase keskimäärin

Kannattavuuskerroin = yrittäjätulo /
(yrittäjäperheen palkkakorjaus + oman pääoman korkotavoite)

Omavaraisuusasteen ja suhteellisen velkaantuneisuuden kehitys 2000-luvulla

Kassan ylijäämän ja rahoitustulosprosentin kehitys 2000-luvulla

Vakavaraisuus

Omavaraisuusaste kertoo, kuinka suuri osa yrityksen toimintaan sitoutuneesta pääomasta on omaa pääomaa. Mitä korkeampi omavaraisuusaste on, sitä paremmat mahdollisuudet yrityksellä on selvitä vastoinkäymisistä. Suomalaiset maatilat ovat omavaraisuusasteella mitattuna keskimäärin hyvin omavaraisia: yli 70 % yritystoimintaan sitoutuneesta pääomasta on omaa pääomaa. Lähinnä vain suurimpien maito-, naudanliha- ja kasvihuoneyritysten ryhmissä keskimääräinen omavaraisuusaste jää tyydyttävälle tasolle (<40 %).

Heikko kannattavuus ja tulontuottokyky syövät lainanhoitokykyä. Suhteellinen velkaantuneisuus on 2000-luvulla ollut korkeimmillaan 90 %. Suhteellinen velkaantuneisuus on kuitenkin pienentynyt vuosina 2018-2022. Vuonna 2023 velkaantuneisuuden arvioidaan hieman kasvaneen.

Omavaraisuusaste = oma pääoma 31.12. / (taseen loppusumma - saadut ennakot)

Suhteellinen velkaantuneisuus = vieras pääoma 31.12. / kokonaistuotto

Kokonaistuotto = myyntituotot + tuet + muut tuotot

Maksuvalmius

Vaikka kannattavuus ja vakavaraisuus olisivat kunnossa, tulee yrityksen selviytyä myös kaikista liike-toimintansa juoksevista kuluista. Maksuvalmius lasketaan yleensä rahavarojen ja nopeasti rahaksi muutettavan omaisuuden perusteella. Kannatta-

vuuskirjanpidossa maatalouden maksuvalmiutta tarkastellaan dynaamisilla rahavirtamittareilla.

Kassan ylijäämä on rahasumma, joka maatilan kassasta on käytettävissä yksityismenoihin. Sitä määritettäessä maatilan tuloista ja lainojen nostoista on vähennetty kaikki menot, myös verot ja investoinnit. Keskimäärin maatilat selviävät velvoitteistaan, mutta ylijäämän taso on matala. Vuonna 2022 kassan ylijäämä oli 11 500 euroa yritystä kohti. Vuonna 2023 tulos jäänee vielä heikommaksi. Yritysten tulokset vaihtelevat laajasti keskiarvon ympärillä, mikä kertoo, että osalla yrityksistä kassan ylijäämää ei välttämättä kaikkina vuosina synny lainkaan.

Rahoitustulosprosentti osoittaa, kuinka suuri osa tuloksesta jää velkojen lyhentämiseen, investointeihin ja voitonjakoon yrittäjille. 2000-luvulla vaihtelu on ollut laajaa, mutta rahoitustulosprosentti on pysynyt positiivisena. Vuonna 2023 rahoitustulos jää edellisvuoden huipputulosta selvästi heikommaksi.

Kassan ylijäämä = tulot - menot - nettolainanotto - nettoinvestoinnit - verot

Rahoitustulos-% = (nettotulos + poistot) / kokonaistuotto

Tulokset löytyvät Taloustohtorista

Maa- ja puutarhatalouden kannattavuustulokset ovat esillä Luonnonvarakeskuksen Taloustohtori-verkkopalvelussa (luke.fi/taloustohtori). Palvelussa käyttäjä voi tarkastella tuloksia eri näkökulmista erilaisia tuotantosuuntia ja tilakokoja edustaville ryhmille. Tarjolla ovat myös muiden

EU-maiden kannattavuuskirjanpidon tulokset palvelun FADN-osiossa.

Tulokset perustuvat Luken kannattavuuskirjanpilotilojen tuloksiin. Ne lasketaan vuosittain noin 700 tilan tuloksista painottamalla siten, että ne kuvaavat runsaan 30 000 suurimman maatalous- ja

puutarhayrityksen keskimääräisiä tuloksia. Nämä yritykset tuottavat yli 90 % Suomen maataloustuotannosta. Laskennassa tulo- ja menoerät kohdennetaan suoriteperusteisesti sille vuodelle, jolloin tuotanto on saatu aikaan. Sadot ja tuotantomäärät sekä hintojen ja tukien muutokset vaikuttavat näin suoraan tarkasteluvuoden tuloksiin.

Kuva: Luke / Anu Koivisto

Erityisteema: Monipuolinen peruna

Monipuolinen peruna

Anu Koivisto, Anna-Kaisa Jaakkonen ja Erja Mikkola

Peruna on monipuolisempi kasvi kuin moni tietääkään. Tutuimman sellaisenaan nautitun ruokaperunan lisäksi perunaa käytetään paljon ruokateollisuudessa, mutta myös kemianteollisuudessa. Perunan tuotanto on kuitenkin vähentynyt, ja vuoden 2023 tuotantomäärä oli pienimpiä sataan vuoteen. Perunan ollessa aikoinaan tärkeä osa sodasta toipuvan Suomen ruokahuoltoa, sen tuotanto oli lähes nelinkertainen viime vuoteen verrattuna.

Tuotanto pienintä sataan vuoteen

Perunan viljelyala 2023 oli 19 040 hehtaaria ja kokonaissato 498 milj. kg. Sato oli pitkän ajanjakson heikoimpia. Syynä tähän oli loppusyksyn sateet, jotka pilasivat lupaavan sadon. Vuonna 2023 perunanviljelyn tuotto oli viljelijähintojen ja satotietojen perusteella arviolta 150 milj. euroa.

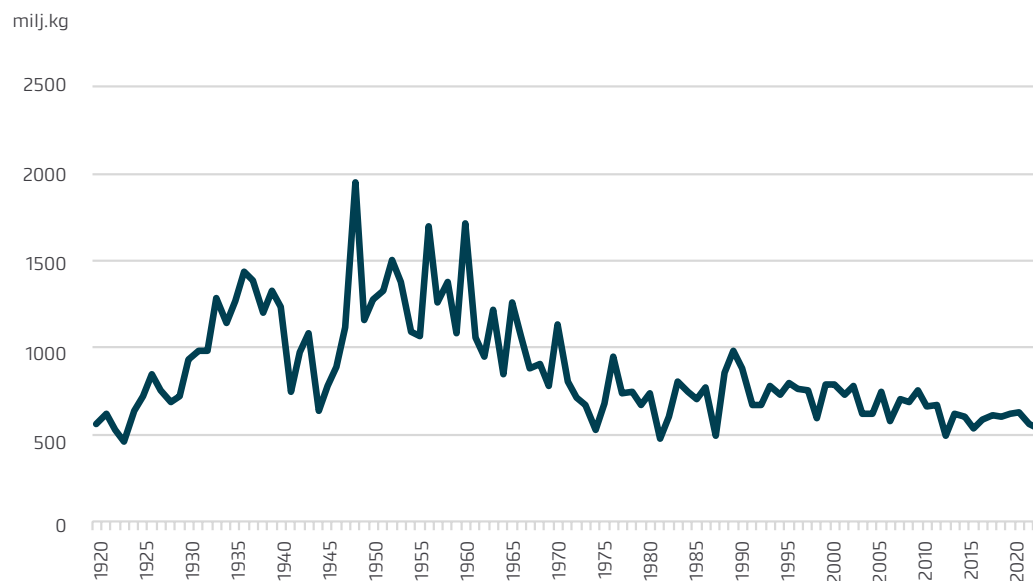
Peruna jaetaan viiteen eri tyyppiin: varhaisperuna, ruokaperuna, ruokateollisuusperuna, tärkkelysperuna ja muu peruna, joka sisältää muun muassa siemenperunan. Kullakin perunatyypillä on omat lajikkeensa, mutta on myös lajikkeita, jotka soveltuvat useampaan käyttötarkoitukseen.

Perunan tuotantoa tärkeänä ravintokasvina on tilastoitu jo sadan vuoden ajan. Vuotta 2023 vähemmän perunaa on tuotettu viimeisen sadan vuoden aikana ainoastaan katovuonna 1987 ja vuonna 1923. Perunan kokonaistuotannon vähentymisen

Kuva: Luke kuvapankki

Perunan sato

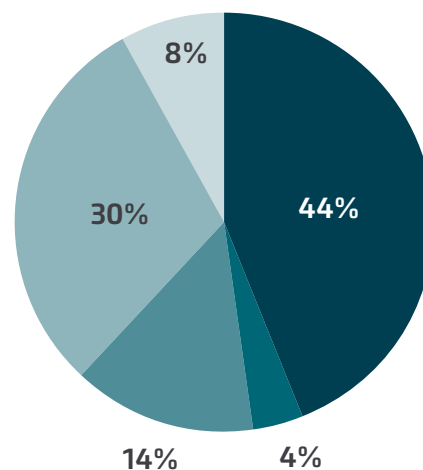
Eniten viljeltyjen ruoka-, ruokateollisuus- ja varhaisperunalajikkeiden viljelyalat vuonna 2023 (ha)

Ruokaperuna	ha	Ruokateollisuusperuna	ha	Varhaisperuna	ha
Annabelle	907	Lady Claire ¹	463	Hankkijan Timo	247
Melody	663	Melody	348	Annabelle	168
Afra	657	Innovator ²	307	Solist	160
Colomba	580	Marabel	300	Colomba	77
Gala	578	Asterix ²	253	Sieglinde (Siikli)	35
Solist	541	Jelly	124	Jussi	16
Marabel	422	Solist	110	Avanti	10
Sunita	314	Soraya	72	Albertine	6
Nicola	285	Fontane	71	Carrera	3
Soraya	282	Afra	68	Paroli	2
Muut	3192	Muut	730	Muut	6
Yhteensä	8419	Yhteensä	2847	Yhteensä	730

¹ perunalastujen raaka-aineeksi soveltuva lajike ² ranskanperunoiden raaka-aineeksi soveltuva lajike
Lähde: Ruokavirasto, ruokahallinnon tietovaranto

Peruna-alan jakautuminen

- Ruokaperuna
- Varhaisperuna
- Ruokateollisuusperuna
- Tärkkelysperuna
- Muu peruna

taustalta löytyvät niin kulutusmuutokset kuin yhtä lailla tuotannon taloudelliset haasteet.

Ruoka- ja tärkkelysperuna pinta-alallisesti tärkeimmät

Ruokaperuna tarkoittaa sellaisenaan syötävää, tutuimpana kaupassa myytävä irtotai pussitettu peruna. Se on pinta-alallisesti suurin perunan tuotantomuodoista, 44 prosentin osuudella. Toiseksi suurin tuotantomuoto on tärkkelysperuna noin 30 prosentin osuudella. Perunatärkkelys käytetään valtaosin kemianteollisuudessa, kuten paperiteollisuudessa. Kolmas tuotantomuoto on ruokateollisuusperuna, jossa on mukana kuorimoperuna sekä jatkojalostettu peruna. Ruokateollisuusperunasta pinta-alojen perusteella reilu 20 prosenttia päätyy ranskanperunoiksi, noin 20 prosenttia perunalastuiksi ja loput muiksi perunajalosteiksi. Lisäksi on varhaisperunaa eli katteen alla viljeltävää perunaa ja muuta perunaa, joka on pääasiassa siemenperunaa.

Perunan tuotanto keskittynyt Pohjanmaan maakuntiin

Perunaa viljeli vuonna 2023 vajaa 4 400 tilaa. Perunatilojen määrä on lähes puolittunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tilojen lukumäärällä mitattuna suurimpia perunamaakuntia ovat Varsinais-Suomi, Etelä-Pohjanmaa ja Pohjanmaa. Sen sijaan pinta-alalla mitattuna perunan viljelyn keskittymiä ovat Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa. Lukumäärällisesti ja pinta-alallisesti erilaista keskittymistä selittää se, että varhaisperunantuotannon osuus keskittyy Varsinais-Suomeen. Tyypillisesti siinä tuotantomuodossa tilakohtaiset pinta-alat ovat selvästi pienempiä kuin esimerkiksi Pohjanmaalle keskittyvässä tärkkelysperunan tuotannossa.

Suomi perunansyöjäkansaa

FAO:n tilastojen mukaan suomalaiset kuluttavat perunaa reilun 65 kg henkilöä kohden. Se on eurooppalaista keskitasoa (62 kg) hieman korkeampi. Euroopan suurimpia perunansyöjiä ovat puolalaiset 99 ja irlantilaiset 93 kg:lla. Vähiten perunaa kulutetaan Euroopassa Kyproksella 24 ja Bulgariassa 27 kg.

Suomeen tuotiin viime vuonna ruoka- ja varhaisperunaa noin 7 milj. kg. Peruna eroaa esimerkiksi viljoista siinä, ettei sitä voi varmuusvarastoida. Perunaa tuodaan erityisesti silloin kun kotimainen sato jää huonoksi.

Perunalastuja ja ranskalaisia syödään entistä enemmän

Perunan kulutus on siirtynyt enenevässä määrin tuoreesta perunasta perunavalmisteisiin kuten perunalastuihin ja ranskanperunoihin. Päivittäistavarakaupan tilastojen mukaan vuonna 2023 suomalaiset ostivat perunalastuja 163 milj. eurolla, joka tarkoittaa noin 20 milj. kg. Tämän määrän tuottamiseen tarvitaan noin 84 milj. kg perunaa.

Perunalastuja tuotiin viime vuonna ennätyselliset 5,9 milj. kg ja niiden arvo oli 32 milj. euroa. Kolme neljäsosaa Suomeen tuoduista perunalastuista tuli

¹ Kokonaiseen perunaan sisältyy myös kotimainen perunan jalostuskäyttö ² Tullin tilastoista on otettu mukaan ne perunavalmisteet, jotka ovat sellaisinaan syötäviä. Kotimaiset perunajalosteet sisältyvät käytettävissä olevan kokonaisen perunan määrään.

Lähde: *Luke/ satotilastot, **Tullin tilastot, rt=ruokateollisuus, ***Luke/ ruokaperunan tuottajahintatilasto, ****Tilastokeskus, tuonti ja vienti: heinä-kesäkuu

Perunan kulutusarvio 2018-2022 (Luonnonvarakeskus)

Määrät, milj. kg	2018/-19	2019/-20	2020/-21	2021/-22	2022/-23
Kokonainen peruna¹					
Ruokaperunan tuotanto*	268,2	264,8	267,9	238,4	240,6
Varhaisperunan tuotanto	7,5	9,5	8,4	9,1	10,2
Ruokateollisuuden tuotanto	85,2	95,4	96,4	91,6	85,8
Yhteensä tuotanto	360,9	369,7	372,7	339,1	336,6
Ruoka-, varhais-, ja rt-perunan vienti**	-18,6	-6,4	-4,2	-15,3	-17,4
Ruoka-, varhais-, ja rt-perunan tuonti	3,7	3,8	9,7	9,6	8,6
Tuonti-vienti, netto	-14,9	-2,6	5,5	-5,7	-8,8
Hävikki, ruokaperuna***	-54,1	-55,6	-58,9	-54,8	-50,5
Käytettävissä oleva määrä (kokonainen peruna)	291,9	311,5	319,3	278,6	277,3
Perunajalosteet²					
Perunajalosteiden tuonti ja vienti**					
Perunalastujen tuonti	4,4	4,1	4,0	4,8	5,6
Ranskanperunoiden tuonti	19,6	20,4	22,6	26,5	26,9
Muiden perunavalmisteiden tuonti	13,7	12,6	8,7	22,7	10,5
Perunalastujen vienti	0,4	0,4	0,2	0,2	0,4
Ranskanperunoiden vienti	0,1	0,4	0,4	0,4	0,3
Muiden perunavalmisteiden vienti	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
<i>Tuonti-vienti, netto, perunalastut</i>	4	3,7	3,8	4,6	5,2
<i>Tuonti-vienti, netto, ranskanperunat</i>	19,5	20	22,2	26,1	26,6
<i>Tuonti-vienti, netto, muut</i>	13,6	12,5	8,5	22,5	10,3
Perunajalosteiden nettotuonnin määrä tuoreena perunana					
Perunalastut (kerroin 4)	16,0	14,8	15,2	18,4	20,8
Ranskanperunat (kerroin 1,9)	37,1	38,0	42,2	49,6	50,5
Muut	13,6	12,5	8,5	22,5	10,3
Käyttö perunajalosteissa	66,7	65,3	65,9	90,5	81,6
Käytettävissä oleva määrä yhteensä	358,5	376,8	385,1	369,1	358,9
Väestömäärä****					
	5 515 525	5 521 606	5 529 543	5 541 017	5 556 106
Perunan käyttö yhteensä kg/hlö/v	65,0	68,2	69,7	66,6	64,6

Ruotsista. Ranskanperunoita tuotiin noin 26 milj. kg ja tuonnin arvo oli 37 milj. euroa. Kaikkiaan perunajalosteita tuotiin viime vuonna 39 milj. kg ja 81 milj. euron arvosta. Tärkeimmät tuontimaat olivat Alankomaat ja Belgia.

Siemenperuna tärkeä vientituote

Suomesta myös viedään perunaa, pääasiassa ruoka- ja tärkkelysperunaa. Sitä vietiin 9 milj. kg vuonna 2023. Ruokaperunaa on viety etenkin Ruotsiin ja Baltian maihin.

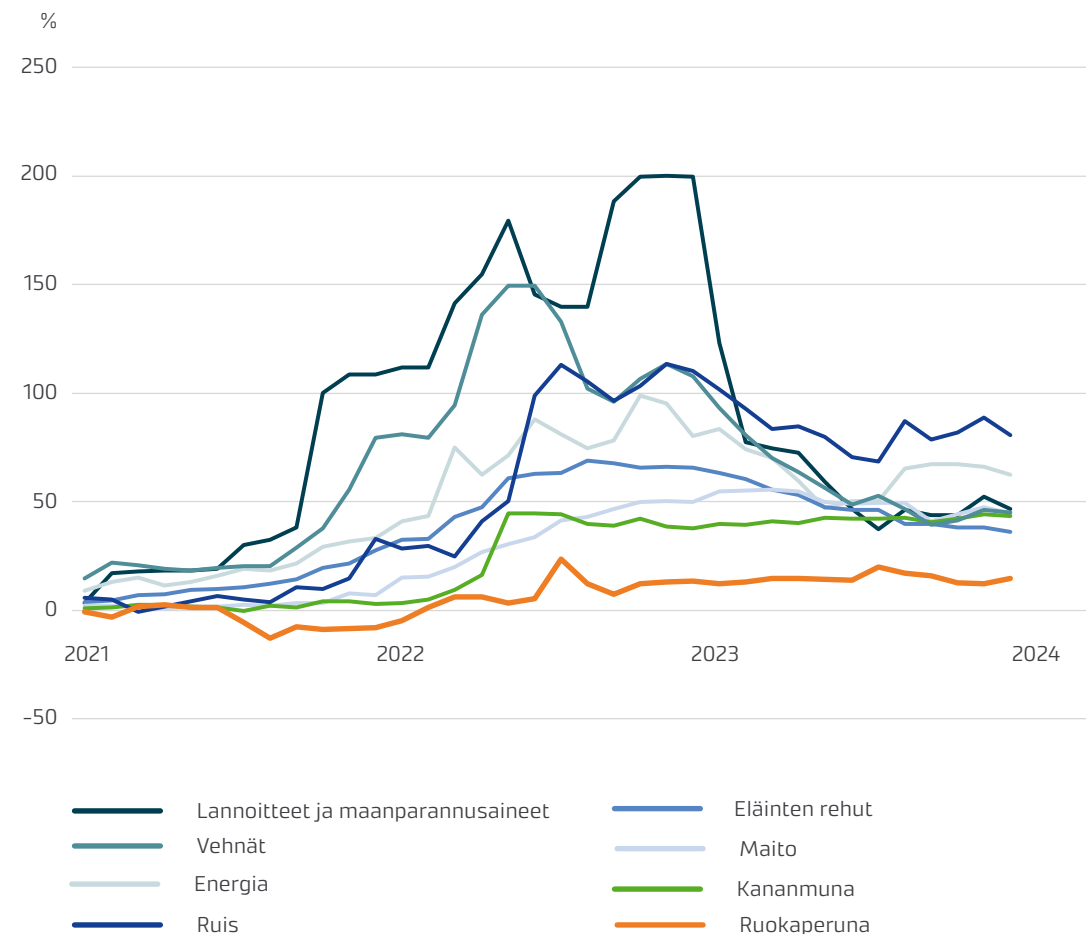
Suomi on myös merkittävä siemenperunan tuottaja, erityisesti Pohjanmaan vähätautisella High Grade -alueella. Siemenperunaa on viety parhaimmillaan vuonna 2017 noin 3,7 milj. kg ja viennin arvo oli 2,4 milj. euroa. Erityisesti Venäjä oli merkittävä vientikohde. Myös Alankomaat ja Ruotsi ovat olleet tärkeitä siemenperunan vientimaita. Tänä vuonna suomalaisen siemenperunan kysyntä on kasvanut muualla Euroopassa. Muiden perunalaatujen sekä perunavalmisteiden vienti on hyvin vähäistä.

Kannattavuushaasteet

Maataloussektorilla on eletty viimeiset kolme vuotta voimakkaiden hintamuutosten aikaan, kun vuonna 2021 tärkeimpien tuotantopanosten hinnat lähtivät voimakkaaseen nousuun. Osa maataloustuotteiden hinnoista reagoi nopeasti muutoksiin, ja esimerkiksi vehnän hinta seurasi tuotantopanosten hinnan nousua. Osan tuotteista, kuten rukiin, maidon ja kananmunien, tuottajahinnat seurasivat tuotantopanosten nousua noin vuoden viiveellä. Ruokaperunan tuottajahinta sen sijaan käyttäytyi muista maataloustuotteista hyvin poikkeavasti. Voimakkaan kustannusnousun aikana, ruokaperunan tuottajahinta lähti laskuun. Koko kolmen vuoden tarkastelujaksollakin tuottajahinnan nou-

su on hyvin pientä suhteessa tuotantopanosten hinnan nousuun. Tämä osaltaan vaikuttaa perunantuotannon kannattavuuteen heikentävästi.

Hintamuutos vuoden 2020 keskihintaan verrattuna

Lähde: Tilastokeskus, tuotantopanosten ja maataloustuotteiden ostohintaindeksit.

**Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus
käsittelee Suomen maa- ja elintarviketalouden
tilannetta ja lähiajan näkymiä.**

Kuvaus maa- ja elintarviketalouden kehityksestä:

- elintarvikkeiden tuotanto
- elintarvikkeiden kulutus ja hinnat
- elintarvikkeiden tuonti ja vienti
- maatalouspolitiikka
- maatalouden rakenne
- maatalouden talouskehitys
- puutarhatalous

Toimittajat

Terhi Latvala
Jyrki Niemi

Tiedustelut

Jyrki Niemi
Luonnonvarakeskus Helsinki
Latokartanonkaari 9
00790 Helsinki
Puh. 029 532 6390

etunimi.sukunimi@luke.fi

Kirjoittajat

Anna-Kaisa Jaakkonen
Csaba Jansik
Hanna Karikallio
Timo Karhula
Anu Koivisto
Terhi Latvala
Jukka Markkanen
Erja Mikkola
Jyrki Niemi
Olli Niskanen
Anneli Partala
Irene Rosokivi
Jukka Tauriainen
Jari Viitanen
Sanna Vuorisalo

etunimi.sukunimi@luke.fi

ISBN 978-952-380-905-5 (Verkkojulkaisu)

ISSN 2342-7639 (Verkkojulkaisu)

URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-905-5>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittajat: Terhi Latvala ja Jyrki Niemi (toim.)

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2024

Julkaisuvuosi: 2024

Etukannen kuva: Vastavalo

Muut kuvat: Adobe Stock, Freepik.com, Csaba Jansik, Anu Koivisto, Terhi Latvala, Christophe Licoppe, Luken kuvapankki, Maatalousnäyttely Farmari 2022, Erkki Oksanen/Luke, Dati Pendo